

БАЛКАНСКЕ СИНТЕЗЕ

ЧАСОПИС ЗА ДРУШТВЕНА ПИТАЊА, КУЛТУРУ
И РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

БАЛКАНСКЕ СИНТЕЗЕ
ЧАСОПИС ЗА ДРУШТВЕНА ПИТАЊА, КУЛТУРУ
И РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

<https://doi.org/10.46630/bs.1.2023>

БАЛКАНСКЕ СИНТЕЗЕ

Часопис за друштвена питања, културу и регионални развој

Година X, број 1

Главни и одговорни уредник
Љубиша Митровић, професор емеритус

Уредници

Ема Миљковић Бојанић (историја и култура)
Милорад Божић (регионални развој и сарадња)
Драган Тодоровић (друштвена питања и социологија)

Секретар редакције
Ивана Божић Миљковић

Редакција

Зоран Арацки, Ненад Благојевић, Вихрен Бузов (Бугарска), Данијела Гавриловић, Зоран Димић, Златко Жоглев (Македонија), Ана Коцић, Александар Лучинеску (Румунија), Јордана Марковић, Божо Милошевић, Весна Милтојевић, Борис Попиванов (Бугарска), Данијела Поповић, Иван Цветановић, Урош Шуваковић

Савет

Председник: Горан Максимовић

Чланови: Невил С. Арачиге Дон (САД), Јован Базић, Никола Божиловић, Вјекослав Бутиган, Зоран Видојевић, Срђан Вукадиновић (Црна Гора), Владимир Вулетић, Николај Генев (Немачка), Петре Георгиевски (Македонија), Драгољуб Б. Ђорђевић, Драган Жунић, Ђокица Јовановић, Вјеран Катунарић (Хрватска), Јонут Којокару (Румунија), Брацо Ковачевић (Босна и Херцеговина), Мирјана Крстовић, Тодор Куљић, Горан Максимовић (председник Савета), Љубинко Милосављевић, Петар-Емил Митев (Бугарска), Љубиша Митровић, Павел Ољхов (Русија), Думитру Отовеску (Румунија), Миливоје Павловић, Васил Проданов (Бугарска), Александар Растовић, Предраг Симић, Драгана Стјепановић Захаријевић, Дарко Танасковић, Синиша Таталовић (Хрватска), Абидин Темизер (Турска), Сергеј Флере, Хараламбос Цекерис (Грчка), Иван Цвитковић (Босна и Херцеговина), Валентин Шаленко (Русија)

Универзитет у Нишу
Филозофски факултет

БАЛКАНСКЕ СИНТЕЗЕ

ЧАСОПИС ЗА ДРУШТВЕНА ПИТАЊА, КУЛТУРУ
И РЕГИОНАЛНИ РАЗВОЈ

Година X/1

Ниш 2023.

BALKAN SYNTHESSES

Journal for social issues, culture and regional development

Vol. X, Number 1

Editor-in-Chief

Ljubiša Mitrović, Professor Emeritus

Editors

Ema Miljković Bojanić (history and culture)

Milorad Božić (regional development and cooperation)

Dragan Todorović (social issues and sociology)

Technical Secretary

Ivana Božić Miljković

Editorial Staff

Zoran Aracki, Nenad Blagojević, Vihren Bouzov (Bulgaria), Danijela Gavrilović, Zoran Dimić, Zlatko Žoglev (Makedonija), Ana Kocić, Alexandar Luchinescu (Romania), Jordana Marković, Božo Milošević, Vesna Miltojević, Boris Popivanov (Bulgaria), Danijela Popović, Ivan Cvetanović, Uroš Šuvaković

Council

President: Goran Maksimović

Members: Neville S. Arachchige Don (USA), Jovan Bazić, Nikola Božilović, Vjekoslav Butigan, Zoran Vidojević, Srđan Vukadinović (Montenegro), Vladimir Vuletić, Nikolai Genov (Germany), Petre Georgievski (Macedonia), Dragoljub B. Đorđević, Dragan Žunić, Đokica Jovanović, Vjeran Katunarić (Croatia), Ionut Cojocar (Romania), Braco Kovačević (Bosnia and Herzegovina), Mirjana Kristović, Todor Kuljić, Goran Maksimović (President of Council), Ljubinko Milosavljević, Petar-Emil Mitev (Bulgaria), Ljubiša Mitrović, Pavel Olhov (Russia), Dumitru Otovescu (Romania), Milivoje Pavlović, Vasil Prodanov (Bulgaria), Aleksandar Rastović, Predrag Simić, Dragana Stjepanović Zaharijevski, Darko Tanasković, Siniša Tatalović (Croatia), Abidin Temizer (Turkey), Sergej Flere (Slovenia), Charalambos Tzekeris (Grčka), Ivan Cvitković (Bosnia and Herzegovina), Valentin Shalenko (Russia)

University of Niš
Faculty of Philosophy

BALKAN SYNTHESSES

JOURNAL FOR SOCIAL ISSUES, CULTURE
AND REGIONAL DEVELOPMENT

Vol. X, Number 1

Niš 2023.

САДРЖАЈ

ПРЕДГОВОР	
Љубиша Митровић КРИТИЧКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ О СУКОБУ СА ДАЛЕКОСЕЖНИМ ГЕОСТРАТЕШКИМ ИМПЛИКАЦИЈАМА ПО ЧОВЕЧАНСТВО И БАЛКАН	9
Урош. В. Шуваковић РАТ КОЈИ ЈЕ ИЗБИО СА ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ДОЦЊЕ	13
Драган Петровић РАТ У УКРАЈИНИ 2022-2023, КАО НАСТАВАК УКРАЈИНСКЕ КРИЗЕ, ЗАПОЧЕТЕ ЈОШ ФЕБРУАРА 2014	33
Константин Лобанов ВОЕННОЕ ПРОТИВОБОРСТВО НА УКРАИНЕ В РАКУРСЕ МОДЕЛИРОВАНИЯ КОНФЛИКТИНГА И ПРОЦЕССОВ СОЦИАЛЬНОЙ ДЕСТРУКЦИИ	51
Владимир Кршљанин НАТО-ФАШИЗАМ, ЕВРОПСКИ РАТОВИ, СРБИЈА, РУСИЈА И НОВИ СВЕТ	69
Zoran Jevtović Ana Jevtović CYBER CONFLICTS AND NEW PATTERNS OF POLITICAL PROPAGANDA ON THE EXAMPLE OF THE CONFLICT IN UKRAINE	85
Петар Анђелковић ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ: СЛУЧАЈ УКРАЈИНЕ	103
Горан В. Ђорђевић ИНТЕРВЕНЦИЈА У УКРАЈИНИ – ЛЕГАЛИСТИЧКА ПАРАДИГМА	119
Радован Марјановић „УКРАЈИНА“ БИ ЉУДИМА МОГЛА ПОМОЋИ, ДА СТВАРНО ВИДЕ КАКВИ СУ!	127

**КРИТИЧКЕ РЕФЛЕКСИЈЕ О СУКОБУ СА ДАЛЕКОСЕЖНИМ
ГЕОСТРАТЕШКИМ ИМПЛИКАЦИЈАМА
ПО ЧОВЕЧАНСТВО И БАЛКАН**

Уместо Кантове идеје о слободи, знању и вечном миру данас се остварују пароле из Орвелове дистопије „1984“: „рат је мир, слобода је ропство, незнање је моћ!“ Сукоб у Украјини ставио је пред искушењем бројне регионалне и глобалне актере у свету. Нажалост, овај сукоб је показао да се „човечанство још увек налази у доба детињства када је у питању борба за мир“ (Р. Арон), те да је уз сву еволуцију оно још увек у стању недораслости и неспремности да преузме судбину у своје руке. Као да данас живимо у доба успона нове неизвесности, ширења зиме незадовољства и конфронтација. Прорадила су бројна жаришта у различитим конфликтним зонама, као што показује и најновији сукоб између Израела и Палестине који илуструје како су људски животи, посебно деце, јефтине када су у питању најсуровији облици ратовања, као и колико је ОУН беспомоћна да их контролише и пацификује. Сlike ужаса из Газе: крик деце, мајки, подсећају нас на велика крвопролића из Првог и Другог светског рата. И један и други сукоб илуструју да живимо у доба не само прекрајања геополитичке карте света, већ и најтемељније кризе после Другог светског и хладног рата. На делу је све видљивији крах тзв. новог светског униполарног поретка и мукотрпни успон актера мултиполарног света. Извесно је да ће овај процес епохалних промена бити праћен бројним локалним и регионалним сукобима са неизвесним исходом по човечанство.

Рат у Украјини и буђење нових жаришта у свету само илуструју да ништа нисмо научили из историје. Не само из порука најстарије Енохове књиге – „да ће свет једном страдати од воде, а једном од ватре“, већ и из великих ратних кланица XX века, „века вукодавитеља“ (О. Мелштајн), па и епидемије Ц-19, те глобалне фуге смрти. Отуда запитаност: како је могуће да су нам до јуче причали о будућности која је наша ствар (Д. Ружемон) и да је глобализацијом отпочела нова ера човечанства, али да само још увек њени учинци нису праведно расподељени (В. Гибсон)? Пре ће бити да смо близу Шекспирове констатације – да је човечанство поново „изашло из зглоба“, те да смо суочени са Хамлетовском дилемом: „бити или не бити, питање је сад!“

Иако су нас убеђивали да ће крај XX и почетак XXI века бити у знаку радикалне промене парадигме од геоекономије ка геокултури, нажалост, дошло је до повампирења геополитике, сада само у новој форми борбе за нову расподелу свих ресурса и прекрајање мапе света. Успон снага новог светског поретка у постбиполарном свету текао је не само у знаку нове хегемоније и неолибералне стратегије „капитализма катастрофе“ (Н. Клајн), већ, како је показао сукоб у Украјини, да је без обзира на идеолошко замагљивање и медијску манипулацију и легитимацију, на делу повампирење геополитичких интереса и сукоба.

Кратак осврт на литературу из области глобалне геополитике и геостратегије показује да сукоб у Украјини није случајан, већ пројектовани прокси рат САД и тзв. глобалног Запада на челу са НАТО алијансом у циљу реализације оног сценарија борбе за очување геостратешког лидерства у свету (о чему је детаљно писао З. Бжежински у својој геостратешкој студији из 1977. „Велика шаховска табла“) у коме је садржан посебан одељак о значају „освајања“ Украјине за разбијање позиције Русије као регионалне и глобалне силе и даљи продор ових снага на Исток (јер како пише у овој студији „онај ко овлада средиштем евроазијског простора тај ће дуго бити хегемон и глобални лидер). На фону овог сценарија Америка је радила интензивно већ тридесет година, изазивајући и контролишући сукобе од Балкана преко северне Африке, блиског и средњег Истока до актуелног сукоба у Украјини. Такође, у студији „Следеће сто године – геополитичка прогноза за XXI век“ из 2002. године амерички експерт за стратешку анализу, Џорџ Фридман, истиче да САД треба да игра на карту увлачења Украјине у НАТО; подвлачећи „ако Запад буде успео да извојеује контролу над Украјином, Русија ће да изгуби одбрамбену способност у региону и њене границе на југозападној страни остаће рањиве и широко отворене, а Русија неће моћи да очува статус глобалне силе“. Морамо се подсетити и става државне секретарке за спољне послове Мадлен Олбрајт која је, као јастреб хегемонистичке политике САД-а, поручила: Русију треба монополизovati новом расподелом геоекономских ресурса (почев од Сибира, због воде, па до других њених крајева у којима постоји нафта и други ресурси), те да је у том смислу треба геополитички поделити. У овом контексту треба и разумети недавну изјаву актуелног председника Џо Бајдена да је подржавање Украјине у рату са Русијом за САД добра инвестиција. Све то илуструје да се и након хладног рата САД нису одрекле своје хегемонистичке империјалне политике, већ да су само у новим формама наставиле да делују изазивајући и контролишући бројне конфликте у свету. Отуда је Ноам Чомски био у праву својом тврдњом о томе да је рат спољна политика Америке, што потврђује и пракса све безобзирнијег ширења НАТО алијансе на Исток.

Наравно да актуелни сукоби увек имају и дубље геополитичке и идеолошке корене. Занимљиво да је о томе крајем прошлог столећа Достојевски писао у *Дневнику писца* (Љубљана, 1982, 182-183), упозоравајући да ће се „у будућности словенски народи, које је руски народ помагао у њиховом ослобођењу, окренути Европи и чак радити против Русије... Русија треба озбиљно да се припреми за то јер сви ће ти ослобођени Словени похрлити у Европу, они ће у заносу заборавити себе и усвојиће европске политичке и социјалне облике владавине, и тако ће проживети читав један период европеизације пре него што буду разумели нешто од своје улоге која им је досуђена у заједници словенских племена у будућој историји света. Те ће се мале земље вичито свађати, завидеће једна другој и водиће интриге једна против друге... Само ако буде показала своју потпуну некористољубивост, Русија може победити и привући Словене на своју страну. Сви ће се

онда вратити своје гнезду“. Наравно, Достојевски је као руски националиста, али и Европљанин захтевао ослобођење свих Словена, њихову независност и слободан развој националних идеала. О томе је у свом чувеном говору о Пушкину поручио: „Наша је судбина светска и нећемо је освајати мачем него снагом братства и братске наше тежње за уједињењем човечанства“.

Овај геополитички прокси рат великих сила у Украјини као да уводи човечанство у фатално доба нуклеарног рулета и нову катастрофу. Нажалост, као да је утихнуо глас мировних покрета и интелектуалаца што говори да се човечанство налази на судбоносном раскршћу и великом искушењу. Крајње је време да као део интелектуалне јавности и савести човечанства постанемо свесни чињенице да уколико се овај рат буде отео контроли, Европа и свет се могу наћи у смртном загрљају руских и америчких крстарећих ракета са нуклеарним ратом са катастрофалним исходом, који би усмртио човечанство и опустошио планету. У том смислу треба подсетити да *сутра може бити касно* (Ф. Мајор), као и пробудити јавност и поручити да су право на живот и мир основна људска права, без чијег остварења сва остала права су бесмислена. Као и да без глобалне правде неће бити ни глобалног мира у свету.

Имајући у виду све то упућујемо апел за дијалог и мир и придружујемо се свим актерима новог манифеста о планетарном хуманизму, миру, разумевању и глобалној солидарности човечанства, у борби за алтернативни пројекат одрживог друштвеног развоја света и опстанка планете.

Полазећи од академске потребе да се анализирају савремени проблеми који су од кључног значаја за савремени свет, човечанство, али и Балкан, позвали смо истраживаче различитог профила на сарадњу око проблематизације ове актуелне теме сукоба у Украјини и њиховим импликацијама на глобалне односе у свету и на Балкану.

У име редакције часописа *Балканске синтезе*, захваљујемо се свим учесницима, који су својим професионалним ангажовањем, тј. прилозима на ову комплексну тему, њеним узроцима и последицама на глобалне односе, Украјину, Русију, Европу и Балкан, помогли расветљавању различитих њених аспеката и тиме допринели како научној интерпретацији овог процеса, тако и развијању свести о грађанској одговорности да се афирмишу вредности мира и демократског мултиполарног развоја у савременом свету. Теоријски и идеолошки ставови који су презентовани у ауторским прилозима део су академске слободе да се негује, буди и изграђује критичка свест о кључним проблемима наше савремености, на путу афирмисања вредности културе мира, одрживог развоја и солидарности човечанства.

др Љубиша Митровић, професор емеритус,
главни и одговорни уредник часописа „Балканске синтезе“

РАТ КОЈИ ЈЕ ИЗБИО СА ТРИ ДЕЦЕНИЈЕ ДОЦЊЕ^{2 3}

Резиме

У раду се аргументује теза да је, са становишта руских геополитичких интереса и њихове заштите, војна интервенција у Украјини била неизбежна и да је дошла са закашњењем од три деценије. С једне стране, она је директна последица разбијања СССР-а и НАТО опкољавања Русије, кроз ширење Северноатлантске алијансе на земље некадашње чланице Варшавског уговора, неке од бивших чланица СССР-а (прибалтичке земље), као и на све некадашње југословенске републике (изузев Србије и БиХ). С друге, она је резултат изградње нових државних идентитета на антируском наративу, уз примену насиља над етничким Русима и русофонома, што је у Украјини посебно дошло до изражаја. Истовремено, Запад је према Русији водио вероломну политику. Кашњење од три деценије је последица тих илузија које је Запад неговао и неправовременог руског извлачења поука из крвавог разбијања Југославије за које је Запад најдиректније одговоран. Истовремено, однос према сопственим сународницима који су остали ван граница Русија, делимично објашњава и руску политику током југословенске кризе у последњој деценији XX века. Крајњи циљ овакве западне политике је у идеји остваривања "продора на Исток", преко разбијања Русије ("деколонијације Русије") и, у наставку, разбијања Кине, коју су САД својом последњом Стратегијом националне безбедности из 2022. прогласиле за јединог глобалног конкурента.

Кључне речи: дезинтеграција СССР, разбијање СФРЈ, Русија, Украјина, генеза и узроци етничког конфликта, руска војна интервенција 2022.

¹ uros.suvakovic@uf.bg.ac.rs

² Рад је настао у оквиру научно-истраживачке делатности Учитељског факултета Универзитета у Београду коју је финансијски подржало Министарство науке, технолошког развоја и иновација (Уговор бр. 451-03-1/2023-01/4).

³ Рад посвећујем свом драгом пријатељу, др Живојину Ђурићу, научном саветнику, вишедеценијском директору Института за политичке студије, Београд, који је преминуо крајем 2022. године. Током те, испоставило се, последње године његовог живота, у више наврата смо дискутовали о специјалној војној операцији Русије у Украјини, било у његовој канцеларији у Институту, било телефоном, када смо водили разговоре док се он налазио у болесничкој постељи. Слава му!

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

*Русија без Украјине више није европска империја.
Русија без Украјине и даље може да се бори за империјални статус,
али би она тада постала претежно азијска империјална држава,
која би се највероватније увукла у изнурујуће сукобе
са национално пробуђеним становницима средње Азије.*
(Бжежински, 2001: 47)

*Рушење Совјетског Савеза била је највећа геополитичка катастрофа века.
За руски народ је то постала права драма.
Десетине милиона наших грађана и сународника нашли су се
ван руске територије. Епидемија распада проширила се и на саму Русију.*
(Путин, 29. април 2005)

Крај Хладног рата⁴ означио је и крај односа снага у свету какав је успостављен након II светског рата. Америка је прогласила потпуни тријумф своје политике и свог виђења света, успостављајући тзв. „нови светски поредак“⁵, који је председник Џорџ Буш Старији прогласио 11. септембра [sic!] 1990.⁶ (Bush, 1990, see Kessler, 1997: 1; Шуваковић, 2014: 187) нејасно га одређујући као „свет сасвим другачији од оног који познајемо“, да би најављујући инвазију на Ирак у Конгресу 16. јануара 1991. указао да се он заснива на владавина права у државама и улози ОУН које испуњавају своју улогу очувања мира (Bush, 1991). Та идеја о "владавина права" је касније интерпретирана као концепт о примату људских права на суверенитетом држава

⁴ Не постоји сагласност србиста у вези са тим да ли се овај термин пише са почетним великим или малим словом. Међутим, постоји сагласност да се одређени историјски догађаји (нпр. одређени ратови), који су јасно историјски омеђани, пишу са великим почетним словом, нпр. Први светски рат или Велики рат, Други светски рат, Балкански ратови, итд. По аналогији са тим ми пишемо Хладни рат са великим Х, будући да означава период политичког, економског и војног сучељавања два војна (НАТО и Варшавски пакт) и економско-политичка савеза (ЕЕЗ→ЕЗ са западне и СЕВ са источне стране), предвођених са САД и СССР, на различитим тачкама Земље, с циљем остваривања својих идеолошко-политичких и других интереса, у периоду од краја Другог светског рата до пада Берлинског зида, распуштања СЕВ, распада СССР и отпочињања транзиције бивших социјалистичких земља.

⁵ В. нашу дефиницију (Шуваковић, 1999)

⁶ И овде је дошло до "крађе идеја" и, наравно, њиховог изопачења. Први је појам "новог светског поретка" споменуо и формулисао Михаил Сергејевич Горбачов (Михаил Сергеевич Горбачёв), лидер тада још постојећег СССР-а, у свом говору на Генералној скупштини ОУН 7. децембра 1988. године. "Даљи светски напредак је сада могућ само кроз потрагу за консензусом читавог човечанства, у кретању ка *новом светском поретку* (нагл. У.Ш.) Стигли смо до границе на којој контролисана спонтаност води у ћорсокак. Светска заједница мора научити да обликује и усмерава процес на начин да сачува цивилизацију, да је учини безбедном за све и пријатнијом за нормалан живот. Реч је о сарадњи која би се тачније могла назвати „сукреација“ и „са-развој“. Формула развоја „о туђем трошку“ постаје застарела. У светлу садашње реалности, немогућ је истински напредак кршењем права и слобода човека и народа, или на рачун природе" (Gorbachev, 1988). Вероватно да није ни слутио колико ће та његова идеја бити злоупотребљена.

и праву да људска права непосредно спроводе међународне организације по читавом свету, а не државе које су, према концепту ОУН и међународном праву, одговорне за њихово спровођење⁷. С друге стране, идеја о функцији ОУН је заправо значила њихову инструментализацију (макар у периоду 1990. до 1999. када је отпочела агресија на СРЈ без мандата ОУН), што је у пракси значило и вођење *праведног рата* (синоним: *хуманитарне интервенције*), који се и идеолошки оправдава (Walzer, 1991). Ове идеалистичке, готово хуманистичке речи, у стварности су значиле, после периода биполарности (1945-1989), успостављање принципа униполарности у међународним односима, што је Фукујама и наговестио проглашавајући да је са победом либералног капитализма у свету наступио крај историје (Фукујама, 1989; Фукујама, 1992). „Нови светски поредак“ је, најпре, спровођен путем директне инструментализације ОУН у америчке сврхе, потом на начин потпуног заобилажења ОУН под изговором бриге за људска права (Албанаца на Косову и Метохији) о чему ћу нешто опширније писати у следећем пасусу, затим као (неуспео) покушај обмане ОУН зарад „одобрења“ Другог заливског рата против Ирака 2003. године⁸, да би се касније поново наставило са војним интервенцијама САД и НАТО или дела НАТО или/и неких од америчких савезника широм света без одобрења Савета безбедности ОУН⁹. Такав амерички „нови светски поредак“, као облик униполарног хегемонизма, трајао је отприлике до око 2015. године¹⁰, а према неким другим ауторима, који узимају

⁷ В. Scheffer, 1992. Међутим када су у питању социјално-економска права, онда за њих брига не постоји у САД. Њих помоћница за људска права и хуманитарна питања у Регановој и Буша Старијег администрацији Пола Добријански просто сматра – „митом“ (према Чомски, 2009: 123).

⁸ Савет безбедности ОУН је одбио да одобри ову интервенцију, насупрот излагању ауторитативног америчког државног секретара Колина Пауела (Colin Luther Powell) који је тврдио да Ирак поседује оружје за масовно уништење (биолошко оружје). Касније се и сам Пауел кајао због ових тврдњи, упиравши прст у ЦИА која му је доставила такве податке. „Погледао сам четири [извора] које ми је [ЦИА] дала за [мобилне био-лабораторије], а они су стајали иза њих, ... Сада изгледа да није тако да је то било тако чврсто“ (AFP, 2004). „То је мрља. Ја сам тај који је то у име Сједињених Држава представио свету, и [то] ће увек бити део мог записа. Било је болно. И сада је болно“ (ABC News, 2005). Свега 4 од 15 чланица Савета безбедности ОУН се сагласило са америчко-британском резолуцијом да се покрене војна интервенција у Ираку. Чак је и француски министар спољних послова Доминик де Вилпен, у име Француске као сталне чланице Савета безбедности ОУН, најавио вето на такву резолуцију, због чега су били једно време заоштрени односи на релацији Вашингтон-Париз.

⁹ Док завршавамо овај текст обновљени су сукоби Хамаса и Израела, нападом првих на Израел, што је наишло на разумљиву осуду у свету. Међутим, да би се схватио узрок, а не само повод - који може да изазове озбиљне последице у свету - требало би бар минимално познавати историју непријатељстава (в. Чомски, 2012: 61-73). У сваком случају признајемо право Израелу на одбрану, али и право Палестинаца да живе слободно у сопственој држави. Већ садашњи ступањ израелске реакције на терористички напад Хамаса претворно се у одмазду према палестинском народу и, свакако, представља "прекомерну употребу силе", која прети да прошири овај сукоб.

¹⁰ Ову годину узимамо као годину краја америчке униполарности и хегемонизма, због тога што је те године, на захтев сиријске владе (што је у складу са међународним правом), започела руска војна интервенција у тој земљи, против терористичке организације „Исламска држава“ (ИСИС). Наиме, показало се да САД и њени савезници

у обзир економске показатеље и легитимацијску моћ лебералног система, његова супстанцијална криза је настала и неколико година пре тога (Кастелс, 2022)¹¹.

ГОРБАЧОВ ЈЕ ПРЕВАРЕН

У контексту "отопљавања односа" између Запада и још постојећег СССР-а, тадашњи амерички државни секретар Џејм Бејкер (James Baker) обећава Горбачову да се НАТО "ни за инч" неће проширити на Исток. Ово обећање дато је у контексту саглашавања Горбачова у вези са постизањем уједињења Западне и Источне Немачке, пошто су западни лидери очекивали његово чврсто противљење. Међутим, оно је изостало, због чега се и Митеран, премда невољно, са овим уједињењем сагласио. И, наравно, чим су се две државе ујединиле, НАТО снаге су распоређене и у источном делу уједињене Немачке, чиме је правило "ни за инч" прекршено. С друге стране, 1991. дошло је до распада Совјетског Савеза, и то након што су грађани СССР-а, при излазности од око 80%, у 76% случајева гласали за "новообновљени Совјетски Савез" (Ђукић, 2010: 218). То, међутим, није спречило председнике Русије (Јељцин), Белорусије (Шушкевич) и Украјине (Кравчук), да потпишу споразум о расформирању СССР-а и стварању некакве Заједнице независних држава. О том свом споразуму, Кравчук је, као најстарији, телефонски обавестио прво америчког председника Џорџа Буша Старијег, "који је нашу информацију примио спокојно. Није изразио дивљење" (sic!), (Ђукић, 2010: 210). Потом су о својој одлуци обавестили још увек легитимног и легалног шефа државе Горбачова! У наредним недељама, све совјетске републике закључиле су тај споразум, добијаћи тако статус независних држава. Тог тренутка, бар око 16 милиона Руса остало је да живи ван Русије, отприлике половина од тог броја у Украјини. По истом принципу - потписа елита - дошло је до распада Чехословачке, док је председник Слободан Милошевић на Хашкој конференцији о Југославији 1991. изјавио да "нити смо раније, нити бисмо се сада сложили са укидањем Југославије потезом пера" (Милошевић, 2008: 120). Касније ће, међутим лидери ДОС и ДПС ЦГ, дословце "потезом пера", баш према "беловешком сценарију", у присуству Хавијера Солане - човека који је формално наредио НАТО агресију на СРЈ, потписати то што је Милошевић одбио 1991. Прихватили су престанак постојања Савезне Републике Југославије, њену трансформацију у Државну заједницу Србије и Црне Горе, уз обавезан референдум, који је 2006. исходовао неза-

---

нису били у стању да војно сломе ИСИС, пре него што је Русија интервенисала. Зато 2015. може да се узме као најкаснија година за започињање периода мултиполарности у свету.

¹¹ Кастелс узима економску кризу 2008-2010. као почетак кризе „политичког легитимитета“ либералне демократије у свету, у чијем корену „лежи финансијска криза, трансформисана у економску кризу и кризу запошљавања...То је заправо била криза једног модела капитализма, глобалног финансијског капитализма“ (Кастелс, 2022:23). И неки други, наши аутори пиши о мултиполарности која карактерише почетак XXI века (Кољевић Грифит, 2019; Митровић, Поповић, 2019).

висношћу Црне Горе, са свим геополитичким последицама које је то произвело. Одговорност тадашњих властодржаца у Србији за овакав след догађаја тешко да може да се занемари у историјском контексту.

Касније је уследио наставак ширења НАТО на Исток, кроз пријем нових чланица, дојучерашњих припадница Вашавског уговора. Тако су у НАТО, као прве од некадашњих социјалистичких држава, већ 1999. примљене Пољска (која се граничи са Русијом), Чешка и Мађарска, све три десетак дана пре агресије те организације на СРЈ.

БРУТАЛНО ГАЖЕЊЕ МЕЂУНАРОДНОГ ПРАВА ОД СТРАНЕ НАТО И ЊЕГОВИХ САВЕЗНИКА

Потпуно заобилажење ОУН, односно Савета безбедности као главног органа ове организације, и поред Бушове прокламације о њеној централној улози у „новом светском поретку“, први пут се збило током Клинтонове администрације у виду агресије на Савезну Републику Југославију 1999. због наводног угрожавања људских права Албанаца на подручју АП Косово и Метохија. Повод (*casus belli*) је био измишљени масакр над цивилима у Рачку, што је као измишљотина касније разоткривено¹², пошто се радило о легитимној акцији снага реда Србије против терористичке ОВК, чије извршење је чак надгледао ОЕБС, а неки од страних новинара (дописиници француских листова *Le Figaro* и *Le Monde*) о њој и објективно известили, што је убрзо занемарено. НАТО је добио тражени повод благодарећи Виљему Вокеру, који је на конференцији у Приштини изнео тезу да се ради о „српском масакру над албанским цивилима“. У сваком случају, 19 чланица Северноатлантске алијансе је не тражећи одобрење Савета безбедности ОУН због очекивана два вета – Русије и Кине, дакле без његовог одобрења, отпочело 24. марта 1999. 78-дневну агресију на СРЈ. Ипак овај агресивни рат је окончан усвајањем Резолуције 1244/99 Савета безбедности ОУН којом се гарантује нашој земљи суверенитет и територијални интегритет над јужном српском покрајином. О његовим последицама, броју жртава, еколошкој и материјалној штети коју је НАТО причинио упућујемо само на неке од многобројних извора (S.n., 1999; в. Ђорђевић, 2002; Павловић, 2012; Анђелковић Лукић, 2015; Елезовић, Шуваковић, Ракић, 2019; Шуваковић, Стевановић, 2019).

Наши друштвени научници (философи, социолози, политиколози) су одмах по окончању овог агресивног рата изнели своје увиде констатујући да је агресија резултат „новог хегемонизма“ који одликују четири особине: „`логика силе` сада обогаћене гранатама осиромашеног уранијума, медијском кампањом лажи, медијским инсценијама о хуманитарној катастрофи и геноцидом `коллатералне штете`; контрадикција унутрашње и спољашње демократије, „ова друга у ко-

¹² Херман и Питерсон (2010) о догађају у Рачку пишу као о „митском крвопролићу“. „Тиме што је легализовао `хуманитарно бомбардовање`, Хашки трибунал је прочита опело данашњој западној демократији“ (Ранковић, 1999: 8). Чак је и тзв. „хашки трибунал“ (в. Вержес, 2004) оптужбу за масакр у Рачку избацио из тзв. „косовске оптужнице“ против Председника Слободана Милошевића.

лориту Хашког трибунала и Билдерберг форума“, што се обично подводи под појам „нови тоталитаризам“, који аутор везује за Александра Зиновјева и Михаила Поповића¹³; „трећа особеност је у корелацијама токова глобализације, мондијализације и `постсуверенизације` ... постепено [се] круни начело државне и националне суверености и прилагођава за правну и нормативну регулативу нових претектората... ширење према споља [је], као читава мрежа протектората, финализиција неоколонијалистичке архитектуре света“ (Ранковић, 1999: 3-4). Указујући на парадокс да су, међу владама европских држава које су учествовале у агресији на СРЈ, биле бројне партије „левице` (социјалисти и социјалдемократе)“, за шта Ранковић као могуће објашњење нуди хипотезу о споју „унутрашње демократије“ и „хегемонистичке (неоколонијалистичке) спољне политике (Исто: 8), овај наш угледни универзитетски професор социологије констатује како је „једини прави отпор неоколонијализму пружила СР Југославија. Отпор је потекао још у време распада СФРЈ, потом током рата у БиХ, током санкција, па све до Рамбујеа и агресије од 24. марта до 10. јуна 1999. године. Дакле, доста дуг период исцрпљивања, сталних притисака да се смењени државно и политичко руководство, и то више као средство него као крајњи политички циљ“ (Исто: 5).

Академик Михаило Марковић, аподиктички закључује да је НАТО агресија на СРЈ била неизбежна, изузев ако би се прихватила безусловна капитулација и дозволило да НАТО окупира Космет. „Пошто се такав став у нашем народу сматра издајом, нико га од политичара експлицитно не заступа, већ га покрива плаштом `паметне` и `реалне` политике“ (Марковић, 1999: 13).¹⁴ Геополитички и геоекономски

¹³ Зоран Видојевић (1999) пише о „либералном тоталитаризму“, указујући попут Ранковића на специфичне разлике које се састоје у томе да је класичан тоталитаризам увек био супротстављен либерализму, док овај нови вид „наступа под заставом либерализма, борбе за слободу, људска права и демократију. Међутим, он је њихова негација, јер своје схватање тих вредности намеће целом свету, често и најгрубљим методама, укључујући и рат. Идеологија либерализма има упечатљиво *империјална* обележја...Либерални тоталитаризам има данас снажне примесе свесног и несвесног *расизма* (Видојевић, 1999: 109, сва наглашава у тексту цитата З.В.) Указујући даље на цивилизацијска достигнућа либералне демократије, професор Видојевић указује на тенденцију да се она „услед кризе акумулације капитала, због недостатка комплетних и истинитих информација, ефеката масовног `инспирања мозгова` претвара у својеврсну *тоталитарну демократију*“ (Исто). Трећа карактеристика се огледа у блискости и (посредној) повезаности мултнационалних компанија и влада, као и у улози тих наднационалних корпорација у националним и светским економијама, при чему не треба сметнути са ума моћ војно-индустријског комплекса у САД, „тежњу за планетарном доминацијом западних држава и улогу НАТО – може се закључити да се претежни део подлоге либералног тоталитаризма налази у типу економије савременог, екстра-развијеног капитализма“. Он даље указује да либерални тоталитаризам проистиче „из споја *планетарног насиља* и *екстремодерне технологије*“, чиме се ствара супериорна војна моћ. Коначно, постоји „суштинста повезаност *либералног тоталитаризма* и *преволаћујућег садржаја глобализације*. Глобализација се остварује као *насилна `вестернизација`*, и једном својом, али битном димензијом, као успостављање *светског система страха*“ (Видојевић, 1999: 110). О насилничкој димензији глобализације види и код Смиљковић (2002) и Шуваковић (2009).

¹⁴ Колико је актуелан овај текст академика Марковића, радо га препоручујем за читање како нашим политичарима на власти, тако и онима у опозицији. Ставови могу

интереси су, према његовој анализи, кључни за покретање агресије на Југославију. Као на главни узрок агресије на Југославију, Марковић указује на тежњу САД да успоставе „нови светски поредак“, користећи у ту сврху процес глобализације. „Глобализација је двострук процес. С једне стране, врши се дезинтеграција националних држава. У име тзв. људских права, оспорава се и сама идеја националног суверенитета, дакле и сама егзистенција националних држава. С друге стране, врши се интеграција изолованих региона и мултинационалних корпорација. Успоставља се доминација мултинационалних тајних организација („Трилатералне комисије“, „Билдерберг групе“, „Савета за спољне послове“), у којима седе најмоћнији амерички пословни људи и политичари и њихови плаћеници из других земаља. Сврха светске владавине је бескомпромисно обезбеђење интереса светског крупног капитала...Непосредан циљ светске владавине је успостављање контроле над Каспијским басеном, на коме се налазе огромна богатства у нафти, гасу и другим сировинама, које се тренутно налазе у рукама јужних муслиманских република бившег Совјетског савеза“ (Исто: 15, 16; уп. Ивановић, 2018: 94-95). Уосталом, а то подвалачи Марковић, и Бжежински у својој *Великој шаховској табли* предвиђа сукоб око овог подручја између Русије и САД, али и Кине, Индије, Ирана и Турске. „Балкан је врло значајан због територијалног приступа Блиском истоку и, нарочито, централној Азији. Ко хоће да влада тим простором мора претходно владати артеријама Рајна-Мајна-Дунав-Морава-Вардар, као и: Морава-Нишава-Марица-Истанбул-Мала Азија. Косово је у срцу тог стратешког простора. Ту је први и најважнији узрок америчке агресије“ (Марковић, 1999: 16). Као други узрок, Михаило Марковић наводи онај који је чак и Клинтон прокламовао о потреби „очувања кредибилитета НАТО“. Не треба заборавити да је, негде средином агресије, одржан самит у славу пола века оснивања овог злочиначког савеза. НАТО је формиран као одбрамбени савез током Хладног рата, али је по његовом окончању добио улогу насилника који треба да успоставља „нови светски поредак“. Извршењу тог његовог новог здатака испречила се – Југославија, те је морала да буде кажњена, како друге земље не би помислиле да је таква врста супротствања дозвољена. НАТО у том погледу не само да је прекршио Повељу ОУН, заобишао Савет безбедности и читав скуп норми међународног јавног права, већ је прекршио и споствену Повељу, у том смислу да може деловати искључиво као одбрамбени савез, када је угрожена нека од држава-чланица НАТО. „Очигледно да је од успеха обрачуна са Југославијом, у извесној мери зависила, не само судбина НАТО већ и `новог светског поретка` у целини“ (Исто: 17). Међу остале узорке агресије на СРЈ, Марковић наводи сталну потребу САД да дестабилизује Европу, што се посебно огледа у циничном захтеву да Америка сноси трошкове разарања, док Европа треба да сноси трошкове обнове земаља, који су по правилу увек виши. Ту је, наравно и

прихватити или одбацити, али је аргументација потпуно јасна, прецизна и њена истинитост је тешко доводљива у питање.

интерес САД да у реалним условима тестирају своја нова оружја и помогну развоју своје важне војне индустрије (Исто). Посебно значајно, и у светлости руско-украјинског сукоба више него актуелно, Марковићево запажање да је агресија НАТО на СРЈ за последицу имала захлађење односа Русије и САД. „Русија је понижена, отворено подцењена и гурнута у савез са Индијом и Кином. *Запад је прерано открио своје карте и ставио Русији на знање чему се може надати у будућности (уместо идиле 'партнерства за мир')*. После агресије на Југославију сви слични агресивни планови НАТО оствариће се знатно теже. Сад се јасно показало да је глобализација у ствари доминација једне супер-силе, а да је `нови светски поредак` у ствари диктатура у светским размерама, која се од фашизма разликује само у идеолошким нијансама, по далеко вишем технолошком нивоу и по неупоредиво вишем нивоу лицемерја. *Међународни поредак је непоправљиво оштећен* (а био би уништен да се у последњем моменту НАТО није заклонио иза ОУН)¹⁴ (Исто: 18-19, налашавања У.Ш.). Овде напомињемо да су ови закључци изведени *девет година пре* него што је тзв. Косово прогласило тзв. независност (2008), коју су одмах признале све те исте државе које су учествовале у агресији на нашу земљу, уз часне изузетке Грчке и Шпаније¹⁵.

Истовремено, етике и историје ради, треба рећи да су Социолошко друштво Србије, Југословенско социолошко друштво, Српско филозофско друштво, Институт за социолошка истраживања Филозофског факултета у Београду, Институт за социолошка и криминолошка истраживања, Београд упутили неколико писама-иницијатива (скупно или одвојено) својим колегама широм света, апелујући на њих да осуде агресију на суверену европску државу. Одговори који су добијени су, у већини случајева, били у складу са наметнутим *main stream* о Србима као *bad guys* (в. Преписка), на шта је указано у једном одличном аналитичком чланку (Д. Вуковић, 1999).¹⁶ Свакако било је и тада светских интелектуалаца који нису подлегли пропагандној машинерији Запада, и чак јој се одлучно супротставили уз ризик стигматизације, какав је случај био са Режиом Дебреом (Debray, 1999), Ноамом Чомским (Noam Chomsky), Аленом Бадјуом (Alain Badiou) (в. више Стојадиновић, 2019), нобеловцима Дариом Фоом (Dario Fo), Александром Солжењицином (Александр Исаевич Солженицын) и Жозе Сарамогом (José Saramago), потоњим нобеловцима Харолдом Пинтером (Harold Pinter) и Петером Хандкеом (Peter Handke), да споменемо само неке, уз велику захвалност и другима који су тада подржали нашу борбу за слободу и чију подршку не заборављамо, али због ограниченог простора једног чланка не можемо све да наведемо.

¹⁵ Не треба испустити из вида ни то да је Албанија практично директно учествовала у рату на страни НАТО, иако у то време није била чланица овог војног савеза.

¹⁶ Све ово је довело и до једне оставке у Редакцији *Социолошког прегледа* због "неслагања са уређивачком политиком" (в. Из рада Редакције)

ЦИЉ ЗАПАДА: ПРОДОР НА ИСТОК

Даље ширење НАТО на Исток одвијало се тако што су 2004. у његов састав примљене Бугарска, Румунија (обе се граниче са Русијом), Словачка, Словенија као прва бивша југословенска република, али и три некадашње републике СССР-а: Естонија, Летонија и Литванија. Реализација плана опкољавања Русије је тиме настављена, а обећање "ни за инч" дефинитивно остало само као фраза интересантна историчарима. Уследили су приједи Албаније и Хрватске (друга ех-уи република), потом Црне Горе (трећа ех-уи република, чиме је комплетно Јадранско море постало НАТО-залив), коначно Северне Македоније. Од некадашњих југословенских република, изван НАТО су остале само Србија и БиХ, због противљења Републике Српске. Коначно, у НАТО је примљена и Финска¹⁷, у жеку украјинског рата, чиме је само настављено НАТО опкољавање Русије.

Међутим, проширење НАТО на исток није вршено искључиво путем пријема нових, "источних" чланица, иако је то извесно био најпожељнији модел. Патентиран је модел "шарених револуција" ("обојених револуција"), које су за циљ имале постављање прозападних влада у различитим деловима света, укључујући и пост-совјетски простор. Оне су "патентиране" у Југославији (Србији) кроз деловање организације "Отпор", чији су активисти обучавани на територији Мађарске, од стране припадника ЦИА (Marshall, 2002; Миљковић, Тадић, 2017), да би касније прерасли у међународну организацију CANVAS, "специјализовану" за организацију оваквих "револуција", које често имају и поетичне називе.

У том Западном "обојеном" освајању Истока, прва наредна станица, после СРЈ, била је Грузија. Тамо се одиграла "револуција ружа" крајем 2003. и почетком 2004. која је означила одлазак с власти Едуарда Шеварнадзеа (Едуард Амвросиевич Шеварнадзе), који је био дуже времена "проруски човек" у Грузији, да би се потом окренуо против Русије, покушавши да ступи у савез са Западом. Последица је била долазак на власт Михаила Сакашвилија (Михеил Николозович Саакашвили)¹⁸, јасно прозападно оријентисаног политичара, који се чак

¹⁷ Случај Финске је више него парадигматичан. Она се у оба светска рата налазила на страни поражених. Ипак, после I светског рата, захваљујући Лењиновом прокламованом начелу "самоопредељења народа", њој је призната независност. У II светском рату, они су - као и прибалтичке државе - третирали Немце као савезнике против Совјета, формиравши своје јединице за борбу на страни нацистичке Немачке; пред крај рата су променили страну и издејствовали да им СССР призна статус "неутралне државе". Због специфичност, у теорији међународних односа, чак се говори о "финландизацији" (в. Тгарага, 2016). Одмах по избијању руско-украјинског сукоба, међутим, Финска је потрчала у загрљај земљама-противницама Русије и приступила НАТО-у, напустивши тако принцип "неутралности", по свој прилици на своју штету. Тиме се показало заправо правило да не постоје вечни нити универзални модели, већ конкретне друштвено-историјске ситуације које су арена за понашање држава.

¹⁸ Његова каријера је врло интересантна. Након што је изгубио рат који је у лето 2008. започео са Русијом због Абхазије и Јужне Осетије, и изгубивши власт, суочен са оптужбама за злоупотребу службеног положаја и корупцију, он је емигрирао у Америку. Одатле се враћа у Украјину, да би постао саветник тадашњег украјинског председни-

и школовао у САД. Следећа је била "наранџаста револуција" у Украјини, земљи са подељеним националним идентитетом, где постоји чак и његова територијална демаркација у односу на оно што се сматра историјском територијом Украјине, смештеном у средишњем делу Дњепра, оријентацино око Киривограда¹⁹. Оно што се налази "северозападно од историјског језгра Украјине временом [је] углавном постало привржено монистичкој, антируској интерпретацији украјинског идентитета, док је народ који се од овог језгра налази југоисточно, развио плуралистичку идентитетску визију" према којој идентитетско осећање Украјинца није у сукобу са "осећањем блискости са Русима и Русијом, коришћењем руског језика у свакодневном општењу, лојалности Московској патријаршији и одбијањем да се у геополитичком смислу буде оријентисан против Русије, а у корист неких спољних сила - штавише, могућа је у истој држави коегзистенција ове верзије идентитета и оне која наглашава посебност у односу на Русију, уз узајамно уважавање обеју" (Трапара, 2020: 167-168). У вези са оваквим украјинским идентитетом, треба увек на уму имати и схватање Бжежинског да "Украјина, нови али важан простор на евроазијској шаховској табли, представља геополитички стожер због тога што само њено постојање као независне земље помаже преображају Русије" (Бжежински, 2001: 47). У складу са тим је развијен и пројекат изградње украјинског националног идентитета као антируског идентитета (дакле "монистичка варијанта"), баш као што је и савремени "идентитет Црне Горе и монтенегринства грађен на антисрпском наративу" (Шуваковић, 2023: 48). И оваква западна стратегија и објективни услови идентитетске подељености земље, дошли су до изражаја на изборима 2004. године када су се за место председника борила два "идентитетска" кандидата, Виктор Јушченко (Віктор Андрійович Ющенко)²⁰ и Виктор Јанукович (Віктор Фёдорович Янукович). У првом кругу, прозападно оријентисани Јушченко, који је заговарао евро-атлантске интеграције Украјине, је остварио разлику од око 0,5% предности, па је други круг био неминован. Тада је победу однео "проруски" Јанукович, што је изазвало оспоравање резултата другог круга и демонстрације, које доводе до поништавања другог изборног круга и његовог понављања, где Јушченко побеђује. Резултати гласања су били подељени, регионално-идентитетски, што показује да је теза о изборној "украјинској клацкалицы" (Д. Петровић, 2010: 137), а којом се тврди да победник мора осим "идентитетског дела" гласова да освоји и нешто гласова из онога што се сматра украјинским историјским језгром, одржива. Наравно, та одрживост важи све донде док не ескалира политичко насиље.

ка Петре Порошенка (Петро Олексійович Порошенко), а потом и гувернер Одеске области. Одрекао се грузијског држављанства, да би добио украјинско, пошто је Грузија тражила његово изручење. Депортован је из Украјине у Пољску, да би се потом вратио у Украјину, након што му је нови председник Володимир Зеленски (Володiмiр Олександрович Зеленський) обновио украјинско држављанство. Вратио се у Грузију, где је одмах ухапшен и данас се налази у затвору.

¹⁹ При чему и у вези са тим је у историји било спорова.

²⁰ Иако то није никакав доказ, чињеница је да је Јушченкова друга жена била рођена Американка.

Овде, свакако, треба имати у виду да је, попут САД које су Средњу и Јужну Америку виделе као своје "задње двориште" у складу са Монроовом доктрином (в. више М. Петровић, 1999), Русија сматрала постсовјетски простор својом интересном сфером, а то се посебно односило на Украјину и Грузију. При том, да подсетимо, Горбачов је у том смислу добио западне гаранције.

Имајући у виду ширење НАТО на Исток, као и обојене револуције на пост-совјетском простору, руски председник В.В. Путин (Владимир Владимирович Пуџин) је на Минхенском безбедносном форуму 2007, веома јасно и одлучно, упозорио Запад на последице њихове политике према Русији. Слободно се може рећи да је то један од говора који су обележили Путинову политичку каријеру. Он је ту осудио и одбацио униполарност као концепт заснивања међународних односа. "Сведоци смо све већег презира према темељним начелима међународног права. Независне правне норме се све више приближавају правном систему једне државе. Једна држава, наравно, пре свега САД, прекорачила је своје националне границе у сваком погледу. То је видљиво у економским, политичким, културним и образовним политикама које се намећу другим народима. [...] Наравно, то је врло опасно и резултира тиме да се нико не осећа сигурно. Желим нагласити ово - нико се не осећа сигурно! Јер нико више не може осетити да је међународно право попут каменог зида који ће их штитити" (Putin, 2007). Он се потом у свом говору заложиле за озбиљно промишљање "архитектуре глобалне безбедности". Реплицирајући италијанском министру одбране, који је релативизовао монопол ОУН да делују у интересу очувања светског мира, додељујући то право и НАТО и ЕУ, Путин је јасно нагласио да се "употреба силе може сматрати легитимном само ако је одлука санкционисана од стране ОУН. И није нам потребна супституција НАТО или ЕУ за УН" (Putin, 2007). Путин је у свом говору посебно нагласио да "ширење НАТО савеза нема везе с модернизацијом самог савеза или с осигуравањем безбедности у Европи. Напротив, то представља озбиљну провокацију која смањује степен међусобног поверења. И ми имамо право да питамо: против кога је намењена ова експанзија? Шта се догодило с уверавањима наших западних партнера која су нам дали након распада Варшавског пакта? Где су те изјаве данас? Нико их не памти. Али ја ћу допустити себи да подсетим ову публику шта је речено. Желео бих цитирати говор генералног секретара НАТО савеза, господина Манферда Вернера (Manfred Wörner), из Брисела 17. маја 1990. Он је тада рекао `чињеница да смо спремни да не поставимо војску НАТО-а ван немачке територије даје Совјетском Савезу чврсту гаранцију безбедности`. Где су ове гаранције?" (Putin, 2007). Према томе, Путин је упозорио Запад да а) је концепт униполарности промашај, да представља покушај американизације света, указујући на потребу учешћа свих у конципирању нових међународних односа заснованих на мултиполарности, б) афирмисао улогу ОУН у решавању конфликта, одбацујући да би ту улогу на себе могли да преузму НАТО или ЕУ²¹. Указујући

²¹ Колико је тада био у праву, показује се на примеру јужне српске покрајине Косово

на искључиво право ОУН на легитимну употребу силе у решавању конфликта, Путин је тиме потврдио и чврст став Русије по питању агресије НАТО на СРЈ 1999. која није била санкционисана одлукама Савета безбедности ОУН; в) нагласио да је даље ширење НАТО на Исток за Русију потпуно неприхватљиво и показао да је Русија свесна обмана које је Запад починио у погледу давања лажних гаранција.

Запад, међутим, изгледа да је само чуо Путинове речи, али није схватио озбиљност упозорења које је њима изречено. На самиту НАТО у Букурешту априла 2008, постигнута је сагласност око будућег чланства Грузије и Украјине у НАТО, што је нашло своје место и у завршном коминикеу (Bucharest Summit Declaration, 2008, paragraph 23). То је први пут да је дато овакво директно обећање, које још увек није испуњено. Међутим, тај потез значио је угрожавање безбедности Русије, на који је она морала да реагује. С друге стране, грузијски председник Сакашвили је схватио то као поруку да може да се разрачуна са отцепљеном Абхазијом и Јужном Осетијом, отпочевши против њих војну операцију. Августа те године Русија је војно интервенисала у Грузији, а последица губитка рата у који је неспремно и несмотрено Сакашвили ушао био је његов пад са власти. Неки аутори указују да је "кап која је прелила чашу" у односима Русије и Грузије већ била подршка Сакашвилија "наранџстој револуцији" у Украјини (Трапара, 2020: 125), при чему ће он касније подржати и "Евромајдан".

И, коначно, у серији ових револуција јарких боја, долазимо до "Евромајдана". Фебруара 2010. одржавају се нови председнички избори, на којима Јанукович побеђује главни ривалку Јулију Тимошенко са нешто већом разликом него што је Јушченко победио њега, пет година раније. Јушченко је, због корупције и афера, доживео понижавајући пораз на овим изборима. Јанукович као председник постиже споразум са Русијом да продужи закуп руске поморске базе у Севастопољу, поништава одлуку Јушченка да Степана Бандеру, нацистичког сарадника који се сматра одговорним за смрт хиљада Пољака и Руса, прогласи "Херојем Украјине", постиже да се усвоји закон који омогућава мањинама које на одређеној територији имају бар 10% говорника неког језика, да се тај језик прогласи званичним, што је имало за последицу да тринаест украјинских региона руски прогласи званичним језиком (Трапара, 2020: 184-185). Међутим, за Украјину је и заинтересован и Запад, коме се нимало не свиђа губитак утицаја. "План је био да се Украјина брзо интегрише у западне институције, а да се на њеној територији позиционирају НАТО-снаге" (Ивановић, 2018: 87). Нуди се Украјини тзв. Источно партнерство са ЕУ, које је значило потписивање Споразума о придруживању, који је наравно

и Метохија, када је тадашње српско руководство предвођено Борисом Тадићем прихватило да се на КиМ распореде снаге ЕУЛЕКС-а, преносећи тиме део овлашћења са ОУН на ЕУ. Тиме је српска заједница постала додатно небезбедна, пошто су то јединице оних држава које су признале илегалну "независност" Косова и Метохије проглашену 2008. године и све до данашњих дана ова мисија демонстрира пристрасност и непостојање воље да се обезбеде основна људска права преосталом српском становништву у АП КиМ. С друге стране, и поред учињених напора, једном пренета овлашћења, тешко је повратити назад на ОУН, чиме је Србији учињена велика штета.

имао и безбедносно и спољно-политичку димензију и Споразума о слободној трговини, који је искључивао могућност чланства у некој другој сличној економској асоцијацији (нпр. Евроазијској економској унији). Јануковичева одлука да одложи потписивање ових споразума који, разумљиво, ни економски ни политички нису били у интересу Украјине, испровоцирала је Евромајдан, заправо репризу наранцасте револуције, али са кобним последицама по Украјину²². Покушај интервенције полиције доводи до активације већ постојећих паравојних профашистичких организација, попут "Десног сектора". Што је протест дуже трајао, он се све више радикализовао. ЕУ се и у овој кризи показује као неуспешан преговарач, па ствар у своје руке преузимају САД, чији је циљ остваривање потпуног утицаја у Украјини, што је био став Кондолизе Рајс (Condoleezza Rice) још на НАТО самиту у Букурешту 2008, а што је раније и Бжежински, као доктринар, објаснио. Символично, то преузимање руковођењем догађањима на Евромајду 2013/14 изразила је тадашња помоћница америчког државног секретара Викторија Нуланд (Victoria Nuland), изговарајући чувену поруку савезницима "Fuck EU". Међутим, из тада процурелих транскрипата њеног разговара са америчким амбасадором у Кијеву Џефријем Пјатом (Geoffrey Pyatt), види се и најдиректнија умешаност тадашњег подпредседника САД Џозефа Бајдена (Joseph Robinette Biden Jr.) у збивања на Евромајдану²³. Америчко мешање произвело је државни удар којим је председник Јанукович свргнут са власти, и почетак системског терора над етнички руским и русофоним становништвом у Украјини, уз негацију свих права која су им била призната (језик, култура, образовање). Идеја је "дерусификација Украјине" (Попов, 2022: 175) и са њеном реализацијом се отпочиње након Евромајдана. Поново се оживљавају авети украјинске нацистичке прошлости које се званично славе - Степан Бандера (Степан Андрійович Бандера) и Роман Шухевич (Роман Йосипович Шухевич), али и отпочиње са директним злочинима на подручју Донбаса, попут оног у Одеси где је у тамошњем Дому синдиката запаљено 46 људи који нису прихватили резултате Евромајдана и протествовали су против њих. Формирана је и профашистичка формација "Азов", која је убрзо укључена у украјинску Националну гарду. Практично, Евромајдан је означио почетак грађанског рата у Украјини који ће, у крајњем, "водити подели ове земље". (Шуваковић, 2014: 56).

Руски одговор на Евромајдан био је референдум на Криму и његово прикључење Украјини. Проглашене се Луганска и Доњецка народна република, али је Русија оклевала са њиховим признавањем и присаједињењем, све до почетка спровођења своје специјалне војне операције 2022. године, премда им је пружала потребну помоћ, дајући тамошњим становницима чак и своје држављанство. Ипак, влада из Кијева је током тих осам година спроводила брутално насиље над

²² В. филм Оливера Стона (Oliver Stone) *Ukraine on Fire*, који даје приказ догађаја и изводе из интервјуа са главним актерима. В. <https://banned.video/watch?id=62293b42456fae60bcdda47f>

²³ В. <https://www.bbc.com/news/world-europe-26079957>

овим областима, бомбардовала градове, спроводила најочигледније облике државног терора, о чему говоре и подаци о више од 13000 страдалих у том периоду²⁴. Према томе, одговор на питање које смо поставили још 2014. о дOMETИМА украјинског грађанског рата по светски мир (Шуваковић, 2014: 21) је недвосмислен: фебруара 2022. избио је рат између Русије и Америке (НАТО), на територији Украјине, који доминантно финансира ЕУ²⁵.

КА ЗАКЉУЧИВАЊУ

Да ли се међународни сукоб који је избио 2022. на подручју Украјине могао избећи? Вероватно да јесте, да је Запад желео да уважи руске интересе на овом простору, а не да са омаловажавањем изриче тврдње како је "Русија `нова` држава" (Гиденс, 2009: 248), чиме су се имплиците одрицали безбедносних гаранција датих Горбачову почетком последње деценије XX века. Заправо, у читавом овом периоду, Запад спроводи стратегију опкољавања Русије. Иако се почетком 90-их година XX века чинило да Запад жели да разори социјалистичке федерације (СССР, ЧССР и СФРЈ) на њихове саставне, конститутивне елементе, о чему сведоче и закључци Бадентерове (Robert Badinter) комисије о Југославији (в. Реščanik, 2008), очито је да је стратегија нешто другачија. Потребно је и разбити оне државне целине преостале из тих федерација за које Запад процењује да су сметња његовом напредовању²⁶. Отуда се већ почетком 2000-их расправљало о потреби "деколонијације Русије" (Hubert, 2000), што је данас актуелизовано кроз подстицање етничких не-руса на сепаратизам у односу на Русију (Антонић, 2022: 27-46), што за сада не наилази на одзив. Чак су и Мински споразуми постигнути ради заустављања конфликта у Украјини били вероломни, пошто им је циљ био, према признању тадашње немачке канцеларке Ангеле Меркел (Angela Dorothea Merkel), што је потврдио и бивши француски председник Франсоа Оланд (François Gérard Georges Nicolas Hollande), да "купе време" Украјини да наоружа своју војску. Другим речима, Запад је од почетка имао намеру да започне рат са Русијом. Једини начин да се садашњи рат избегне, био је тај да Јељцинова Русија није оставила 16 милиона Руса ван граница Русије

²⁴<https://www.novosti.rs/c/planeta/svet/1091480/nacisti-ruse-zive-spaljivali-ukrajinska-vojska-ekstremisti-godinama-terorisali-donbas-dok-zapadu-precutkivali>

²⁵ Иако САД формално издвајају више новца за наоружавање Украјине (укључујући у то и испоруку оружја) у односу на ЕУ, узимамо у обзир чињеницу да су они истовремено спречили ЕУ да купује нафту и гас од Русије, присиљавајући ЕУ да то чини од Америке. Амерички течни нафтни гас је бар три пута скупљи од руског гаса који је гасоводима испоручиван европским државама, а америчке компаније га испоручују у ЕУ по ценама и до седам пута вишим од оних које важе у САД. Слично је и са нафтом, па се може закључити да су САД заправо наметнуле својеврсни порез ЕУ, како би обезбедиле финансирање свог рата са Русијом.

²⁶ "У минјатури, тај процес смо већ видели кроз разбијање СФРЈ, СРЈ, СЦГ, потом и наставак кроз настојање да се разбије и Србија, отимањем Косова и Метохије – за почетак" (Шуваковић, 2023: 49).

насталих цепањем СССР-а на саставне совјетске социјалистичке републике, већ да је још тада издејствовала промену граница и заштити свог народа који је живео на подручјима других бивших совјетских социјалистичких република, на начин да бар руски етнички хомогена подручја укључи у свој састав. На то је указао и председник Путин у својој изјави из 2005. о распаду СССР-а као "највећој геополитичкој катастрофи века". Међутим, као губитник Хладног рата, Јељцинова Русија није тада имала снаге за такав подухват. За разлику од ње, Србија је у последњој деценији XX века, по разбијању СФР Југославије, премда много слабија у односу на Русију, инсистирала на праву српског народа да остане да живи у Југославији, у смислу једнаког права на самоопредељење оних који се отцепљују и оних народа који то не желе. Иако се тада водио рат на подручју бивше Југославије, његов резултат је ипак видљив: Срби у Босни и Херцеговини су створили Републику Српску, међународно признат ентитет, спречивши тако да се над њима понове злочини запамћени из времена II светског рата. За све то време они су уживали сву потребну помоћ Србије, која је и један од гараната Дејтонско-Париског мировног споразума, којим је Република Српска створена и утврђено уставно уређење БиХ. Из овог угла поређења односа Русије и Србије према руском, односно српском народу који је преко ноћи остао да живи у другим, углавном непријатељски оријентисаним државама, могуће је разумети, али не и прихватити, понашање Јељцинове Русије током читаве југословенске кризе. Њима као великој сили је било несхватљиво зашто Србија не пристаје на исто оно на шта су они тада пристали.

Ако се овако ствари посматрају, долазимо и до одговора на постављено питање: садашњи рат на простору Украјине је био неизбежан, само се одвија са три деценије доцње. Из извршене генезе конфликта, јасно је да су га проузроковале САД, својом стратегијом и настојањем да најпре разоре СССР, опколе Русију, разбију Русију и – наставе даље, према Кини, на коју је још Бжежински (2013: 60) указао као на стратешког ривала САД у XXI веку, при том позивајући САД на балансирање у односима са Кином. Иако ни у најновијој Стратегији националне безбедности САД ово залагање Бжежинског није оспорено, напротив афирмисано је, потпуно је јасно исказано да САД сматрају да је, на глобалном плану, "Народна Република Кина једини конкурент са намером да преобликује међународни поредак и, све више, са економском, дипломатском, војном и технолошком моћи да то учини" (White House, 2022), што ће САД свакако настојати да спрече.

Из свега је више него јасно да ће опадање моћи Америке и настанак мултиполарног света бити пропраћен бројним сукобима, конфликтима различитог нивоа и интензитета, чинећи тако Земљу небезбеднијим местом за живот људи.

ЛИТЕРАТУРА

- ABC News. "Colin Powell on Iraq, Race, and Hurricane Relief". 8 September 2005. Available at <https://abcnews.go.com/2020/Politics/story?id=1105979&page=1>
- Анђелковић Лукић, Мирјана. *Дарови 'Милосрдног анђела': еколошко разматрање рата НАТО-а против СР Југославије*, друго, допуњено издање. Нови Сад: Балканија, 2015.
- Антонић, Слободан. *Руси и Срби: два заветна народа*. Београд: Catena mundi, 2022.
- AFP. "Pre-war data given to UN 'not solid': Powell". 3 April, 2004. Available at https://en.wikipedia.org/wiki/United_Nations_Security_Council_and_the_Iraq_War#Colin_Powell's_presentation
- Бжежински, Збигњев. *Велика шаховска табла*. Подгорица: ЦИД, 2001.
- Бжежински, Збигњев. *Америка – Кина и судбина света: стратешка визија*. Београд: Албатрос плус, Факултет безбедности универзитета у Београду, 2013.
- Bush, George H. W. „Operation Desert Storm Launched“. Address to the Nation from the White House, 16 January. *US Department of State Dispatch*, 21 January 1991, 38.
- Вержес, Жак. „Хашки трибунал – илегалан суд“. *Смисао* 17 (2004): 13-31
- Вуковић, Данило. "Fiat iustitia et pereat mundus". *Социолошки преглед* 33, 3-4 (1999): 307-324. DOI: 10.5937/socpreg9903307V
- Walzer, Michael. *Just and Unjust Wars*. New York: Basic Book, 1991
- Гиденс, Ентони. *Европа у глобалном добу*. Београд: CLIO, 2009.
- Gorbachev, Michail. "Address by Mikhail Gorbachev at the UN General Assembly Session (Excerpts)". New York, December 7, 1988. Available at <https://digitalarchive.wilsoncenter.org/document/address-mikhail-gorbachev-un-general-assembly-session-excerpts>
- Debray, Régis. "Lettre d'un voyageur au président de la République", *Le Monde*, 13 mai 1999. Available at: https://www.lemonde.fr/archives/article/1999/05/13/lettre-d-un-voyageur-au-president-de-la-republique_3554923_1819218.html
- Ђорђевић, Стеван. "Ратна штета и судске жртве и права у вези с агресијом држава Северноатлантског пакта на Савезну Републику Југославију". *Војно дело* 2-3 (2002): 231-245.
- Елезовић, Далибор, Урош Шуваковић, Бранко Ракић. *НАТО агресија у светлоси правде*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2019. Available at https://drive.google.com/file/d/1ovha6DjuqfFk_h8BQuEj00IK0Rogwv2c/view
- Houbert, Jean. "Russia and Decolonization in Eurasia". In *Russia and the Wider World in Historical Perspective*, edited by Cathryn Brennan and Murray Frame, 190-208. London: Palgrave Macmillan, 2000
- Ивановић, Мирослав. "Главни геополитички вектор у постсовјетском

- времену и како одговорити на њега". *Национални интерес* 2 (2018): 83-101. <https://doi.org/10.22182/ni.3222018.5>
- Из рада Редакције. *Социолошки преглед* 33, 3-4 (1999): 342-343. Доступно на https://drive.google.com/file/d/1cUVO2n2_z8uyamwkvYbXXHmoDgWvdc_E/view
- Кастелс, Мануел. *Суноврат: криза либералне демократије*. Београд: СЛИО, 2022.
- Kessler, Bart R. „Bush's New World Order: The Meaning Behind the Words“, reserach paper, 1997. Available at <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA398504.pdf>
- Кољевић Грифит, Богдана. „НАТО савез и демократија на Балкану 21. века“. У *Двадесет година од НАТО агресије на СРЈ поводи и последице*, приредили Живојин Ђурић, Милош Јевтић, 7-22. Београд: Институт за политичке студије, 2019. <https://doi.org/10.22182/SRJ1999>
- Marshall, Tim. *Igra senki*. Beograd: Samizdat B92, 2002.
- Митровић, Љубиша, Алекса Поповић. „НАТО агресија на СРЈ у геополитичком контексту“. У *Двадесет година од НАТО агресије на СРЈ поводи и последице*, приредили Живојин Ђурић и Милош Јевтић, 59-75. Београд: Институт за политичке студије, 2019. <https://doi.org/10.22182/SRJ1999>
- Милошевић, Слободан. *Прилог историји двадесетог века*. Београд: Трећи миленијум, 2008.
- Миљковић, Милан, Дарко Тадић. "Информационе операције западних обавештајних служби у Србији октобра 2000. године". *Војно дело* 69, 5 (2017): 98-108. DOI: 10.5937/vojdela1705098M
- НАТО, *Bucharest Summit Declaration*, 3 April 2008. Available at: https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm
- Павловић, Вукашин (прир). *Екологија и рат: извештај независне групе експерата о НАТО бомбардовању СРЈ*. Београд: Службени гласник, 2012.
- Петровић, Драган. *Русија и Европа*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2010.
- Petrović, Milan. "Democracy As A Worldwide Process and International Law Views of the United States of America". *Facta Universitatis Series: Law and Politics* 1, 3 (1999): 271-282. Available at: <http://facta.junis.ni.ac.rs/lap/lap99/lap99-01.html>
- Peščanik. "10 mišljenja Badinterove komisije", 18/11/2008. Доступно на: <https://pescanik.net/10-misljenja-badinterove-komisije/>
- Попов, Едуард. "Постсовјетска Украјина: субјективно-објективни поглед на историју неуспешне државе". *Национални интерес* 2 (2022): 171-184. <https://doi.org/10.22182/ni.4222022.9>
- Преписка Социолошког друштва Србије са социолозима из Европе и света током НАТО агресије на СРЈ. *Социолошки преглед* 33 (1-2)/1999, 155-174. Доступно на https://drive.google.com/file/d/1GPL4ReWTItJ2Tb2L1Y4vvRQMnty_QSqu/view

- Putin, Vladimir Vladimirovich. „President’s year adress”. *RFE/RL*, Moscow, 29 April 2005. Available at <https://www.rferl.org/a/1058688.html>
- Putin, Vladimir Vladimirovich. "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy". Munich, February 10, 2007. Available at: <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/24034>
- Смиљковић, Радош. *Глобализација и насиље*. Београд: Књижевне новине, Total com, 2002.
- Стојадиновић, Миша. "Критичка анализа НАТО агресије над Србима у делима водећих светских интелектуалаца". *Политика националне безбедности* 1 (2019): 203-216. <https://doi.org/10.22182/pnb.1612019.9>
- Scheffer, David, J. "Toward A Modern Doctrine of Humanitarian Intervention". *University of Toledo Law Review*, 23 (1992): 253.
- S.n. "Агресија на Савезну Републику Југославију", *Безбедност* 2-3 (1999): 181-426
- Трапара, Владимир. "Finladizacija kao model neutralnosti malih država". *Međunarodni problemi* 68, 4 (2016): 351-389. <https://doi.org/10.2298/MEDJP1604351T>
- Трапара, Владимир. *Ратови Русије 1999-2019*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2020.
- Fukuyama, Francis. "The End of History?", *National Interest*, summer, 1989.
- Fukuyama, Francis. *The End of History and the Last Man*. New York: The Free Press, 1992
- Херман, Едвард, Дејвид Питерсон. *Политика геноцида*. Београд: Весна Инфо, 2010.
- Чомски, Ноам. *Интервенције*. Нови Сад и Београд: Рубикон и Беокњига, 2009.
- Чомски, Ноам. *Јер ми тако кажемо*. Београд: Службени гласник, 2012.
- Шуваковић, Урош. „Фазе у остваривању доктрине ’новог светског поретка’”, *Смисао* 8-9 (1999): 117-122
- Шуваковић, Урош. „Свет у променама: политичко насиље и глобална еколошка криза“. *Ecologica* 16, 59 (2009): 468-475
- Шуваковић, Урош. *Транзиција: прилог социолошком проучавању друштвених промена*. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини, 2014.
- Шуваковић, Урош и Обрад Стевановић. „Нато агресија на СРЈ и њене последице“. У *Двадесет година од НАТО агресије на СРЈ поводи и последице*, приредили Живојин Ђурић, Милош Јевтић, 76-106. Београд: Институт за политичке студије, 2019. <https://doi.org/10.22182/SRJ1999>
- Шуваковић, Урош. "Покушај дробљења словенског света и одговор Русије". У *Словенски свијет: поуке прошлости и изазови будућности*, ур. Будимир Алексић, 43-56. Косовска Митровица: Филозофски факултет Универзитета у Приштини; Никшић: Институт за српску културу, 2023. Доступно на <https://www.researchgate.net/publica->

tion/374332180_An_Attempt_Of_Crushing_The_Slavic_World_And_Russia's_Response_In_Slavic_World_lessons_of_the_past_and_challenges_of_the_future

White House. *Natonal Security Strategy*, October 12, 2022. Доступно на: <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>

THE WAR THAT BROKE OUT WITH THE DELAY OF THREE DECADES

Summary

The paper gives arguments for the thesis that, from the perspective of Russian geopolitical interests and their protection, the military intervention in Ukraine was inevitable and came with the delay of three decades. On the one hand, it is a direct consequence of the USSR breakup and the NATO encirclement of Russia, through extending the North Atlantic Alliance to the former member-countries of the Warsaw Pact, some of the former member-states of the USSR (the Baltic countries), as well as all the former Yugoslav republics (except for Serbia and Bosnia and Herzegovina). On the other hand, it is the result of building new state identities in the anti-Russian narrative, with the violence exerted against ethnic Russians and Russophones, which was particularly pronounced in Ukraine. At the same time, the West pursued a perfidious policy towards Russia. The three-decade delay is the consequence of the illusions cherished by the West and of untimely Russian learning the lessons from the bloody breakup of Yugoslavia, for which the West is most directly responsible. Concurrently, the attitude towards the compatriots who remained outside the borders of Russia also partly explains Russian policy during the Yugoslav crisis in the last decade of the 20th century. The ultimate goal of such Western policy is in the idea of achieving the “breakthrough to the East” via breaking up Russia (“decolonization of Russia”) and, furthermore, via breaking up China, which was declared as the sole global competitor of the USA in the latest US National Security Strategy from 2022.

Key words: disintegration of the USSR, breakup of the SFRY, Russia, Ukraine, genesis and causes of the ethnic conflict, 2022 Russian military intervention.

**РАТ У УКРАЈИНИ 2022-2023, КАО НАСТАВАК УКРАЈИНСКЕ
КРИЗЕ, ЗАПОЧЕТЕ ЈОШ ФЕБРУАРА 2014.****Резиме**

Украјински сукоб је највећи оружани сукоб на тлу Европе након Другог светског рата. Ово није само конфликт Русије и Украјине, већ заправо један шири сукоб између носилаца већ зачетог мултиполарног светског поретка које представља Русија и браниоца прошлог монополарног, кога представљају Америка и НАТО. У самој Украјини постоји сукоб рускојезичког становништва и са друге стране власти инсталиране након пуча у Кијеву фебруара 2014. Вишегодишња украјинска криза, потом прераста у оружани сукоб. Заправо први оружани сукоб у оквиру украјинске кризе се већ одиграо током периода 2014-2015, имао је унутарукрајински карактер и окончан је споразумом Минск 2. Санкције Русији, али и паралелне кризе у Африци, Далеком истоку, Закавказју и др, показују сложеност међународне ситуације. Европска унија је за сада савезник САД и НАТО-у у виђењу украјинског сукоба и увођења санкција Русији. Међутим, економске штете које трпе водеће земље ЕУ као последице свог ангажовања у украјинској кризи, санкција Русији и разноврсне помоћи Украјини, те примања избеглица, доводе та друштва у додатне кризе и друштвене и политичке подељености. Отуда владајуће елите у земљама ЕУ се суочавају са незадовољством становништва, нарочито када су у питању њене водеће силе – Немачка, Француска и Италија. Кина и у извесној мери остале земље света, ван тзв. „колективног запада“, показују углавном веће симпатије према Русији у сучељавању са САД, НАТО и њиховим савезницима.

Кључне речи: Русија; САД и НАТО, „колективни Запад“, Европска унија, Украјина, украјинска криза, силе БРИКС и ШОС, мултиполарни свет.

У раду се прати украјински оружани сукоб настао фебруара 2022. године и који траје и у тренуцима завршетка овог рада (август 2023), без јасне спознаје када ће бити окончан. Тешко је искључиво у нападу Русије на Украјину 24 фебруара 2022. тражити суштину овог конфликта, који је своје суштинске корене имао у пучу фебруара 2014, и свим оним што је он са собом потом носио, из чега се разбуктала вишегодишња украјинска криза. Владајућа гарнитура у САД, уз помоћ Британије и НАТО, води главну политику усмеравања званичног Кијева против тражења компромиса на унутрашњем плану (у односу на рускојезичко становништво и Украјинску православну цркву, те опозиционе проруске политичаре), тако и у односима са Русијом.

²⁷ drdraganpetrovic83@gmail.com

Дакле Украјина је као сложена идентитетски држава, постала независна практично први пут у историји распадом СССР почетком 1992. године. Украјина је идентитетски подељена земља. Грубо посматрајући могу се издвојити три велике целине: Новорусија, Малорусија и Галиција. Новорусија представља претежно приморске области, које имају већинско рускојезичко становништво и вернике Украјинске православне цркве Московске патријаршије. Ове области се историјски не могу посматрати као део Малорусије. Када је формирана Украјина као социјалистичка федерална република у оквиру СССР, области Новорусије су додате у њен састав. Малорусија обухвата североисток данашње Украјине, као и централне и део западних области. Ово је Малорусија у пуном смислу, са популацијом која је историјски потпадала под руски национ, али са низом специфичности укључујући и особено наречје које је стандардизовано као језик током XIX и закључно са почетком XX века (источноукрајинска полтавска варијанта). Најзад Галиција на крајњем северозападу, обухвата историјске области некадашње Црвене Русије која је потом била у саставу Пољске, односно Хабсбуршке монархије. Становништво је већински прихватило унију и има специфичан дијалекат. У том правцу ово је регија која нема проруски идентитет и која већински егзистира ван „руског свта“ у цивилизацијско идентитетском смислу.²⁸ Током постојања постсовјетске Украјине постојао је изванредан консензус друштва и политике око функционисања државе преко изборног система – плурализма.

УКРАЈИНСКО ДРУШТВО И УКРАЈИНСКА ДРЖАВА ТОКОМ РАТНИХ СУКОБА 2022. ГОДИНЕ

Након велике кризе 2014-2015. конституисана је једна сасвим нова Украјина у односу на претходних скоро четврт века постојања независне државе. У претходном периоду Украјина је деловала као сложена држава, са сложеним и чак подељеним идентитетом и геополитичким опредељењем. Међутим, након 2014-2015. у питању је једна сасвим друга ситуација, са изразитом доминацијом развоја украјинског идентитета према обрасцу из кога је практично искључена руска компонента. Томе погодује забрана дотадашњих утицајних и често владајућих странака Партије региона и Компартије, као проруских странака. Губитак Крима и сепарација дела Луганске и Доњецке регије значи превагу украјинског идентитета, који сада постаје не само доминантан, већ практично и једини дозвољен. Тај идентитет се више не развија по моделу Малорусије, већ заправо превасходно Галиције, што значи и са признањем и величањем Бандере и чак тражењем у екстремним случајевима неког сасвим новог идентитета, који искључује руску компоненту, чак ни у историјским претходним фазама. Појава Зеленског и његов муњевити долазак на власт пролећа 2019. није фундаментално изменио ствари, иако се чинило

²⁸ О подељености Украјине по регијама више у: Петровић и Николић 2009. и Петровић и Буквић, 2019.

да ће напредак у правцу смиревања тензија, у односу на стање под Порошенком бити евидентно. Већ у другој половини 2020. било је јасно да неће бити тако и да је сукоб практично неминован. Управо током 2021. године напетости су подигнуте на виши ниво, у чему је предњачио кијевски режим. Власти у Кијеву игнорисале су као реалну могућност прерастање нагомиланих противречности у ратни сукоб са Русијом. Кијев је био крајње непопустљив и чак и сам планирао напад на Донбас у тесној кооперацији са атлантистичким снагама. Када је до сукоба у фебруару дошло, кијевски режим је уз тесну сарадњу са САД, Британијом, НАТО-ом, Пољском и у нешто мањем интензитету са осталим западним силама, прихватио борбу и јачање својих ефектива. У том правцу је повећано бројно стање професионалне војске и спроведени су таласи мобилизација.

Изразитом контролом над украјинским друштвом претходних година, реорганизацијом војске и система безбедности по НАТО стандардима, изградњом низа фортификација, ојачан је унутрашњи одбрамбени систем. Развијена је формација Слобода, уиграних 13 бригада за напад на одметнути Донбас. Попуњене су залихе наоружања и опреме. С друге стране, жестоким чисткама и кадровском политиком, радом специјалних служби и једном врстом терора над проруским становништвом и политичким неистомишљеницима, превагом неонацистичке идеологије и украјинизацијом свих структура друштва, те системом „комесара за идентитет” у војсци, чиновништву и државном апарату, створена је готово тоталитарна држава, покорна атлантистичким геополитичким центрима. Елита Украјине је у последњој деценији битно промењена. Након пуча 2014. и кризе која се развила долази до тектонских промена у владајућем идентитету земље, што је довело до напуштања Украјине од дела елите и одлазак у Русију или отцепљене области, као и у треће земље. С друге стране, значајан део елите окренуо се од руског идентитета ка украјинском. Међутим, укупно посматрано елита, посебно економско-финансијска гледано у целини, претходних година напушта Украјину, да би то од почетка сукоба постао масован феномен. Односе се средства на Запад и треће земље (део је раније отишао у Русију) и заснива безбеднији живот и могућност обрта капитала. Није само елита масовно напуштала Украјину. Ту је реч о милионима других, нарочито виших и виших средњих слојева, урбаном становништву и свих оних који су на различите начине видели свој интерес у напуштању ратног амбијента, а имали су могућности да оду. Рурално становништво је у већем омеру остало у земљи. С друге стране, део Југоистока постао је руски, што је опет утицало да се тамо дислоцира, или једноставно остане проруски идентитетски део популације. Мањи део популације рускојезичког Југоистока, који су поселе руске снаге, прешао је у остатак Украјине. Један део мушке популације из Украјине успео је да напусти земљу, или чак да се склони од мобилизације и остане у земљи (до даљњег).²⁹

²⁹ Казне за избегавање војне обавезе у Украјини су велике, али је циљ званичних власти да мобилише што више људи, тако да се на фронт шаљу и они који су ухваћени да избегавају мобилизацију, чак и дезертери.

Украјина упркос економском суноврату њене привреде након пуча фебруара 2014. изузетно улаже у војску, повећава бројно стање професионалне војске и улагање у резервни састав. Такође, паравојне јединице десничара, највише из западног дела земље, постепено се укључују као специјалне јединице у институционалну организацију украјинске армије. Томе треба додати да се при редовним јединицама професионалне војске, регрута, као и резервног састава као допуна додају групе националиста, заправо као нека врста допунских „комесара” за идејни рад. Свуда у друштву, чак и у војсци, присутан је утицај специјалних служби, које усмеравају земљу ка екстремном национализму, по новокомпонованом обрасцу усмеравања Украјине након 2014. године. То више није Украјина из претходног периода, где је доминантан историјски елемент био заједничко порекло и преплитање са Русијом, већ до краја недефинисани елемент неке нове историје по концепту Украјина–антиРусија. Тако су „хероји” све више оне историјске личности, пре свега из историје Галиције XX века, које су сарађивале са нацистима и биле колаборанти Хитлерове Немачке и сила Осовине из епохе тридесетих година, као и Другог светског рата (Петровић, 2022: 77-82).

У геополитичком смислу Украјина се након 2014. године потпуно окреће ка атлантистичкој геополитици, дакле према САД, Великој Британији и сарадњи са НАТО-ом. Она није формално постала члан НАТО-а, али се преко англосаксонских сила увлачи у ту геополитичку осу. НАТО стандарди за уређење војске постају све доминантнији. Своје наоружање базирано на совјетском периоду, а потом и постсовјетској епохи сарадње са Русијом и ЗНД до 2014, све убрзаније мења сарадњом са западним силама у потоњем периоду. Реално економско сиромаштво Украјине било је једина ограничавајућа компонента у тим годинама да се план јачања оружаних снага земље одвија прилично спорим корацима. С друге стране, САД, Британија и НАТО у целини улажу у Украјину и њене оружане снаге, системе фортификација, нарочито у области према Донбасу. То је нарочито развијено у периоду када је Баједен дошао на власт у Америци, дакле од почетка 2021. календарске године. То је већ један период „предратног стања”, где се интензитет улагања у Украјину драстично повећао. И у периоду док је на челу САД био Трамп улагања у армију Украјине су била евидентна, чак можда и већа него у претходном периоду док је на власти био Обама. Међутим, тек са доласком Бајдена на чело САД армија САД изразито повећава своју сарадњу и усмеравање украјинских оружаних снага. Америчке и британске службе, те НАТО, постају доминантни у надгледању функционисања Украјине већ у периоду од преврата 2014. године, а то се драстично повећало у периоду од почетка 2021. године па надаље. У ратном амбијенту Зеленски формално води власт у Кијеву, а оружане снаге Украјине генерал Залужни. Међутим, стварни утицај атлантистичких полука моћи је доминантан у управљању земљом и њеним оружаним снагама. С друге стране, утицај других западних центара моћи на Украјину је далеко мањи. То се нарочито односи на доминантне силе у Европској унији, попут Немачке, Француске, Ита-

лије. „Стара Европа” има своје засебне геополитичке интересе, који нису укључивали разбуктавање украјинске кризе у оружани конфликт. Управо су ове земље и најрањивије у односу на последице увођења економских санкција Русији. Ове земље „Старе Европе” су, по економској терминологији, стецишта знања и капитала, а најближи, најквалитетнији и најповољнији ресурси и елементи кооперације за њихове привреде су највише у Русији и интеграционим процесима на постсовјетском простору и Евроазији које предводи Руска Федерација.

Када је кренула специјална операција руских снага на Украјину 24. фебруара, власт у Кијеву је већ донела одредбу о повећању војног контингента професионалне војске од 260.000 на око 360.000 људи. Њима треба додати и до тада паравојне формације у виду институционализованих десничарских јединица (Ајдар, Азов, Десни сектор и др.), потом регруте на одслужењу војног рока, стране плаћенике, мобилисане резерviste и логистичаре и стручњаке из НАТО-а. Треба додати и жандармерију, унутрашњу војску, полицију и службе безбедности. Временом су Украјинци повећавали контингент мобилисаних резервиста првог и другог позива, потом територијалце (једна врста неформалног трећег позива), тако да је број мобилисаних несразмерно превазилазио бројно стање руских снага. Тако се украјинска концепција заснивала на масовности снага и постепеном повећању квалитета наоружања које је приспевало од НАТО-а и земаља његових чланица. Украјинци су и од многих бивших земаља Источног блока (посебно оних које су сад у НАТО-у) добијали наоружање и опрему из совјетског периода, или нешто усавршене моделе који су се у основи базирали на њима. Међутим, временом су почели добијати и оружје по НАТО стандардима и групе украјинских специјалаца обучавале су се у низу база западних земаља (посебно у Пољској, Британији и др.) за новије генерације наоружања. Ове снаге су временом доспевале на фронт у Украјину, што је све заједно доводило руски контингент у све неравноправнију ситуацију. То се нарочито осетило током септембра и почетка октобра, када је на читавом фронту украјинска страна почела да се понаша офанзивно, те је руска страна услед мањег броја војника почела на одређеним секторима да се повлачи. Један од суштинских проблема руске стране је одсуство коришћења ваздухопловства у позадини противника, где је логистика транспорта трупа и снабдевања.

Међутим, ова стратегија Украјине има и својих великих мана. С једне стране, форсираним коришћењем живе силе, уз велике губитке, освојене су извесне области. То се, коришћењем велике медијске предности Украјинаца, помогнутих са Запада, увеличавало до ранга значајних победа (што објективно није случај у тој мери). Томе треба додати велике губитке украјинске привреде због мањка радне снаге услед мобилизација. Поред тога разне злоупотребе и недоследности у ангажовању трупа, начину реализације мобилизације, изузећа повлашћених из пуних ратних обавеза, погађале су морал становништва.

С друге стране, током борби дужих од пола године украјинске снаге су показале извесну чврстину, која се може тумачити и значајним утицајем и надзирањем НАТО структура. Слободно се може рећи

да је ово заправо сукоб између НАТО-а и Русије, вођен преко Украјине. Украјина је у истом периоду доживела и извешан крах своје привреде. Суштинско одржавање у функцији може се захвалити помоћи САД, Британије и других земаља. Поред већ споменутих САД и Британије, значајну помоћ пружила је и Пољска, сразмерно својој снази. Од осталих земаља, такође сразмерно својим могућностима, Украјини су помогле и балтичке земље (Литванија, Летонија и Естонија), а потом у извесној мери и Румунија.

Каква је концепција Украјине у наставку сукоба. Поредићи моћи и могућности Русије и Украјине, видимо велику разлику у корист Русије. Русија је несразмерно већа и моћнија земља по свим показатељима. То потврђује и показатељ бруто друштвеног производа по становнику, који је несразмерно (два и по пута) већи у Русији. Војна моћ Русије је такође несразмерно већа у односу на украјинску. Озбиљан хендикеп Украјине је и њен демографски крах, јер се на територији коју контролише Кијев број становника значајно смањило. У даљем наставку сукоба процене за Украјину су још суморније. Украјина се најзад и изузетно напрегла и истрошила са више серија мобилизације (наговештена је и за жене), а током досадашњег сукоба поднела је и велике губитке у људству. У даљем току рата Украјина се узда у подршку западних сила, пре свега САД, Британије и НАТО-а. Заинтересована је да уђе у НАТО, али то је у постојећим околностима, где не контролише значајне делове своје формалне територије, заправо немогуће.

Током следећих месеци позиција Украјине ће се додатно отежати. С једне стране, долазак јесени, а потом зиме, за земљу која је у финансијском колапсу, чија је привреда готово заустављена, између осталог и вишеструким серијама мобилизација, веома је тешко очекивати да ће моћи да задржи иоле у садашњем омеру биланс живе силе у односу на Русе. С друге, Украјина је већ достигла свој мобилизациони максимум, а Руси тек покрећу своје колосалне могућности. Тако ће се током неколико следећих месеци тај баланс мењати у корист руске стране, чиме ће се стварати могућност промене односа снага на фронту. Украјинци се уздају у сталну помоћ НАТО-а и западних земаља у наоружању, али је велико питање колико су западне земље у стању да ту и толику помоћ шаљу (Петровић, 2022: 77-82).

Украјинско друштво је наставило да тоне и током ратних сукоба 2022. године, практично по свим показатељима. Са једне стране дошло је до масовног одлива становништва ван Украјине. То се највише односи на Западну Европу, али и ка Русији. Поред тога емигрирало се и на остала континента, регион (Балкан, потом Белорусију, у мањој мери Балтичке републике, Молдавију, Турску, Закавказје, Средњу Азију), али и на ваневропска подручја. Посебан ударац је губитак територија које су поселе руске снаге, те се то становништво такође нашло ван простора под контролом Кијева. Крајем 2022. године, на територији под контролом режима у Кијеву није било више од 20 до максимум 25 милиона становника.³⁰ На то су утицали и ратни губици.

³⁰ Доступно на: <https://sr.topwar.ru/207509-chuvstvitelnaja-informacija-poteri-vsu>

Украјина има велики демографски проблем. Он се огледа у чињеници да је ова земља са оним које су имале веома слаб природни прираштај, заправо он је већ дуго негативан. Томе треба додати масован одлазак у иностранство, и то су трендови и пре 2014. године. У следећих годину дана долазе отцепљење Крима и сецесија Доњецке и Луганске области (тада још не у пуном обиму), као и жртве сукоба. Тада долази до таласа емиграција ка Русији и Западу, што се потом наставља следећих година из економских и политичких разлога. Енорман пад стандарда који је следио један је од узрока томе, чему треба додати и политичку нестабилност. Такође у мањој мери су настављене жртве гранатирања и прекида ватре на истоку. Неколико месеци пре одпочињања сукоба у Украјини већ сада милиона избеглица су почели да напуштају земљу. Тај тренд се енормно проширио током ратних збивања.

Када је у питању мушка популација, највећи део је био мобилисан, а значајан део је избачен из строја (мртви, рањени, нестали, заробљени, дезертирала и др.). Поред професионалне војске која је повећана уочи, и током сукоба, у питању су и они који су на одслужењу редовног војног рока, потом институционализоване раније паравојне јединице (Ајдар, Десни сектор, Дњепар, Азов и др.), потом мобилисани резервисти, углавном првог и друго позива (у мањој мери и трећег), затим територијалци, добровољци, плаћеници различитог порекла, као и разне паравојне, милицијске и друге снаге (укључујући и МУП, као и службе безбедности). Толики број мобилисаних, негативно се одразио на функционисање привреде. Поред тога привреда земље се нашла у девастирајућој ситуацији. Значајан ударац је представљао енорман број мобилисаних у различите структуре, што је довело до изразитог дефицита за радном снагом. Друго, изгубљен је значајан део територије посебно развијене области истока и југа земље. Томе треба додати да је због бојевих дејстава још један део територије привредно неупотребљив у већој или мањој мери. Оштећења привредних објеката су колосална, а поред тога један значајан део је употребљен у ратне сврхе. Читави делови појединих привредних грана су пребачени на рад за потребе рата и војне опреме и наоружања. Посебно је страдала пољопривреда, која је и пре почетка сукоба изгубила велики део површина које су прешле у стране руке. Изгубљена су подручја југоистока земље, као и отежавајућа околност коришћења за пољопривреду, површина под ратним дејствима. Губитак радне снаге, загађење и уништење посејаних усева, такође се све негативно одражавало на пољопривредну делатност. Енергетика је посебно страдала у време бомбардовања земље, поред тога што је велики део енергетског сектора, нарочито термоелектране се нашао у руским

[vzyvajut-depopuljaciju-strany.html](#). У вези стања демографског крајем 2022. године, руски социолог Евгениј Фодоров каже да је свега око 37 милиона грађана имала Украјина почетком те календарске године (без Крима и дела Доњецке и Луганске области које су се одцепиле). За ових десет месеци из земље је отишло око 16 милиона људи, а кад томе додамо више милиона који живе на припојеним Русији области, он предпоставља да на територији коју контролише власт у Кијеву нема више од до 25 милиона људи. Ту су укључени и губици у рату.

рукама. Томе треба додати и неколико нуклеарних електрана, рачунајући и ону највећу Запорошку. Поред тога део хидроцентрала је остао у руским рукама, а нека имају ограничену употребу јер су у зони ратних дејстава (посебно на доњем току Дњепра).

Саобраћај је озбиљно девастиран, нарочито је погођен онај железнички, где постоје оштећења железничке мреже, али и возног парка. Оштећења електричне мреже отежавају коришћење електричних локомотива и покретање возова. Енергетски систем у целини се додатно урушава наставком руског бомбардовања. Тако се и по украјинским проценама (Украјинска енергетска компанија) средином децембра 2022. указује да је уништено и урушено око 50 % енергетског капацитета.³¹ Државни врх наводи да је око половине становништва у земљи остало без струје.³² Велики део украјинске привреде нема сировине, енергетику, довољну радну снагу и стручњаке, па је или престао са радом, или ради са скромним капацитетима.³³ Значајан део украјинских богаташа је избегао из земље, односећи са собом средства, а не мали део се нашао на Азурној обали, Алпима, и другим атрактивним дестинацијама као привременим стаништима.³⁴

Велики проблем за Украјину представља пад њене могућности да исплаћује кредите, чак и камате на кредите. Тако Вашингтон пост пише средином децембра, да масовни одлазак Украјинаца из земље додатно повлачи са собом одношење новца, и даљи пад снаге гривне. Лист наводи да је украјинска економија већ пала за 33 %, а да је чак и оптимистична пројекција за 2023. даљи пад за још макар пет посто.³⁵

Са друге стране земље Запада су листом прогласиле Русију за агресора, увеле су јој санкције и ставиле су се на страну Украјине.³⁶ Оне настављају да издају разноврсну помоћ Украјини. Тако је Европска унија одобрила нових 18 милијарди евра финансијске помоћи, средином децембра. Током 2022. године, Украјина је од стране Европске уније добила најмање 20 милијарди евра помоћи.³⁷ Крајем 2022. године, дошло је било до извесног застоја у испоруци помоћи од стране ЕУ Украјини, због одсуства сагласности Мађарске, везано за неке по-

³¹ Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/529171/U-energetskom-sistemu-Ukrajine-proglasena-vanredna-situacija>.

³² Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/529093/Kuleba-Polovina-korisnika-u-Kijevskom-regionu-bez-elektricne-energije>.

³³ Доступно на: <https://www.intermagazin.rs/ukrajina-pred-potpunim-slomom/>.

³⁴ Доступно на: <https://www.dw.com/sr/ukrajinski-oligarsi-i-poslanici-se-%C5%A1epure-po-azurnoj-obali/a-64066746>.

³⁵ Доступно на: <http://fakti.org/globotpor/the-washington-post-zapadni-lideri-pripremaju-svoje-javnosti-za-najgori-scenario-za-ukrajinu>.

³⁶ Иако је ситуација врло сложена око узрока и повода за отпочињање сукоба, САД су успеле да наметну практично свим осталим западним земљама одговорност за отпочињање сукоба Русији. Међутим остале земље света ван „колективног Запада“ то углавном нису прихватиле. Више о сложености проблематике одговорности за сукоб у Украјини у: Димитријевић, 2022: 7-34.

³⁷ Доступно на: <https://www.dw.com/hr/summit-eu-a-pomo%C4%87-ukrajini-odobrena-problemi-odgo%C4%91eni/a-64120700>.

себне интересе Будимпеште у оквиру Уније.³⁸

На политичком плану украјински парламент (Врховна рада) је наставио са радом и у ратним околностима. Међутим, парламентарна странка Опозициона платформа за живот је забрањена, што је недопустиво настављање погрома не само над Русима у Украјини, већ и према рускојезичком становништву. У том правцу је и забрана деловања Украјинске православне цркве.

Део посланика Опозиционе платформе за живот која је забрањена током ратних дејстава је покушао да делује у Врховној Ради, преко нове посланичке групе Обнова Украјине.³⁹

РУСИЈА

Јасно је да у основи руско-украјинског сукоба стоји ривалитет Вашингтона према Москви на глобалном нивоу. Те противречности су порасле од доласка на власт Бајдена, што се читава у погоршавању политике Украјине (која је под пресудним утицајем САД и Бајдена) од краја 2020. године па надаље. Истина у билатералним односима Русије и САД од како је Баједен дошао на власт, постојали су покушаји релаксирања односа и договора, који нису уродили плодом.⁴⁰

За Русију је у оквиру мултивекторског сукоба у Украјини, велики успех, што практично све земље ван колективног Запада нису јој увеле санкције. Такође земље БРИКС и ШОС на различите начине сарађују са Русијом и могу се начелно назвати њеним савезницима или су јој макар наклоњене. Русија је током 2022. године у међународним односима покушава да прошири свој утицај (ван колективног Запада који се углавном солидарисао око осуде Русије и помоћи Украјини), колико је то у датим околностима било могуће. Тако је изванредан успех руске дипломатије у томе што је средином децембра у ОУН изгласан руски предлог резолуције за борбу против нацизма. Чак 120 земаља је гласало том приликом за руски предлог (међу њима и Србија), а 50 је било против, а 10 је било уздржаних.⁴¹

Руска економија бележи солидне резултате за време ратне операције током 2022. године. Тако је у области пољопривреде забележена прилично родна година. Док је 2021. године производња жита била 120 милиона тона, дошло је до скока у 2022. години на чак преко 150 милиона тона (у ову цифру је урачунато и жито пожњевено са четири

³⁸ Доступно на: <https://www.dw.com/hr/summit-eu-a-pomo%C4%87-ukrajini-odobrena-problemi-odgo%C4%91eni/a-64120700>. Убрзо је дошло до делимичне деблокаде мађарског несагласја.

³⁹ Доступно на: <https://www.dw.com/sr/ukrajinski-oligarsi-i-poslanici-se-%C5%A1epure-ro-azugnoj-obali/a-64066746>. Један од утицајних у тој посланичкој групи која је формирана из ОПЖ, а сада Обнова Украјине, је Игор Абрамовић пословни човек, који је пребегао у Ницу од почетка ратних дејстава.

⁴⁰ Више о билатералним односима САД и Русије у периоду од како је Бајден дошао на власт у: Трапара, 2022: 505-529.

⁴¹ Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/529126/ujedinjene-nacije-usvojile-ruski-nacrt-borba-protiv-nacizma>.

припојене области Југоистока Украјине).⁴² Западни извори признају зачуђујући успех појединих руских грана током 2022. године, попут пољопривреде, грађевинарства, које су забележиле евидентан раст.⁴³ У исто време није дошло до пораста незапослености, а извоз енергената и још неких важних продуката је остао на висини, што је помогло да не долази до смањења извоза. Напротив, цене енергената које су у овом периоду порасле на светској берзи помогле су да се искансирају већи добици у спољнотрговинској размени.

У целини руска економија током 2022. године, забележиће пад од око 2,5 %, што је условно посматрано успех, ако се има у виду рат који се води у Украјини и санкције западних земаља. Русија је проширила економску сарадњу са осталим земљама света, ван Запада.⁴⁴ Остаје утисак о већим економским и социјалним последицама увођења санкција Русији од стране земаља ЕУ, него што је то у исто време доживела руска страна. Тако је без успеха за земље Уније остао покушај да се ограничи цена руских енергената за то тржиште. Десило се заправо да није дошло до договора, и да се Русија окренула извозу трећим земљама.⁴⁵

Након одлука о делимичној мобилизацији и спроведених референдума о укључивању четири области Русији, Руска Федерација је зацртала свој даљи пут деловања у украјинском сукобу. Ту је и одпочети процес бомбардовања дубине украјинске територије започет 10 октобра, везано за енергетска постројења и важну војну и саобраћајну логику. Свакако да постоји несразмера између снаге и капацитета Русије у односу на Украјину, која је притом и вишеструко идентитетски подељена. С друге стране, САД и Британија помажу Украјину, чему треба додати и Пољску, балтичке државе, као и НАТО као целину. Са тим се, у већој или мањој мери, солидаришу и остале земље тзв. „колективног Запада”. Слабе тачке „колективног Запада” су незадовољство доброг дела народа земаља ЕУ које трпе због увођења санкција Русији, као и због помоћи коју шаљу Украјини. У земљама ЕУ продубљује се економска и социјална криза, а нарочито су Француска, Немачка и Италија традиционално везане за привредну сарадњу са Русијом. С друге стране, Трамп и републиканци имају битно друкчији геополитички и концепцијски став од владајућих структура које стоје иза Бајдена, међутим њихов половичан резултат у изборима за Конгрес и Сенат током новембра месеца, ограничава њихов утицај на даље вођење званичне америчке политике према украјинској кри-

⁴² Доступно на: <https://www.politika.rs/sr/clanak/529181/Rusija-objavila-da-je-imala-rekordnu-zetvu>

⁴³ Доступно на: <https://www.slobodnaevropa.org/a/ekonomija-rusija-recesija/32134002.html>

⁴⁴ Доступно на: <https://www.euronews.rs/evropa/vesti/72047/putin-bdp-rusije-u-ovoj-godini-smanjn-za-25-odsto/vest>

⁴⁵ Доступно на: <https://www.rts.rs/page/stories/sr/story/3398/rat-u-ukrajini/5042246/rat-ukrajina-rusija-3-decembar.html>. Стални представник Русије при међународним организацијама у Бечу Миахил Уљанов је навео да Русија неће прихватити да даље испоручује европским земљама енергенте по цени које су те земље покушале да наметну.

зи. Истина пратеће сумње у регуларност ових избора додатно деле америчко друштво, како сад, тако и у перспективи. Значајан је успех Русије што земље ван «Колективног Запада», не подржавају увођење санкција Русији, а низ великих сила из овог простора (које су иначе светске силе у успону, попут Кине, Индије, Бразила, као и оне регионалне попут Ирана, и др.) имају развијену сарадњу са Москвом и чак неки од облика интеграција, односно међународних организација у којима су заједно (БРИКС, ШОС, низ интеграција потом на постсо-вјетском простору и др.).

Током прве половине 2023. календарске године, руска економија се додатно стабилизовала и показала отпорност на санкције. На основу економских трендова дају се предвиђања о благом плусу и расту БДП до краја календарске године.

Светски мир је угрожен украјинским сукобом, тако да није познато држање западних сила у различитим сценаријима. Да ли ће се наћи компромис са Москвом и где. Кина, Индија и друге велике силе ван „колективног Запада” држе се по страни, али у мањој или већој мери показују подршку Русији.

Овде би смо већ могли поделити руску интервенцију у Украјини током 2022. године на фазе. Прва би била до приближно преговора у Истанбулу, дакле до почетка априла. Друга до почетка јула, приближно до пада Лисичанска. Следи период од два месеца, који би одликовао застој у напредовању руске стране, сада изузетно спор, али евидентан, и још увек иницијатива на руској страни. Међутим, током септембра месеца долази до извесне промене. Украјина мобилише практично неки свој приближан максимум људи, а са друге стране почињу да пристижу специјалне групе које су имале обуку на Западу. Нарочито важно пристиже све више наоружање и свака друга помоћ са Запада Кијеву. Са друге стране нема повећања евидентног руских снага на терену, што доводи до преузимања иницијативе у украјинске руке током овог месеца. Реално је да је дошло до кашњења проглашавања делимичне мобилизације (само дела тзв. „активне резерве“) од око два месеца. У том периоду донета је важна политичка одлуке о расписивању референдума четири области за припајање Русији и реализација тог процеса. Тада долази до четврте фазе ратне операције у 2022. години, а то би била иницијатива украјинске стране током септембра, све до почетка новембра, што је резултирало највише због мањка руских снага на терену, успесима украјинске стране у заузећу дела Харковске области, а потом и напуштања од стране Руса, западне обале Дњепра и града Херсона. Пета фаза, би била потом, а то је смањење линије фронта. Од ушћа Дњепра (због реке Дњепра, реално од околине града Запорожја), па до руске границе. На том простору долази до стабилизације линије фронта, и до активног деловања руских снага превасходно у области друге линије одбране Донбаса. Друга линија одбране Донбаса, је у најужем смислу, Бахмут-Соледар-Северск (заправо са продужењем практично до обронака агломерације Доњецка на југу). Ова фаза сукоба пренела се делом и на 2023. календарску годину, практично све до маја месеца када је пао Бахмут.

Тада ступа на снагу украјинска офанзива, која је прилично млака и без практичних резултата током јуна и јула месеца.

РАТНЕ ОПЕРАЦИЈЕ ТОКОМ 2023. ГОДИНЕ

Током 2023. календарске године, настављени су сукоби у Украјини. Начелно посматрано у односу на очекивања, политичко руководство Русије се определило за концепцију специфичног вођења рата. Та концепција се заснивала на избегавању мобилисања резервиста и слања контингента регрута и момака на одслужењу војног рока на фронт. Заправо Русија се за вођење рата и даље ослањала на професионалну војску и добровољце (као и делом плаћенике попут Вагнера и сличних „приватних војски“). Зашто се политичко руководство Русије определило за овакав начин вођења рата. Прво сукоб у Украјини доживљен је као део ширег сукоба са САД и НАТО. Ратни сукоб у Украјини је само једна димензија тог мултивекторског сучељавања. НАТО, САД и западни центри моћи су санкцијама циљали на слабљење руске државе у целини, подривање ауторитета њеног политичког и друштвеног вођства. Русија је показала значајну снагу у издржавању санкција, те економској стабилности, имајући у виду, између осталих показатеља да је током 2022. календарске године БДП земље опао за нешто око 2%, а да се у календарској 2023. очекује чак раст. Посебно је значајна друштвена и политичка стабилност у земљи. Са друге стране избегавање мобилисања резервиста и слања на фронт војника на одслужењу војног рока (дакле ван професионалне војске и добровољаца) чува радна места у земљи, економску, друштвену и политичку стабилност.

На самом фронту, руска страна избегава велике фронталне сударе, офанзивна дејства, што би изазвало неминовне и значјне жртве сопствене војске и цивила, материјална разарања. Руска страна се дакле определила за једну врсту дефанзивне концепције, прожете, коришћењем надомоћи у ваздухопловству, морнарици, артиљерији пре свега, те концентрацијом на уништење живе силе противника и његових материјалних војних средстава. Највећи део дугачког фронта је утврђен (уз Дњепар као природну препреку), те се вршило офанзивно дејство углавном у Донбасу на тзв. „другој утврђеној линији“ коју чине Бахмут-Соледар-Северск. На том делу фронта се једино практично деловало офанзивно и коришћене су снаге Вагнера превасходно. Тако је Соледар заузет већ средином јануара, а Бахмут у мају.

Украјинска страна је започела почетком јуна офанзиву према руским положајима, посебно у региону Запорожја, као и Бахмута. Ова офанзива је мотивисана потребом да се према западним јавним мњењима одржи фама о перспективи коначног успеха Украјине у овом рату, што је прилично нереално. То треба да оправдава улагање финансијске и војне помоћи Кијеву од Запада, нарочито када је у питању западна Европа, где не постоји посебан ентузијазам у том правцу. О томе говоре серије протеста и незадовољства широких маса становништва, падом стандарда и мерама штедње, које су делом узроковане и политиком земаља ЕУ по питању украјинске кризе.

Украјинска офанзива није постигла видљив ефекат током јуна и јула. Покушај да се пробије на заповошком фронту, правац ка Азовском мору, практично није постигао никакав успех. Такође ни у другим деловима фронта није постигнут практично никакав успех. Највише што је постигнуто, заузети су привремено неки простори тзв. „сиве зоне“ између прве линије одбране руске и украјинских снага, али је то плаћено колосалним губицима Украјине у људству и техници. Дакле украјинска страна има услед практично пуне мобилизације, обиље трупа на фронту (различитог порекла), што није случај са руском страном, која ратује са делом професионалне војске и добровољцима (и плаћеницима). Користећи бројчану предност украјинска страна предузима више офанзивних дејстава, који немају посебан учинак, већ огромне демокграфске губитке (и материјалне). Тражећи стално нова и нова појачања у техници али и људству, као и економску подршку, украјинска страна се одржава у сукобу, али се поставља питање докле ће то бити могуће.

Позициони рат какав имамо у 2023. години, се не може посматрати одвојено од руског успеха по питању начелно успешног превладавања санкција западних земаља, успостављања живе сарадње са остатком света (ван тзв. „колективног Запада“), те друштвене и посебно политичке стабилности у Русији. Ван тога, САД и НАТО су успели да постигну успех у (привременом ?) обједињавању колективног Запада око свог виђења украјинске кризе, и утврђивања Русије као кривца и противника по овом питању. Када се посматра ситуација у самој Украјини, украјинска страна уз подршку својих западних покровитеља, успела је да успостави чврсту контролу ситуације у земљи, на територији коју контролише. Са друге стране руска страна на територији коју контролише не наилази, на било какав организовани отпор или неслагања. Сам фронт даје извесне резултате руској страни, у виду контроле територије Луганске административне области, те највећег дела Херсонске, и већег дела Запорошке, па и Доњецке административних области. Ситуација у позадини на Криму (који је анкетирани пре више од девет година) је потпуно стабилна. Поред тога мора се констатовати да су руске снаге код Бахмута, након заузећа града 20 маја, и напуштања трупа Вагнера овог подручја, уместо очекиваног даљег напредовања ка Часовом Јару, принуђене на одбрану. Стално су угрожене крилне позиције, дакле северни и јужни правац у односу на град, нарочито важна стратешка места Клишеевка, а у мањој мери Берое и нека друга.

Током лета 2023. године, паралелно са евидентним неуспесима украјинске офанзиве и исказивањем немоћи украјинске стране да забележи опипљив успех, упркос колосалној помоћи западних земаља, постепено сазрева идеја о немогућности руског војно пораза. Тако истакнути амерички стручњак за међународне односе Џорџ Миршајмер у свом тексту о украјинској кризи јула месеца, закључује да је готово немогуће да руска страна доживи војни и укупни поразу у украјинском сукобу. Он додуше сматра да је тешко могуће да Русија заузме читаву Украјину, те да је највероватније да ће или Руси

задржати постојеће четири област и Крим (вероватно у пуном опсегу административном ових области), што значи да ће некако успети да заокружи њихов пуни опсег. Са друге стране он сматра да је врло могуће да Руси заузму још неку, или чак све четири већинске рускојезичне области Харковску, Дњепропетровску, Николајевску и Одеску.⁴⁶

Миршајмер констатује кључне предности Русије током првих готово годину и по дана, од почетка сукоба, а то је у броју становника, која се временом повећава, потом у бројности жртава, где сматра да је украјинска страна која их има далеко више у редовима војника.⁴⁷ Како се рат отегао управо већу шансу да добије сукоб има страна која то може дугорочније издржати, а то је Русија. Миршајмер наводи да и производња муниције, нарочито за артиљерију даје предност руској страни. Без помоћи Запада Украјина не би могла да води рат, међутим и поред тога он не види значајну перспективу да Кијев може победити Русију.

Слично томе, из војног угла француски генерал Пинатели Жан-Бернар сматра да руска страна има далеко већу убојну моћ (и до пет пута). Такође он види да се Русија веома успешно бори са санкцијама и постиже економску стабилност. Он сматра да су западне санкције Русији највише штете нанеле самој Европи. Тако је Европа пре кризе трошила 200 милијарди кубних метара руског гаса, док је Северна Америка испоручивала само две милијарде. Са ким ћете заменили Русију, запитао се генерал. То највише погађа привреду Немачке, што може да повуче ланчано у кризу читаву ЕУ, посебно Француску. Русија, „напротив, цвета и економски се развија, радећи заједно са Африком и Азијом и развијајући партнерства“ наводи Пинтел. „То је зато што је Русија у сваком погледу независна од остатка света, било да се ради о сировинама, житу или енергентима, али капиталистички свет не може без ресурса које испоручује Русија. Овај рат је ослабио Европу више него Русију“, објашњава. Додао је да су европски лидери очекивали да ће цео свет да уведе санкције Русији, али је то урадило само тридесетак земаља, док остале користе прилику да ојачају партнерство са Москвом. Он сматра да САД желе да ометају економску сарадњу Европе и Русије. Њихова стратегија је да се повуче нови Берлински зид између Русије и Европе, а да та граница пролази кроз Украјину.⁴⁸

Руска страна одбија нападе украјинских снага на читавој линији фронта током јуна и јула. Са друге стране поставља се питање каква би била стратегија Москве за даље вођење рата. Задржавање постојећих области у свом поседу које су референдумима припојене Русији, укључујући и оне делове тих територија које су још у поседу украјинске стране. Потом, покушај заузимања још неких (или чак свих) већинских рускојезичних области Југоистока (Харковска, Дњепропетровска, Николајевска и Одеска), те изузетно још потенцијално неких (међу њима се могу налазити три области источно од Дње-

⁴⁶ Доступно на: <https://standard.rs/2023/07/26/kuda-ide-rat-u-ukrajini-1/>.

⁴⁷ Доступно на: <https://standard.rs/2023/07/28/kuda-ide-rat-u-ukrajini-2/>.

⁴⁸ Доступно на: <https://www.novosti.rs/c/planeta/svet/1256599/rat-ukrajini-ukrajina-rat-ruska-armija-ukrajinska-vojska>.

пра, тачније североисточно, где руски матерњи језик није апсолутно већински, али је бројан, а то су Сумска, Черниговска и Полтавска административне области, те још Кијевска, пре свега њен део источно од Дњепра, укључујући и део града, или чак читав престоницу Кијев). Овоме се изузетно могу додати и области Черкеска и Кировградска. Да би се реализовали овакви концепти морају се најмање сломити офанзивне могућности Украјинаца, поразити у највећем њихова армија и могућност даљег успешног вођења рата, укључујући чак и помоћ коју примају са Запада. За овај подухват у крајњој линији, стиче се утисак да можда неће бити довољне постојеће руске снаге.

ПРИБЛИЖАВАЊЕ НАТО УКРАЈИНСКОМ СУКОБУ И БУДУЋНОСТ УКРАЈИНЕ

Украјина након пуча фебруара 2014, иза кога стоје западни центри моћи, интензивира сарадњу са НАТО и САД. То је нарочито видљиво након доласка на власт Бајдена у САД. Од почетка војних дејстава у Украјини фебруара 2022. године, САД, НАТО, Британија и у мањој мери остале западне силе, на различите начине подржавају Кијев и украјинску страну. Од јесени 2022. године, интензивира се чак и пребацивање америчких и савезничких снага у околне европске регије. Тако је формиран Центар за координацију активности упућивања помоћи Украјини у Немачкој. Предислоцирана је америчка елитна 101 ваздушно-покретна дивизија у Румунију, као и ескадрила шпанских ловаца Ф-16. Долази до пребацивања америчке борбене технике преко лука Александропулос и Солун према Бугарској и Румунији, а затим ка Пољској, укључујући 1250 тенкова и оклопних транспортера. У исто време се ојачава источно крило НАТО са око 30 000 војника. Украјинске снаге се опремају додатно америчким, немачким и британским тенковима, као и најава и постепено припремање опремања ловачким авионима (Карапанџин, 2023: 202).

Будућност Украјине се можда лакше може предвиђати уколико се посматрају перспективе њене три мегарегије које су је чиниле. Стиче се утисак сада августа 2023. године, да ће судбина Југоистока (Новорусије) бити све више посматрана, делом, или чак у потпуности као део Руске федерације. Поред Крима који се припојио (вратио) Русији 2014. године, још четири административне области су припојене Руској федерацији почетком октобра месеца 2022. године. То су Луганска, Доњецка, Херсонска и Запорошка административне области. Иако делови ових области (сем Луганске) су још под контролом украјинских снага, за предпоставити је да ће руске снаге учинити све да их заузму, јер су по Уставу Русије, сада део националне територије. Поред тога још четири области Југоистока а то су Харковска, Дњепропетровска, Николајевска и Одеска административне области, се потенцијално могу укључити по истом сценарију Руској федерацији. Прво то су области историјске Новорусије, односно Југоистока, ту је већински рускојезично становништво и верници УПЦ, те доминирале у бирачком телу Партија региона и Компартија (до њихове забране и

пуча 2014.). У том правцу је за предпоставити да ће Русија учинити војни напор да заузме те области, или неке од њих. У том правцу имамо два највероватнија сценарија. Први да Русија задржи ове четири области (и Крим), чиме ће од Југоистока, остати само фрагменти, и то на истоку Харковска и Дњепропетровска, те на западном делу две области са излазом на Црно море, Одеска и Николајевска. Међутим, постоји и друга опција као вероватна, да Русија припоји и ове четири области преостале Југоистока, или неке од њих само. У тој другој варијанти, Југоисток би у потпуности, или у највећем изашао из састава остатка Украјине. Тиме би Украјина била редуцирана на Малорусију и Галицију. Међутим, и за те две макрорегије постоје различити сценарији, почевши од тога да је могуће да се нека од области Малорусије поседне од стране Русије (припоји или поседне). Такође и та опција да Русија наметне Малорусији неку владу коју ће контролисати. У тој подваријанти, Галиција би могла бити у том саставу, али постоје варијанте да се део њен или у потпуности припоји неким од суседних држава (Пољској, Румунији, Мађарској и чак можда и Словачкој).

У том правцу врло тешко је предвиђати шта ће бити даље са Украјином, у каквом облику, (и да ли ће чак) она постојати. Са једне стране Украјина има подршку САД, Британије, НАТО, као неупитну, а у мањој мери и других западних држава. Подршка Пољске, Румуније, Мађарске, па и Словачке је са једне стране снажна, а са друге стране ове суседне државе полажу потајно интерес на делове западноукрајинских области. Украјина има још територије и становништва које контролише власт у Кијеву, али је то добрим делом исцрпљено и ограничених могућности. Привреда практично девасирана и зависна од западне помоћи. Како Украјина може егзистирати након сукоба. Пошто је потпуно нереално да Украјина добије рат против Русије, вероватнија изгледа опција да ће Украјина изаћи умањена и битно ослабљена. У тим опцијама, постоји још шанса да у случају потпуног руског војног успеха, остатак Украјине буде организован као неутрална земља, или чак држава коју контролише и надзире Русија. Ако то не буде тако, онда ће та Украјина бити тесан савезник западних сила, или изузетно чак чланица у перспективи НАТО. То је велика разлика, и стога једино војна потпуна победа Русије, може јој дати шансу да преостала Украјина не буде под контролом, или макар утицајем Америке и НАТО.

Та би Украјина која не би била поражена потпуно и под утицајем Америке и НАТО, постала потпуно русофобна са забраном Украјинске православне цркве, са забраном службене (а можда и било какве) употребе руског језика, те преласком на нови календар по западном принципу верских празника. Вероватно и са арсеналом наоружања и чак војске НАТО и Америке, на свом тлу.

Са друге стране поставља се питање шта Америка и НАТО могу још да ураде да постигну за њих што повољнији резултат у украјинском сукобу. Прво за Америку, је већ постигнут изванредан успех у натеравању Русије да уђе у сукоб, који је са једне стране делом слаби, вођењем рата. Америка помажући војно и финансијски Украјину подупире је за даље вођење рата. Такође дипломатски и медијски Америка помаже Ук-

рајину. Питање је колико још Америка може да мотивише (принуди) остатак колективног Запада да учествује у издржавању Украјине и да плаћа данак санкција Русији. Такође колико сама Америка још може да држи Украјину у животу. Посебно ако имамо у виду да ће бити потребно повећати улог у том правцу, нарочито када приспеју руске мобилисане трупе на ратна дејства. Једино у средњем року убацивање нових контигената војника (плаћеника, добровољаца, специјалаца) од стране Запада у Украјину може помоћи стабилизацији војне ситуације на фронту. Питање је да ли, и колико САД то могу издржати и истрајати. Без тога Русија ће и у току друге половине 2023. године однети превагу на линијама фронта, паралелно са исцрпљивањем кијевског режима и Украјине. Украјинска офанзива започета у првој седмици јуна 2023. године, практично није дала никакве опипљиве резултате, а претрпљени су велики материјални и људски губици.

* * *

Будућност Украјине је крајње неизвесна. Најреалнија опција је да дође до извесног замрзнутог сукоба, и да руска страна задржи припојене области, или чак да томе дода још неку од рускојезичних. Када је у питању остатак Украјине, није извесно да ли ће нека од четири суседне земље, иначе чланице ЕУ и НАТО, под различитим изговорима посетити њен део (Пољска, Румунија, Мађарска и чак Словачка). Остатак Украјине би се могао наћи у ситуацији, војног слома, да се обавезе на неутралност војну и нераспоређивање на својој територији нуклеарног оружја. Остатак Украјине са битно смањеним, или чак одузетом могућношћу изласка на море, делимично или чак потпуно редуциран за индустријски најразвијеније области Југоистока, те што је посебно важно преузетим у потпуности обавезама за враћање енормних страних дугова – био би у јако тешкој геополитичкој позицији у перспективи. Са друге стране, и Русија има велики изазов у украјинском сукобу, јер је веома тежак задатак нанети војни потпуни пораз Кијеву и натерати остатак Украјине да буде ван НАТО и распоређивања на својој територији нуклеарног наоружања. Русија има додатан проблем са уласком Финске, и вероватно Шведске у НАТО, те заостравањем односа са западним земљама. Стратегија Русије у будућности је да се водеће западноевропске силе попут Немачке, Француске, Италије, које су мотивисане стратешком економском сарадњом са Русијом и веома трпе због погоршавања односа са Москвом, у перспективи мотивишу на отопљавање односа. Такође на јачање мултиполаризма, јачањем и ширењем садашњег БРИКС-а и ШОС-а. Епилог разрешења украјинске кризе, ће се одразити на светски поредак, јер ће успех Русије убрзати развој мултиполаризма (и обрнуто њен потенцијални неуспех га успорити).

ЛИТЕРАТУРА

- Димитријевић, Душко. „Сукоб у Украјини и право на употребу силе“. *Међународна политика* 1186 (2002): 7-34.
- Карпанџин. Стевица. „Основна обележја и карактеристике операција на простору Украјине“. У *Хибридна агресија НАТО и ЕУ на Руску федерацију*, стр. 202. Београд: Евроазијски безбедносни форум, 2023.
- Петровић, Драган и Горан Николић. *Геополитика савремене Украјине*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2009.
- Петровић, Драган и Рајко Буквић. *Украјинска криза 2013-2019*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2019.
- Петровић, Драган. *Украјинска криза и украјинско-руски конфликт 2019-2022*. Београд: Институт за међународну политику и привреду, 2022.
- Ковач, Митар, прир. *Хибридна агресија НАТО и ЕУ на Руску федерацију*. Београд: Евроазијски безбедносни форум, 2023.
- Трапара, Владимир, „Перспективе односа Русије и САД у светлу рата у Украјини: обуздавање 2“. *Међународни проблеми* 4 (2022): 505-529.

THE WAR IN UKRAINE 2022-2023, AS A CONTINUATION OF THE UKRAINIAN CRISIS, BEGAN ALREADY IN FEBRUARY 2014

Summary

The Ukrainian conflict is the largest armed conflict on the territory of Europe after World War II. This is not only a conflict between Russia and Ukraine, but actually a wider conflict between the holders of the already conceived multipolar world order, represented by Russia, and the defenders of the past monopolar one, represented by America and NATO. In Ukraine itself, there is a conflict between the Russian-speaking population and on the other side the authorities installed after the coup in Kiev in February 2014. Long-lasting Ukrainian crisis then turned into an armed conflict. In fact, the first armed conflict within the Ukrainian crisis already took place during the period 2014-2015, it had an intra-Ukrainian character and ended with the Minsk 2 Agreement. Sanctions against Russia, as well as parallel crises in Africa, the Far East, Transcaucasia, etc., show the complexity of the international situation. For now, the European Union is an ally of the USA and NATO in the view of the Ukrainian conflict and the introduction of sanctions against Russia. However, the economic damages suffered by the leading EU countries as a result of their involvement in the Ukrainian crisis, sanctions against Russia and various aid to Ukraine, and the reception of refugees, lead these societies to additional crises and social and political divisions. Hence, the ruling elites in the EU countries face the dissatisfaction of the population, especially its leading powers - Germany, France and Italy. China and to some extent other countries of the world, outside the so-called "collective West", generally prefer Russia in the confrontation with the USA, NATO and their allies.

Key words: Russia; USA and NATO, "collective West", European Union, Ukraine, Ukrainian crisis, BRICS and SCO powers, multipolar world.

ВОЕННОЕ ПРОТИВОБОРСТВО НА УКРАИНЕ В РАКУРСЕ МОДЕЛИРОВАНИЯ КОНФЛИКТИНГА И ПРОЦЕССОВ СОЦИАЛЬНОЙ ДЕСТРУКЦИИ

Аннотация

Начавшееся как локальное столкновение военное противоборство между Россией и Украиной масштабировалось в системный антагонизм России с консолидировавшимся против нее Западным Миром. Пространственные и временные рамки этого крупнейшего со времен Второй мировой войны европейского военного конфликта пока не вполне ясны, поскольку они меняются, так как находятся в прямой зависимости от военной динамики. Вместе с тем, используя аксиоматическую формулировку «любой конфликт рано или поздно заканчивается», можно попытаться с определенной долей погрешности допустить варианты исхода развития событий после завершения активной (горячей) фазы военного противостояния на Украине. Набор опций по выбору линий дальнейшего поведения у субъектов конфликтинга достаточно разнообразен. Суммарно тактические и стратегические действия сторон можно свести к неким моделям конфронтационного взаимодействия, которые будут конструировать Россия и Западный Мир в постактивной фазе конфликта. Автор статьи с помощью метода прогнозного моделирования ситуации осуществит попытку оценить возможность перехода к той или иной модели развития процесса конфликтинга и охарактеризовать риски социальной деструкции, заложенные в этих моделях.

Ключевые слова: Россия, Западный Мир, глобализирующий-ся конфликт, моделирование социальных процессов, модель конфронтационного взаимодействия, социальная деструкция.

ВВЕДЕНИЕ

Первая четверть текущего столетия весьма насыщена глобальными потрясениями. Под их воздействием мировой организм теряет доставшуюся от предыдущего периода относительную целостность и устойчивость, начиная с глобальной экономики и торговли, мировых финансовых систем, политического сотрудничества и, затрагивая всю социальную организацию. Корни такого дисфункционала залегают в самом обществе, испытывавшем и испытывающем сильный стресс из-за влияния новых мировых трендов развития в виде гиперурбанизации и

⁴⁹ Lobanov.politika@gmail.com

глобализации. Общество оказалось попросту не готово ни ментально, ни организационно, ни с ресурсных позиций переварить за короткий срок все эти структурные изменения. Со своей стороны институции, несущие ответственность за поддержание мирохозяйственных связей и международных отношений, проявили ригидность и не смогли своевременно адаптироваться к стремительно меняющимся реалиям. Например, мировые кризисы 1997-1998 годов, 2007-2008 и последующих годов отчетливо сигнализировали о перегреве быстро растущих национальных экономик и финансовых систем, но это никак не повлияло на поведение международных финансово-кредитных регуляторов. Инфекция коронавируса 2019-2022 годов вогнала в ступор все национальные системы здравоохранения и социальной поддержки населения, заставив государства спешно искать выход из гуманитарного кризиса. Причем все это происходило на фоне организационной растерянности профильных межгосударственных и наднациональных институтов.

Не преследуя цель выявить причины и условия возникновения социальной деструкции в новейшее время, ограничимся констатацией некоторых ее симптоматичных особенностей. Прежде всего, отметим, что благодаря достигнутой в эпоху глобализации всеобщей транспарентности социальная деструкция способна сравнительно быстро транслироваться с локального на глобальный уровень. С другой стороны, пространственная экспансия сопровождается распространением деструктивных процессов вглубь социальных систем. Иными словами, результаты деструкции стали приобретать характер серьезной структурной проблемы, «...проявляясь в том или ином виде социальной деятельности или институте, некоторые последствия дисфункции препятствуют другой или другим деятельности и институтам» (Merton, 1968).

Симптоматика социальной деструкции в ее глобальном измерении рельефно проявляется в военных и вооруженных конфликтах, часть из которых является продолжением столкновений прежних эпох, а другие порождены современностью.

ВОЕННЫЙ КОНФЛИКТ НА УКРАИНЕ КАК ВЫРАЖЕНИЕ СОЦИАЛЬНОЙ ДЕСТРУКЦИИ

Военный конфликт на Украине оценивается наблюдателями как крупнейший за всю послевоенную историю Европы (Kissinger, 2022: 34). На стороне таких оценок находятся количество и качество вооружения и людских ресурсов, вовлеченных в конфликт, интенсивность боевых действий и число потерь (Matveeva, 2022: 415). Ряд аналитиков классифицируют конфликт как международный военный смешанного типа, поскольку в нем принимают участие и государственные, и не государственные акторы (Schmitt, 2022). В некоторых оценках конфликт рассматривается с позиций междивизиационного противостояния как столкновение России и условного коллективного

Запада, т.е. отдельных социо-культурных зон со своими несовпадающими кодами (Mettan, 2015). Если взять за основание классификации масштаб явления, то, как правило, он коррелируется с линией бое-столкновений сторон и соответствует классическому определению территориального локального конфликта (Kahler, Walter, 2006). В то же время при расширении критериального аппарата и использовании параметров «содержание конфликта» и «динамика конфликта», мы можем увидеть как локализация российско-украинского противостояния преодолевается и процесс переходит на более высокий уровень, то есть конфликт интернационализируется. Эту тенденцию отмечают не только представители академического сообщества, но и лидеры государств, приводя как минимум три аргумента: стороны конфликта получают вооружение и боеприпасы из третьих стран; миграционный исход некомбатантов из зоны конфликта влияет на внутреннюю ситуацию в невоюющих государствах; логистический коллапс в регионе конфликта спровоцировал продовольственный кризис в странах Глобального Юга (Scholz, 2022: 20, Biden, 2022: 24).

Каждый из этих стрессоров существенно усугубляет положение внутри и вокруг конфликта, а соединяясь вместе в определенных условиях, они способны создать колоссальный деструктивный эффект глобальных размеров. Более того, данный эффект может мультипликативно возрасти с учетом фактического вовлечения в конфликт держав из «ядерного клуба» и возглавляемых ими военно-политических союзов. Все это вкуче уже привело к реинкарнации холодной войны и существенно обострило угрозу начала настоящего мирового бедствия, знаменующего собой апофеоз глобальной деструкции.

Прогрессирующая интернационализация российско-украинского военного конфликта и сопутствующая этому процессу эскалация деструктивности, чреватая созданием критически неприемлемой среды для нормального функционирования социальных систем, заставляют ответственно отнестись к просчету масштабов риска и неопределенности при моделировании возможных вариантов процесса конфликтинга вокруг Украины.

МОДЕЛИРОВАНИЕ КАК МЕТОД АНАЛИЗА КОНФЛИКТИНГА

Прогнозное моделирование довольно активно применяется при исследовании социальных и политических процессов и систем (Hegselmann, Mueller, Troitzsch, 1996). Многофункциональность метода позволяет работать с ним во многих предметных областях таких, как миграция, экология, демография, конфликтология (Carley, Gasser, 1999). Следы моделирования заметны в ходе разработки различного рода когнитивных конструкций, направленных на выявление перспектив конфликтного взаимодействия вокруг Украины. Например, сторонники так называемой «корейской» модели считают вполне реальным последствием конфликта после завершения активной его фазы или «заморожки» раздел территории Украины на два враждебных, но

не воюющих друг с другом государства по примеру Северной и Южной Корей (Ignatius, 2022). Вариант «чеченской» модели предполагает полное «поглощение» Украины Россией и ее постепенное усмирение по образцу постконфликтного урегулирования на Северном Кавказе после 1999 года (Hauer, 2022). В рамках обеих моделей субъекты моделирования пытаются предположить масштабы деструктивных последствий конфликта для населения Украины, отдавая предпочтение первой модели, нежели второй. Не вдаваясь в детальный анализ этих моделей, укажем, что они определенным образом ограничены локальными рамками самого конфликта и не учитывают в полной мере тенденции к растущей глобализации его последствий. В то же время взгляд на описываемое явление в проекции противостояния России и Западного Мира глобального уровня позволит расширить спектр прогнозного моделирования.

На старте рассмотрим две диаметрально противоположные и, с нашей точки зрения, не перспективные модели исхода российско-украинского конфликтинга. Первая – «апокалипсическая», исходит из предположения о том, что противоборство России и Западного Мира на Украине примет форму открытого столкновения и перерастет в мировую войну. При этом неизбежное применение тактического ядерного оружия, а в перспективе возможно и стратегического, будет знаменовать собой «конец истории», абсолютную деструкцию глобального социума (SIPRI, 2022: 1). Вторая модель – «пацифистская», допускает возможность сторонам и иным участникам конфликта договориться между собой о прекращении конфронтации ввиду понимания бесперспективности дальнейшей глобальной эскалации. Продвигается идея о преимуществах возврата к согласованным действиям в рамках «концерта держав», позволяющего удерживать мировой порядок в рамках ненасилия (Haass, Kupchan, 2021). Для мирового сообщества такая перспектива представлялась бы наиболее благожелательной, это позволило бы снять угрозу тотальной и глобальной деструкции, тем более что это уже имело место в истории во времена «разрядки международной напряженности» в 60-70-х годах прошлого столетия. Однако, повторимся, что степень реализации обеих моделей оценивается нами как не очень высокая. Первой – в силу сохраняющегося у глобальных лидеров рационального осмысления последствий ядерной войны, второй – из-за неразрешимости перешедшего на ценностно-мотивационный уровень антагонизма.

При рассмотрении существа вопроса с позиций *Realpolitik*, более реалистичной представляется фабула, согласно которой в процессе деконфликтинга на Украине между Россией и Западным Миром установится некий конфронтационный баланс, сравнимый с состоянием блокового равновесия периода «холодной войны». Полная аналогия с прошлым здесь исключена, хотя бы по причине того, что за сегодня Россией (несмотря на все ее попытки мобилизовать вокруг себя страны Глобального Юга) не стоит какого-либо военно-политического объединения подобного Варшавскому договору, и в поединке с западным альянсом НАТО она сражается одна. Вместе с тем, воз-

можные модели конфронтационного паритета, напоминающие былое противоборство социалистического и капиталистического лагерей, вполне могут быть воспроизведены вновь. Речь может идти о стремлении конфликтующих к конфронтации в виде мирного сосуществования и конфронтации как разновидности гибридной войны. Обе модели имеют в своей основе два базовых модуса: о невозможности возврата к состоянию «до 24 февраля 2022 года» во взаимоотношениях друг с другом и о принятии неизбежности длительности конфронтации. Основываясь на этой платформе, модель конфронтации в виде мирного сосуществования предполагает отказ сторон от прямого военного столкновения и постепенную выработку алгоритмов взаимного приспособления в изменившихся условиях. Движением по этому азимуту можно считать некоторые решения саммита НАТО в Вильнюсе 11 июля 2023 г, например, п. 19 Заявления по итогам встречи (НАТО, 2023). Страны блока заявили о незаинтересованности прямого столкновения с Россией, но отметили, что будут существенно наращивать свой военный потенциал за счет перевооружения и довооружения, а также добиваться сдерживания России в «ее агрессивных устремлениях». Этот сценарий не исключает взаимных демонстраций силы и силового шантажа. В торгово-экономической сфере модель «мирной» конфронтации может сопровождаться перманентной переналадкой режима санкций и контрсанкций, но в уже значительно скромных чем прежде масштабах взаимодействия. Модель конфронтации в виде гибридной войны означает, что Россия и Западный Мир готовы применить друг против друга широкий спектр сил и средств невооруженного характера. Речь может идти о целенаправленном взаимном деструктивном воздействии по торгово-финансовому, политико-дипломатическому, психолого-идеологическому направлениям с намерением нанести своему противнику максимальный ущерб и разбалансировать его систему организации социальной и политической жизни (Hoffman, 2009). Планирование гибридных атак включает в себя поддержку повстанческих движений и поощрение терроризма на вражеской территории. При определенных условиях гибридная война может вновь эволюционировать в более масштабную региональную войну (но не войну мировую, поскольку это означало бы ядерную катастрофу, на которую ни Западный Мир, ни Россия не решатся).

Представляется очевидным, что обе модели конфронтационного взаимодействия содержат в себе значительный деструктивный потенциал, позволяющий транслировать дисфункциональность на все уровни социальных и политических систем - глобальный, национальный, региональный, коммунальный. В свою очередь параметры компрессии пространства, свободного от конфронтации, в каждой из моделей могут отличаться.

ПАРАМЕТРЫ СОЦИАЛЬНОЙ ДЕСТРУКЦИИ В МОДЕЛИ МИРНОГО СОСУЩЕСТВОВАНИЯ

Классическая модель мирного сосуществования двух непримиримых социально-экономических и политических систем, предложенная в свое время советским лидером Н. Хрущевым, предполагала отказ от войны как средства решения споров и была рассчитана на эффект «временной передышки» перед решающей схваткой антагонистов (Khrushchov, 1956). Проектирование этой модели на российско-украинский сюжет вполне позволяет допустить замораживание состояния «тайм-аута» в отношениях между Западным Миром и Россией на неопределенно долгое время, вплоть до достижения сторонами конечных целей противостояния – утверждения собственных парадигм будущего миропорядка. Отказ от прямого военного столкновения во время конфронтации является существенным фактором, оказывающим влияние на безопасность глобального социума, но сама конфронтация остается при этом постоянно действующим состоянием конфликтного взаимодействия, а значит возможность обеспечения «свободы от нужды» и «свободы от страха» для всех людей будет ограниченной.

В условиях глобальной конфронтации под стресс-тестинг пределов стабильности государственной и общественной систем попадают, прежде всего, экономика и связанный с ее положением уровень благосостояния населения. В ходе нарушения нормального функционирования мирохозяйственных, финансовых и торговых механизмов, стимулируемого режимом взаимных санкций и контрсанкций, происходит существенное ухудшение многих объективных показателей социального самочувствия граждан. Например, в результате сжатия объемов производства и внешней торговли в России⁵⁰, вызванного санкциями Запада, наблюдаются пул негативных явлений. Уходят с российского рынка западного бизнеса, а по оценкам аналитиков Йельской школы менеджмента это – 253 компании, а также 248 приостановивших развитие деятельности, 96 прекративших инвестирование и 75 – сокративших присутствие (Yale School of Management, 2022), повлек за собой обострение проблем с занятостью для 2 млн россиян, которым иностранный бизнес формирует рабочие места, и для 4-6 млн граждан России, связанных с этим бизнесом косвенно. В результате, по данным на середину 2023 г., в России зафиксирован уровень безработицы в 3.3 % от трудоспособного населения (Росстат, 2023: 179), с учетом того, что за 2022 г. страну покинуло 554 тыс чел (Росстат, 2023: 197). Введение новых санкций, включая эмбарго на ввоз российских углеводородов в страны Запада, создает риск про-

⁵⁰ По расчетам Международного валютного фонда, доля российской экономики в мировой (если считать в долларах США по текущему курсу) может снизиться с 1.8% в 2021 году до 1.3% в 2027 году. См. подробнее: IMF. *World Economic Outlook. Real GDP growth. Annual percent change*. Washington, International Monetary Fund, April (2022). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOORLD.

блем с наполнением государственного бюджета. Под угрозой санкций оказалось 20% годового российского экспорта, а всего более $\frac{1}{2}$ внешней торговли России приходится на недружественные страны и тоже попадает под количественные рестрикции (Решетников, 2022). При долговременном воздействии трудности бюджетной политики негативно отразятся на исполнении государством социальных обязательств перед населением и приведут к ухудшению условий жизни. Не способствуют поддержанию здорового социального климата высокая инфляция. Согласно прогнозам компании «Финам», рост потребительских цен к концу 2022 г. составил 12.9% в сравнении с 8.39% в конце 2021 г. (Коньгин, 2023). По утверждению аналитиков компании, стремительный взлет цен связан с падением курса национальной валюты на 30% с начала года и ажиотажным спросом населения на товары, которые могут исчезнуть из торговых сетей или вместе с торговыми сетями из-за санкций (Аседова, 2023).

Санкции как средство ведения экономических и торговых войн являются обоюдоострым оружием и признаки так называемого «кризиса стоимости жизни» ощущаются по другую сторону глобального конфликта. Энергетические сбои привели к высокому уровню промышленной инфляции в Европе, в еврозоне он составил 37.2%, чего не случалось со времен нефтяных шоков 70-х годов прошлого столетия (Eurostat, 2022: 1). Примерно через полгода промышленная инфляция обычно приводит к росту потребительских цен, хотя и нынешний этот показатель в 8.6% стал рекордным. Причем больше всего в еврозоне подорожала энергия – на 41.9% в годовом выражении (Eurostat, 2022: 1). Структурные изменения в экономике оказывают негативное воздействие на европейский рынок труда. Из-за резкого роста стоимости энергии проблемы постигли флагмана Евросоюза Германию. Впервые за несколько десятилетий продажа высокотехнологичных промышленных товаров остальному миру оказалась ниже импорта. За падением экспорта следует сокращение рабочих мест в обрабатывающей промышленности, которая составляет основу немецкой экономики. Как отмечают британские обозреватели, «целому поколению квалифицированных немцев больше нечего будет делать» (Lynn, 2022). Сгусток аккумулирующихся проблем не может не создавать напряжения в пространстве социального благополучия европейцев, поскольку вслед за Германией осложнение экономической ситуации ожидает всю еврозону (Münchau, 2022). Как один из индикаторов неблагополучия потребительские цены в еврозоне поднялись в августе 2023 г. на 5.3% в годовом выражении при прогнозе 5.1% (CEIC, 2023). Это в 2.6 раза выше целевого уровня инфляции, достичь который Европейскому Центральному Банку не удастся уже не один год. Руководство Еврокомиссии признает, что жителям европейских стран предстоит пережить «еще более трудный период, в течение которого рост может замедлиться» (Gentiloni, 2023).

Таким образом, мы видим, что наиболее рельефным проявлением социальной дисфункции в модели мирного сосуществования Западного Мира и России в ситуации украинского постконфликтинга

будет эрозия глобального пространства экономики, финансов и торговли, которая из-за болезненной перестройки национальных хозяйственных и социальных систем ведущих государств может перерасти во всеобщий кризис⁵¹. В этом случае падение объемов производства и товарного обмена будет гораздо значительнее, а последствия на уровне домашних хозяйств и жизнедеятельности индивидов - более драматичными. В кризисных условиях у сторон конфронтационного взаимодействия может возникнуть стремление использовать жесткие сценарные планы в отношении друг друга, чтобы избежать надвигающейся угрозы или форсировать выход из нее.

СОЦИАЛЬНАЯ ДЕСТРУКЦИЯ В МОДЕЛИ ГИБРИДНОГО КОНФЛИКТА

Гибридный или «бесконтактный» конфликт/война относится к новой разновидности конфронтационного взаимодействия. Каждый из антагонистов в таком конфликте видит свою победу в истощении и деградации противника, в достижении его неспособности в дальнейшем обеспечивать свое политическое и экономическое влияние на остальной мир. Сражаясь на украинском плацдарме, Россия и Западный Мир преследуют именно такие цели. Не изменяя своих намерений, противники продолжают конфронтацию и по окончании активной фазы военного конфликта, поскольку ресурсный потенциал сторон далек от исчерпания и истощится не скоро. Общим фоном конфронтации станут ожесточенные атаки на системы организации общественной и государственной жизни противника, массированное морально-психологическое воздействие на его население (McCuen, 2008). В украинском конфликте присутствуют некоторые такие элементы гибридного противоборства, которые уже сегодня позволяют обозначать очертания зон предстоящего жесткого спарринга противников.

Наиболее brutальная *fighting without rules* наблюдается в энергетико-сырьевом секторе ресурсных потенциалов. В развернувшейся гибридной войне Западный Мир посредством санкций и прямых диверсий стремится лишить Россию доходов от экспорта ископаемых источников энергии и тем самым обескровить государственный бюджет, наполняемость которого зависит от этой статьи на 36-54% (в зависимости от года). Россия в свою очередь также надеется надломить экономику стран Евросоюза, сократив в 2022 г. суточные поставки энергоносителей туда в четыре раза по сравнению с 2017-2019 годами, а в 2023 г. - и вовсе прекратив прямые поставки энергоресурсов в

⁵¹ Например, вероятность глобальной рецессии в ближайшие год-два оценивает Международный Валютный Фонд. В организации полагают, что рецессия неизбежна как результат «перенакачки» ведущих экономик мира деньгами в период «антиковидной» терапии в 2020-2021 г.г. и продолжающейся «антикризисной» политики в условиях возросших геополитических осложнений. См.: IMF. *IMF Executive Board Concludes 2022 Article IV Consultation with the United States*. Press Release 22/254, Washington, International Monetary Fund, July 12 (2022). URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/07/12/pr22254-imf-executive-board-concludes-2022-article-iv-consultation-with-the-united-states>.

западном направлении. В итоге под угрозой снижения качества жизни оказалось население по обе стороны гибридного «фронта». В странах ЕС все чаще стали говорить о так называемой энергетической бедности – невозможности потреблять достаточно энергии для комфортно-го обогрева жилища, приготовления еды и обеспечения прочих бытовых потребностей (СЕВ, 2019). Существенно ухудшилась экологическая безопасность населения, так как во многих западноевропейских государствах происходит возврат к таким экологически грязным или опасным видам энергетики, как угольная (использующая даже не каменный, а бурый уголь) и атомная. С другой стороны отказ Европы от российской нефти, нефтепродуктов, а в перспективе от трубопроводного газа также не добавит оптимизма более чем 60 млн российских граждан или 42% населения страны, доходы которых зависят от выплат из бюджета (Dolgin, 2021).

Вторым направлением гибридной борьбы ради достижения ресурсного упадка противника стала продовольственная сфера. США и страны ЕС используют режим санкций, чтобы затруднить вывоз товаров по еще двум заметным статьям доходной части российского бюджета – продаже за рубеж зерна и сельскохозяйственных химических удобрений (соответственно 7.3% и 7.85% в структуре экспорта в 2021 г.) (Федеральная таможенная служба России, 2022). В дополнение к сказанному военные действия привели к обрыву налаженных транспортных коммуникаций в черноморском регионе, что повлекло за собой практически полную блокаду украинского коридора поставок продовольствия в страны Европы и афро-азиатского геополитического макрорегиона. Указанные обстоятельства стали причиной рекордного взлета цен на еду во всем мире в 2022 г.⁵², согласно подсчетам профильной организации ООН (FAO of the UN, 2023). Помимо роста стоимости зерновых культур и растительных масел, на увеличение продовольственных цен влияют еще два негативных фактора, а именно: снижение урожайности пшеницы и кукурузы во многих странах из-за эмбарго Запада на поставки российских и белорусских удобрений (FAO of the UN, 2023: 12) и повышение тарифов или отказ на фрахтование морских судов как еще одного следствия санкционной войны (UNCTAD, 2022: 7). Примечательно, что от продовольственного кризиса в большей степени страдает население стран, никак не связанных с войной и санкциями. Из-за логистических трудностей поставки российской и украинской пшеницы прекратились по крайней мере в 36 из 55 стран третьего мира, зависимых более чем на 10% от экспорта продовольствия из Восточной Европы. Чиновники ФАО отмечают, что если в период пандемии в ежедневной ситуации острого голода оказались почти 200 млн человек со скачком в 40 млн человек в 2021 году, то военный конфликт на Украине еще больше

⁵² Мировой продовольственных цен в 2022 г. составил 143.7 пункта по сравнению с 98.1 пунктов в 2020 г. С января по август 2023 г. индекс колебался от 130.2 до 121.4 пунктов. См.: FAO of the UN. *World Food Situation. FAO Food Price Index*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. 8 September (2023): 3. URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>

усугубил сюжет и затронул еще 23 млн человек (Prashad, 2023). В условиях отсутствия продовольственной безопасности в развивающейся части мира возрастает опасность политической турбулентности и выплескивания насилия за пределы границ, что уже наблюдается, например, в странах южнее Сахары. А это уже прямой вызов основам глобальной стабильности.

В ходе конфликтов гибридного вида операционный инструментарий дополняется созданием миграционных кризисов. Безусловно, в ситуации вооруженного насилия потоки беженцев неизбежны, так как некомбатанты вынуждены бежать с театра военных действий. Вместе с тем, в XXI столетии создание критических масс беженцев на чужой территории стало средством давления на субъект притязаний. Достаточно вспомнить миграционный коллапс 2015-2016 годов, умело использованный президентом Турции Р.Т. Эрдоганом для получения финансовых преференций от стран ЕС. В случае с Украиной можно говорить о более серьезных для Европы цифровых значениях⁵³ и сопутствующих им экономических и социальных последствиях. Согласно сведениям Управления Верховного комиссара ООН по делам беженцев, в 2023 г. за пределами Украины находилось 6.2 млн человек⁵⁴, из которых на европейские государства пришлось 5.83 млн человек, а в России оказалось 1.27 млн человек (UNHCR, 2023). И без того бедственное положение этих людей усугубляется тем обстоятельством, что бюджеты большинства из принимающих беженцев стран не рассчитаны на такую нагрузку, а местное население вовсе не намерено соглашаться на дальнейшее ухудшение социальных условий, и так подорванных кризисом стоимости жизни. Ситуация чревата ростом неконвенционального насилия, всплесками социальной и политической нестабильности, массовыми депортациями, что в сумме означает повышение риска безопасного существования огромного количества людей во многих странах, то есть собственно социальную деструкцию в больших масштабах (Roy, 2023).

Многомерные и сетевые гибридные атаки, которые предпринимают и будут предпринимать друг против друга Западный Мир и Россия, включают морально-психологическое истощение людского потенциала противника (Сивков, Соколов, 2023: 137). Объективно на психику людей плохо влияет страх из-за дальнейшего обострения отношений между противоборствующими сторонами – вплоть до угрозы применения ядерного оружия. Картину усугубляют целенаправленные и массированные вбросы угрожающего контента, дезинформация, фейки в информационном пространстве с целью дезориентировать население неприятеля, усилить в людях тревожность и

⁵³ Украинский исход почти в три раза превышает размер волны сирийцев и других лиц, прибывших в Европу в 2015-2016 годах.

⁵⁴ По данным профильного ведомства ООН, в 2022 г. показатели числа беженцев из Украины были выше - 9.1 млн человек, из которых на европейские государства пришлось 7.5 млн человек, а в Россию переместились 1.6 млн человек. См.: UNHCR. *Ukraine refugee Situation*. Operational Data Portal. Geneva: [United Nations High Commissioner for Refugees](https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.212140308.1228536959.1656507776-442391937.1656507776), 2022. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.212140308.1228536959.1656507776-442391937.1656507776

развить фобии. Подобные явления в России, например, отмечаются аналитическим агентством КРОС, которое ведет учет так называемого «*Национального индекса тревожностей*». За первые месяцы специальной военной операции на Украине суммарные значения индекса значительно подросли, причем две позиции – меняющаяся в худшую сторону структура потребления и возможное обострение военной ситуации, главным образом, обусловили этот рост (КРОС, 2022: 1). Следствием повышенной тревожности населения, вызванной в том числе неблагоприятным новостным и экономическим фоном, стал увеличившийся спрос на антидепрессанты. В первой половине 2022 г. россияне приобрели на 66% больше лекарственных средств от депрессии, чем за аналогичный период 2021 г. – 6 млн упаковок (ЦРПТ, 2022). Похожие психологические переживания, стресс и панические атаки испытывают европейские граждане, не говоря уже о самих украинцах (Zabolodska, Rohozian, et., 2023). Не будет преувеличением сказать, что прямым следствием конфликта вокруг Украины станет состояние полной дезориентированности и эмоциональной подавленности для большого числа людей. На этом фоне нормальная тревожность будет эволюционировать в экстремальные формы - невротическую и психотическую тревожность, что при длительном течении приведет к психотизации и невротизации людей, к массовой деструкции их психотипов.

В итоге отметим, что конфронтация в виде модели гибридного противостояния в случае ее реализации будет более жестким испытанием по содержанию и последствиям для безопасности мирового социума в сравнении с альтернативной конфронтацией в обстановке мирного сосуществования противоборствующих центров влияния и силы. Вариативность использования гибридных технологий для деструктивного воздействия на противника и перманентная угроза перерастания гибридной прокси-войны в войну реальную создадут критически неприемлемые условия для выживания государств и обществ.

МОДЕЛИ КОНФРОНТАЦИИ В ПРОЕКЦИИ ПЕРСПЕКТИВЫ

Сегодня вряд ли представляется возможным с точностью предсказать выбор конфликтующими сторонами конкретной модели их дальнейшего конфронтационного взаимодействия. Методология прогнозного моделирования социальных процессов и явлений не предполагает этого. Сроки и последовательность наступления тех или иных событий могут сильно различаться, а в расчет берется, как правило, доминирующая тенденция, которая и будет определять ход дальнейших событий. По ряду симптомов мы можем с осторожностью судить об обнаружении такой тенденции, свидетельствующей о намерениях России и Западного Мира придерживаться определенной линии поведения по результатам украинского конфликтинга. Что касается первой стороны, то после нанесения стратегического поражения Западу

на Украине, Россия хотела бы добиться ослабления режима экономических санкций и перевода отношений с США и ЕС в русло конфронтационного, но мирного сосуществования. Такую перспективу не исключает политическое руководство страны и заявляет об отсутствии у него авторитарных настроений (Путин, 2023). Но в отличие от состояния «до 24 февраля 2022 года» расчет на помощь Запада как средства решения многих задач модернизационного развития страны уже не рассматривается. Напротив, Россия разворачивается на Восток и пытается искать резервы для роста национальной экономики и благосостояния населения в процессах активизации евразийской интеграции (Клепач, 2022: 12). Со стороны Западного Мира в отношении России прослеживается двойственная позиция. Крупные государства «Старой Европы» тяготеют к мирному сосуществованию с Россией, во-первых, в силу объективной незаинтересованности в рецидивах возникновения военных конфликтов на континенте, во-вторых, из-за значительной взаимозависимости обеих экономик друг от друга, в-третьих, потому, что опасаются чрезмерного усиления влияния проамериканского лобби из числа стран «Новой Европы» плюс Великобритании на внутренние дела ЕС. Соединенные Штаты Америки как флотмен Западного Мира с некоторыми европейскими сателлитами придерживаются скорее иной позиции. Для США Россия представляется геостратегическим цивилизационным конкурентом, бросившим вызов и подлежащим подчинению. Поэтому эта группа стран настроена на продолжение конфронтации в допустимых максимально жестких формах. Вместе с тем, американский истеблишмент, включая так называемое «*deep state*», вряд ли намерен идти на прямое столкновение с Россией и не готов столкнуться с реальностью всемирного хаоса (Kissinger, 2022: 24). К тому же в Вашингтоне отчетливо представляют себе последствия победы Украины в конфликте с Россией, одним из вариантов которых станет еще более тесный союз между Москвой и Пекином (Fix, Kimmage, 2023). В связи с этим США будут вынуждены искать какие-либо приемлемые для себя формы приспособления к новой ситуации. Иными словами, в перспективе возможен переход к той или иной разновидности мирного сосуществования. По крайней мере, в данный момент правительство США уже начало предпринимать меры по либерализации части санкций против России в особенно чувствительных для себя секторах экономики и инициировало ряд переговорных консультаций по Украине на площадках третьих стран (Pippenger, 2023).

Осмелимся осторожно предположить, что модель конфронтационного взаимодействия между Западным Миром и Россией в форме мирного сосуществования все же будет иметь несколько больше шансов перед антагонизмом в виде гибридной войны. Хрупкость грани, отделяющей гибридную войну от новой более масштабной войны, будет удерживать стороны от выбора в пользу второй модели. Это означает, что деструкция социальной жизни затронет неопределенно большое количество людей, и этот дисфункционал будет усугубляться по мере нарастания структурного кризиса мировой экономики, условия

для которого вызревали в период пандемии и значительно были простимулированы конфликтом вокруг Украины. Очередное геополитическое противостояние негативно отразится на состоянии глобального социума, уровень и качество жизни людей будет снижаться безотносительно от страны проживания или причастности к данному конфликту. То есть в этом случае можно будет говорить о значительной степени и масштабах социальной деструкции вплоть до условных критически допустимых величин. Однако физическому выживанию большинства людей, прямо или косвенно затронутых глобальной конфронтацией, ничего угрожать не будет. В случае эскалации гибридного противостояния между Западным Миром и Россией возникает высокий риск гораздо более мощного разрушения системы материального и духовного обеспечения жизнедеятельности общества, в том числе из-за острого истощения ресурсной базы и милитаризации.

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

Поводя итог сказанному, имеет значение выделить несколько умозаключений.

Социальная деструкция, понимаемая как комплексное расстройство экономической и политической систем, систем социальной организации и гуманитарной сферы под воздействием ряда факторов, является следствием проявления дезинтеграционной составляющей процесса современного общественного развития. Существует прямая зависимость между указанными нарушениями и глобализацией, вследствие чего социальная деструкция может приобретать глобальное измерение.

Процессы глобализации значительно усиливают конфликтогенность мирового пространства, а сами военные конфликты создают дополнительную стрессорную и дисфункциональную нагрузку на социум. В ходе военного конфликта деструктивные явления распространяются на все социальные системы по горизонтали и поражают их по вертикали, включая макроуровень (глобальное пространство), мезоуровень (национальные государства, регионы, муниципальные сообщества) и микроуровень (индивиды и группы).

Интернационализирующийся военный конфликт вокруг Украины, главными субъектами которого выступают Западный Мир во главе с его флагманом Соединенными Штатами Америки и Россия, представляет собой выразительный пример переживающей восходящую фазу тенденции к глобальной социальной деструкции.

Использование метода прогнозного моделирования позволяет выделить две вероятностные модели поствоенного конфронтационного взаимодействия главных антагонистов исследуемого конфликта. Каждой из моделей соответствуют собственные параметры сжатия пространства, свободного от воздействия деструктивных процессов.

Конфронтационное взаимодействие в виде относительно мирного сосуществования означает перенос противоборства Западного

Мира и России главным образом в область экономики и торговой политики. Ожидаемым результатом этой конфронтации может стать рецессия мировой экономики с высокими шансами перетекания в глобальный структурный кризис. Падение уровня жизни миллионов людей в этих условиях будет обуславливаться обострением целого комплекса социальных проблем.

Конфронтация в виде гибридного конфликта/войны - это версия более разносторонней конфликтной взаимосвязи субъектов. Жесткие контакты сторон по любому из направлений противоборства могут привести к подрыву и истощению ресурсной базы контрагентов и даже инициировать прямые боевые столкновения между ними. В этом смысле модель гибридного противостояния более пагубна для безопасности людей, поскольку деструкции будет подвержена не только комфортная для жизнедеятельности среда, но под угрозой окажется сама жизнь, физическое и психическое здоровье населения.

Промежуточный анализ текущих тенденций свидетельствует о постепенном и нелинейном, но все же заметном дрейфе Западного Мира и России в сторону деконфликтинга на Украине и последующего выбора модели конфронтационного взаимодействия в виде мирного сосуществования. В таком исходе объективно заинтересованы и некоторые из прямых и большинство опосредованных участников противостояния. Вместе с тем, перевод конфликта в ненасильственную, относительно мирную поствоенную фазу противоборства вовсе не способствует устранению деструктивных последствий фазы подъема и пика конфликта, но лишь переносит эти последствия на другой уровень. Это будет означать обострение традиционных и появление новых вызовов конструктивным основам бытия социума.

ЛИТЕРАТУРА

- Аседова, Наталия. „Приключения рубля продолжают. Что будет с курсом?“ *Комментарии*. ФИНАМ, Сентябрь 6 (2023). URL: <https://www.finam.ru/publications/item/priklyucheniya-rublya-prodolzhayutsya-chto-budet-s-kursom-20230906-1633/>
- Biden, Joseph Robinette, Jr. „What America Will and Will Not Do in Ukraine“. *The New York Times*. Section A.P. June 1 (2022): 23-25.
- Bourne, Joel. Jr. „War in Ukraine could plunge world into food shortages“. *National Geographic*. March 25 (2022). URL: <https://www.nationalgeographic.com/environment/article/war-in-ukraine-could-plunge-world-into-food-shortages>
- Carley, Kathleen, Gasser, Les. „Computational organization theory“. *Multiagent systems. A modern approach to distributed artificial intelligence* 1/1 (1999): 299-330.
- CEB. *Energy Poverty in Europe*. Paris: Council of Europe Development Bank, 2019.
- CEIC. European Union Consumer Price Index CPI Growth. 1997-2023. Monthly. London: Census and Economic Information Centre, 2023. URL:

- <https://www.ceicdata.com/en/indicator/european-union/consumer-price-index-cpi-growth>.
- Dolgin, Dmitry. „ING Group: Russian budget consolidation may face obstacles in 2022“, *Internationale Nederlanden Groep website*. October 12 (2021) URL: <https://think.ing.com/articles/russian-budget-consolidation-may-face-obstacles-in-2022>.
- Eurostat. *Euroindicators*. Luxembourg: Eurostat, 2022: 1-2, URL: <https://www.ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14644614/2-01072022-AP-EN.pdf>.
- Eurostat. *Euroindicators*. Luxembourg: Eurostat, 2022: 1-6. URL: <https://www.ec.europa.eu/eurostat/documents/2995521/14636262/4-02062022-AP-EN.pdf/cdf0186f-d7af-4fd3-6cbc-77471dd43c17?t=1654086521568>.
- FAO of the UN. *World Food Situation. FAO Food Price Index*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations. 8 September (2023). URL: <https://www.fao.org/worldfoodsituation/foodpricesindex/en/>.
- FAO of the UN. *The state of food security and nutrition in the world. General Report*. Rome: Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2023. URL: <https://www.fao.org/3/cc3017en/cc3017en.pdf>.
- Fix, Liana, Kimmage, Michael. „How China Could Save Putin's War in Ukraine“. *Foreign Affairs* 102, 2 (2023). URL: <https://www.foreignaffairs.com/china/how-china-could-save-putins-war-ukraine>.
- Gentiloni, Paolo. „Eurozone will avoid economic recession in 2023, according to European Commission report“. *Pledge Times*, February 13 (2023). URL: <https://pledgetimes.com/eurozone-will-avoid-economic-recession-in-2023-according-to-a-european-commission-report/>.
- Haass, Richard, Kupchan, Charles. „The New Concert of Powers. How to Prevent Catastrophe and Promote Stability in a Multipolar World“. *Foreign Affairs*. March/April (2021). URL: <https://www.foreignaffairs.com/articles/world/2021-03-23/new-concert-powers>.
- Hauer, Neil. „Russia Has a Plan for Ukraine. It Looks Like Chechnya“. *The Atlantic* 19 (2022). URL: <https://www.theatlantic.com/ideas/archive/2022/06/russia-ukraine-putin-chechnya/661321/>.
- Hegselmann, Rainer, Mueller, Ulrich, Troitzsch, Klaus. *Modelling and Simulation in the Social Sciences from a Philosophy of Science Point of View*. Amsterdam: Kluwer Academic Publishers, 1996.
- Hoffman, Frank. „Hybrid Warfare and Challenges“. *Joint Force Quarterly*, 1st quarter, 52 (2009): 34-48.
- Ignatius, David. „Biden hunkers down for a long, limited war in Ukraine“. *The Washington Post*, 2 June (2022). URL: <https://www.washingtonpost.com/opinions/2022/06/02/biden-hunkers-down-long-limited-war-in-ukraine/>.
- IMF. *IMF Executive Board Concludes 2022 Article IV Consultation with the United States*. Press Release 22/254, Washington, International Monetary Fund, July 12 (2022). URL: <https://www.imf.org/en/News/Articles/2022/07/12/pr22254-imf-executive-board-concludes-2022->

- [article-iv-consultation-with-the-united-states.](#)
- IMF. *World Economic Outlook. Real GDP growth. Annual percent change.* Washington, International Monetary Fund, April (2022). URL: https://www.imf.org/external/datamapper/NGDP_RPCH@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD.
- Kahler, Miles, Walter, Barbara, eds. *Territoriality and Conflict in an Era of Globalization.* Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Khrushchov, Nikita. *Report of the Central Committee to the 20th Congress of the Communist Party. Moscow. February 14, 1956.* London: Farleigh Press Ltd., 1956.
- Kissinger, Henry Alfred. „We're heading into a very difficult period“. *The Sunday Times Magazine*, June 11 (2022): 34-39.
- Kissinger, Henry Alfred. „Russland auszugrenzen entspricht nicht meiner Vision von Europa“. *Der Stern*, 27/30.6, (2022): 21-27.
- Клепач, Андрей и др. *Вызовы и перспективы евразийской интеграции в условиях особой геополитической ситуации.* Москва: Издание Института исследований и экспертизы ВЭБ. РФ, 2022.
- Коньгин, Сергей. „Инфляция по итогам 2023 года может составить 7-8%“. *Комментарии.* ФИНАМ, Январь 16 (2023). URL: <https://www.finam.ru/publications/item/inflyatsiya-po-itogam-2023-goda-mozhet-sostavit-7-8-20230116-1110/>.
- КРОС. *Национальный индекс тревожностей.* Спецпроект в рамках исследования «Национальный индекс тревожностей». Москва: Издание КРОС, 2022.
- Lynn, Matthew. „German industry is grinding to a halt. For the first time in a generation, the country has an export deficit“. *The Spectator*, July 4 (2022). URL: <https://www.spectator.co.uk/article/german-industry-is-grinding-to-a-halt>.
- Matveeva, Anna. „Donbass: post-Soviet conflict that changed Europe“. *European Politics and Society*, 23, 3 (2022): 410-441.
- McCuen, John. „Hybrid Wars“. *Military review*, 88 (2), March-April (2008): 107-113.
- Merton, Robert King. *Social Theory and Social Structure.* New York: The Free Press, 1968.
- Mettan, Guy. *Russie-Occident, une guerre de milleans: La russophobie de Charlemagne à la crise ukrainienne. Pourquoi nous aimons tant detester la Russie.* Genève: Editions des Syrtes, 2015.
- Münchau, Wolfgang. „Cold war: Putin's plan to hold Germany to ransom“. *The Spectator*, July 2 (2022). URL: <https://www.spectator.co.uk/article/cold-war-putins-plan-to-hold-Germany-to-ransom>.
- NATO. *Vilnius Summit Communiqué.* Issued by NATO Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Vilnius 11 July 2023. Brussels, North Atlantic Treaty Organization (2023). URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_217320.htm.
- Pippenger, Sasha. „Ukraine is advancing its peace plan. The U.S. can help“.

- United States Institute of Peace*, August 3 (2023). URL: <https://www.usip.org/publications/2023/08/ukraine-advancing-its-peace-plan-us-can-help>.
- Prashad, Vijay. „World Hunger and War in Ukraine“. *Consortium News*, July 21 (2023). URL: <https://consortiumnews.com/2023/07/21/world-hunger-war-in-ukraine/>.
- Путин, Владимир. *Выступление на Пленарном заседании XXVI Петербургского экономического форума*. Санкт-Петербург, 16 июня 2023 года. URL: <http://www.kremlin.ru/events/president/news/71445>.
- Решетников, Максим. „Министерство экономики оценило долю российского экспорта, затронутого санкциями“, *РосБизнесКонсалтинг*, Май 23 (2022), URL: <https://www.rbc.ru/economics/23/05/2022/62863df9a7947e62213dfc2>.
- Roy, Diana. „How Bad Is Ukraine's Humanitarian Crisis a Year Later?“. *Council on Foreign Relations*. June 8 (2023). URL: <https://www.cfr.org/in-brief/ukraine-humanitarian-crisis-refugees-aid>.
- Scholz, Olaf. „Es darf keinen Atomkrieg geben“. *Der Spiegel*. 17/23.4, (2022): 18-21.
- SIPRI. *Yearbook 2022: Armaments, Disarmament and International Security*. Stockholm International Peace Research Institute. Oxford: Oxford University Press, 2022.
- Schmitt, Michael. „Ukraine Symposium – Classification of Conflict(s)“. *Articles of War. Lieber Institute. West Point*, 14 December (2022). URL: <https://lieber.westpoint.edu/classification-of-the-conflicts/>.
- Сивков, Константин, Соколов, Константин. *Гибридная война. Москва: Наше завтра, 2023*.
- UNCTAD. *Maritime Trade Disrupted: The war in Ukraine and effects on maritime trade logistics*. Geneva: United Nations Conference on Trade and Development, 2022.
- UNHCR. *Ukraine refugee Situation*. Operational Data Portal. Geneva: [United Nations High Commissioner for Refugees](https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine), 2023. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine>.
- UNHCR. *Ukraine refugee Situation*. Operational Data Portal. Geneva: [United Nations High Commissioner for Refugees](https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.212140308.1228536959.1656507776-442391937.1656507776), 2022. URL: https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine#_ga=2.212140308.1228536959.1656507776-442391937.1656507776.
- Yale School of Management. *Over 1,000 Companies Have Curtailed Operations in Russia – But Some remain*. Yale: Yale School of Management (2022). URL: <https://som.yale.edu/story/2022/over-1000-companies-have-curtailed-operations-russia-some-remain>.
- Федеральная служба государственной статистики России. *Социально-экономическое положение России*. Январь-май 2023 года. Москва: Федеральная служба государственной статистики (Росстат), 2023.
- Федеральная таможенная служба России. *Экспорт и импорт Российской Федерации по товарам. Экспорт России по важнейшим товарам. Данные статистики*. Январь 2022, Москва: Федеральная таможенная

служба России (ФТС), 2022.

Центр развития перспективных технологий. „ЦРПТ: на лекарства от депрессии за полгода россияне потратили 3.6 млрд рублей“, *ЦРПТ* Июль 6 (2022). URL: <https://crpt.ru/news/1/1158/>.

Zabolodska Inna, Rohozian, Yuliia, Blyzniuk, Viktoria, Vartanova, Olena. „Monitoring of the life quality of population in Europe and Ukraine in the war condition“. *Revista Amazonia Investiga* 12(61) (2023): 80-91.

MILITARY CONFRONTATION IN UKRAINE IN THE PERSPECTIVE OF MODELING CONFLICT AND SOCIAL DESTRUCTION PROCESSES

Abstract

The military confrontation between Russia and Ukraine, which began as a local clash, scaled up into a systemic antagonism between Russia and the Western World that had consolidated against it. The exact space and time frames for what could be the biggest military conflict in Europe since World War II have not yet been determined. They are unstable, as they directly depend on military dynamics. Nevertheless, the axiom wording “everything ends sooner or later” is no exception to the conflict. One can attempt to foresee potential outcomes of events that follow the end of the active (hot) phase of the military confrontation in Ukraine, with a certain degree of margin for error. There are many scenarios to choose from when deciding how parties in the conflict should behave. In total, the tactical and strategic actions of the parties can be reduced to certain models of confrontational interaction that Russia and the Western World will construct in the post-active phase of the conflict. The author of this article uses the method of predictive modeling of the situation to assess the possibility of developing one model of the conflict process into another and characterize the risks of social destruction inherent in these models.

Key words: Russia, Western World, globalizing conflict, modeling of social processes, model of confrontational interaction, social destruction.

НАТО-ФАШИЗАМ, ЕВРОПСКИ РАТОВИ, СРБИЈА, РУСИЈА И НОВИ СВЕТ

Резиме

Аргументује се да НАТО ратови, са коришћењем фашистичких формација, против Србије и Русије имају исту цивилизацијску суштину, с тим да је садашњи рат у Украјини очајнички и на неуспех осуђени покушај геноцидне западне олигархије да очува своју хегемонију и спречи, одложи или бар отежа настанак *Новог света*, са праведним хуманистичким међународним поретком, који данас предводе Русија и Кина, а који је иницирала Србија.

Кључне речи: НАТО, Србија, Русија, нови свет

I

Договарајући његов наступ као сведока одбране Слободана Милошевића у Хагу, питао сам 2004. у Београду адмирала Елмара Шмелинга, шефа контраобавештајне службе Бундесвера 1982-83. (који је у том својству сваке недеље учествовао на састанцима шефова свих тајних служби са канцеларом, па је отуда знао целину западне политике), како је могуће да се почетком 90-их догоди тако велики заокрет у политици Запада према Југославији, са којом је Запад до тада одржавао одличне односе.

Елмар ми је објаснио да су ти „одлични односи“ били само на јавном политичком нивоу, док се на нивоу тајних служби и специјалног рата, тај однос није нимало разликовао од односа према земљама Источног блока, штавише, на западу су „гајене“ емигрантске фашистичке и квислиншке групе и организације из ових земаља, да би биле употребљене у погодном тренутку.

Напустивши службу 1990. са искреним уверењем да учешће у оваквој англоамеричкој политици није у немачком интересу, Елмар је постао познати антиратни активиста и борац против западног милитаризма и агресивне политике НАТО-а. У својој земљи је лишен пензије и свих привилегија, осуђиван и маргинализован. Преминуо је тихо 1. марта 2021.

Његово сведочење у Хагу се није догодило, јер је НАТО трибунал 11. марта 2006. убио Слободана Милошевића. Извештај трибунала о његовој смрти Русија је одбила да прихвати.

Али учешће фашиста, терориста и исламских екстремиста у разбијању Југославије и у ратовима у бившим совјетским републикама под покровитељством НАТО-а се јесте догодило.

Савремена Европа и актуелно међународно право постоје захваљујући победи над фашизмом, у којој је Русија имала највећу, а Србија велику улогу.

⁵⁵ auroraplan@gmail.com

Зато код нас постоји нулта толеранција према фашизму и нацизму. И сматрамо да тако мора бити у читавом свету.

На српску борбу против фашизма НАТО је одговорио злочиним против мира – агресијом 1999, јединим ратом који је читав НАТО водио у својој историји и до тада највећим (некажњеним) злочиним против Европе после Другог светског рата.

Иако је одолела војној агресији НАТО-а и његових фашистичких помагача, Србија је на 12 година покорена „обојеном револуцијом“ – хибридном ратном операцијом НАТО. Тиме је уклоњено једино жариште отпора у Источној Европи и НАТО се убрзо проширио на све преостале земље и појачао субверзивно деловање у бившим совјетским републикама.

Сви новоизабрани амерички председници од 1950. до 1990. давали су ритуалну изјаву: „САД гарантују независност Југославије“. А онда је та изјава одједном нестала и појавила се слична: „САД гарантују независност Украјине“. Да је Украјина највећа темпирана бомба у „НАТО Европи“ знало се од самог почетка. Али, због њене величине и ефеката које је Западу немогуће контролисати, надао сам се (и не само ја), да никада неће бити детонирана.

Ипак, то се догодило 2014, вероватно као очајнички одговор на стратешки преокрет, који се, успоном Русије и Кине, догодио у свету. Фашисти су у Украјини, после крваве „обојене револуције“ у присуству Викторије Нуланд, уведени у власт. Русија је осам година стрпљиво настојала да спречи најгоре, Запад је жмурио, а фашисти су убили 14.000 цивила.

У Вашингтону је сада на власти иста екипа као 2014. Одбијање од стране САД и НАТО озбиљних преговора о гаранцијама безбедности, њихово растуће присуство у Украјини и растуће испоруке оружја, медијска кампања Запада протв Русије и претње заузимања Донбаса „по хрватском сценарију“ и производње нуклеарног оружја у Украјини, нагнали су Русију на специјалну војну операцију са два циља: демилитаризација и денацификација Украјине.

Украјина је дакле постала жртва НАТО, као некада Југославија. И то уз очекивано безгранично лицемерје. Фашисти који убијају Србе и Русе су „борци за слободу“, Срби и Руси који се бране од фашиста су „агресори“ и „чудовишта“, а НАТО је „добронамерни одбрамбени савез“ који спроводи „хуманитарне интервенције“.

НАТО галама и „санкције“ су и 90-их против Срба, и сада против Руса, огромни. Ипак, сада су већи него икад, претворили су се у хистеричну. Јер НАТО зна да Русе не може да победи. И да је већ наступио Нови свет, који предводе Русија и Кина, а који је иницирала Србија. Свет у коме нема места за фашизам, тероризам и „обојене револуције“. Правичан мултиполарни систем. Заједница заједничке судбине човечанства. Свет сарадње, а не конфронтације.

И видјех небо отворено, и гле, коњ бијели, и Онај који сједи на њему зове се Вјерни и Истинити, и по правди суди и ратује; (Откр. 19.11)

И видјех анђела гдје силази с неба, (...) и ухвати аждају, стару змију, која је ђаво и сатана, и свеза је на хиљаду година, (...) и баци је у бездан, и закључа и запечати над њом, да више не вара народе, (Откр. 20.1–3)

Блажен је и свет онај који има удјела у првом васкрсењу; над њима друга смрт нема власти, него ће бити свештеници Богу и Христу, и цароваће с Њим хиљаду година. (Откр. 20.6)

Други Косовски бој се догодио 610 година после првог, 1999, када је Србија одолела агресији 19 чланица НАТО-а. Моћни НАТО је разбио Југославију, водио најпре прокси, а затим и отворени рат против РС, РСК и СРЈ – делова историјске Србије, али није успео да победи у овом свом првом рату и то је био наговештај његовог краја. Косовски завет је потврђен.

Када је, увече 24. марта 1999, започела НАТО агресија, ми дипломати смо осећали велику одговорност и nelaгодност. Наиме, ратни план, документ који се чувао у сефовима, у нади да никад неће бити примењен, предвиђао је као први, обавезни корак у одговору на агресију – прекид дипломатских односа са државом агресором. Али како сада прекинути дипломатске односе са 19 земаља, са већином Европе? Била је општа прећутна процена да би то по нас било лоше.

Ујутру 25. марта, на проширеном колегијуму савезног министра, сви су због тога били нерасположени и углавном су ћутали. Јавио сам се и рекао да се суштина одредбе мора испоштовати и да нас та суштина обавезује да прекинемо дипломатске односе бар са водећим државама НАТО, које су и најодговорније: САД, Великом Британијом, Немачком и Француском. Савезни министар Јовановић је предлог пренео председнику Милошевићу и већ у 15 часова Радио Београд је објавио да је Савезна Влада донела одлуку о прекиду дипломатских односа са ове четири државе.

После страшног Косовског боја, бомбардовања и рушења земље, Кошара и Паштрика, Србија је одолела и показала да је дух моћнији од технике, а љубав од мржње. Русија и Кина су се пробудиле. Окружни суд у Београду је првостепеном пресудом осудио челнике четири државе и НАТО за ратне злочине, на најтеже казне. По окончању агресије, почео је процес постепене обнове дипломатских односа.

Оружани рат НАТО-а против нас завршен је 10. јуна 1999, али хибридни још траје. Он је НАТО-у донео велики успех 5. октобра 2000. Дипломатски односи са четири државе су тренутно обновљени, мимо сваке процедуре, пресуда Окружног суда је укинута, НАТО се уселио у министарство одбране, уништавање наше војске и привреде је настављено, а Резолуција 1244, за чије спровођење је војно одговоран управо НАТО, од почетка се спроводи селективно, непотпуно и

често крши. Као епилог Другог Косовског боја, Слободан Милошевић је пострадао у Хагу. „Слободан Милошевић је записао себе у књигу вјечног живота и у памћење неизбрисивим словима. Његов живот и животну дјело су били у духу великомученика косовског Лазара. Видовданско и лазаровско је житије и крај житија Слободана Милошевића“ – рекао је блаженопочивши митрополит Амфилохије.

Србија је 2012. почела да обнавља своју сувереност, економску и моралну снагу. Не дирајући у достигнути ниво односа са Западом, успоставила је савезничке односе са Русијом и Кином.

Са истим искушењима као некад Србија, суочава се данас Русија у Украјини. НАТО је против ње организовао прокси рат, чију је ескалацију Русија предухитрила специјалном војном операцијом. САД и НАТО су водили мноштво неупоредиво суровијих ратова, на које човечанство никад није реаговало тако бесно и обесно, као што данас „колективни Запад“, односно САД и њихови вазали реагују на руску војну акцију. Запад не сме да Русији узврати војно, али се на удару његове обесне и очајничке одмазде нашао – читав свет! А Русија, следећи Христов пут, ратује и за наше спасење и за спасење света!

Не само да непрестаним испорукама оружја Украјини, Запад настоји да се прокси рат води што дуже, „до последњег Украјинца“, већ се поремећаји економских, монетарних, безбедносних и медијских односа у свету, претварају у прави Армагедон, у коме Запад и НАТО, не жалећи животе људи ма где били, покушава да сачува свој злочиначки примат и бар ослаби и уздрма, а ако је могуће и уништи Русију и Кину. Механизми сатанизације Србије, сада се употребљавају против њих. У свом бесомучном одступању од истине, правде и међународног права, Запад свима изгледа одвратно и гротескно. Таквом монструму се не смеју чинити уступци – ако му дате прст, одгришиће вам целу руку.

Од нових претњи, уцена и ратних гестова није поштеђена ни историјска Србија (укључујући Републику Српску, Црну Гору, Косово и Метохију). Британци воде хајку на Додика и испоручују „Џавелине“ Куртију, подсећајући нас да су дипломатски односи са њима и САД прерано обновљени. Куртија је походио и Весли Кларк. Као минимум, ветерану НАТО агресије Стјуарту Пичу би требало објаснити да је пао на испиту и да овде више не долази. О врло скорој пропасти текућег англосаксонског глобалног гангстеризма и њихове „империје лажи“ сведоче и ове бројке: Бајдена данас подржава само 33% Американаца, док је 57% Британаца тражило и постигло да Џонсон поднесе оставку!

Наши нови приоритети морају бити духовни и животни, а не географски. ЕУ је данас учесник рата против слободног света. Сем тога, у интересу Србије, треба да убрзано јачамо економске и друге везе не само са Русијом и Кином, већ са свим слободним земљама, које не желе да се покоре западном диктату и уценама, а такве земље данас чине 80% човечанства!

Запад хоће да спречи Нови свет, који је већ настао. Нови свет, који предводе Русија и Кина, а који је иницирала Србија. Ако се не

поколебамо у вери, Армагедонска битка која се сада води, има неминуван исход. А онда следи хиљаду година Новог света. Праведни мултиполарни систем. Заједница заједничке судбине човечанства. Прво васкрсење!

III

Под појмом Нови свет подразумевамо нову епоху историје човечанства, која започиње, у којој улогу предводника или најутицајнијих фактора имају Русија и Кина, а коју је иницирала Србија, својим принципијелним отпором западној агресији и деструкцији.

То је уједно и крај многовековне светске доминације колективног Запада, и у политичком и у цивилизацијском смислу.

Западом управљају најбогатији појединци, а Русијом и Кином људи вођени духовно-моралним вредностима и начелима.

С обзиром на православно утемељење Русије, Нови свет је и оваплоћење Новог завета.

У документу усвојеном на њиховом самиту у Пекингу 4. фебруара 2022, Путин и Си су светске односе у новој епохи ближе описали са два равноправна израза, руским „праведни мултиполарни систем“ и кинеским „заједница заједничке судбине човечанства“.

Дакле, сарадња и заједништво доминирају над конфронтацијом и индивидуализмом, љубав над мржњом, добро над злом. То су предуслови за успешно стваралаштво. И зато је војно-политичка и економска моћ Русије и Кине већа од западне, и зато је Нови свет бољи од старог.

Имајући у виду да је људско стваралаштво колективни чин, који подразумева сарадњу, и да је оно фактор напретка, за разлику од западне деструкције, морамо се запитати како то да државе које промовишу предуслове за стваралаштво, постају доминантне у свету тек данас?

Проблем је човеков дефект у спознаји добра и зла. Наиме, иако су стваралачке могућности разумног човека неограничене и тиме он превазилази све живо и постаје сарадник или саучесник Бога у демијургији, разумни човек је нажалост у стању да превазиђе све живо и у чињењу зла, обмани, насиљу и убиству у односу на припаднике своје врсте, што животиње нису у стању.

Једини могући регулатор, који опште добро (и неприкосновеност људског живота и стваралаштво и сарадњу) уздиже, а зло (и убиства и деструкцију и конфликте) сузбија и маргинализује, јесте систем духовно-моралних вредности који носе вера и цивилизација. На Западу су вера (јерес) и (анти) цивилизација прилагођене „коезистенцији“ добра и зла, односно општој контаминацији човечанства злом и његовој доминацији.

Знамо да је било много стваралаштва и на Западу, али оно није било главни извор западне моћи, већ злоупотреба људских слабости. Од похлепе, апсолутизације приватне својине и свеопштег утицаја сопственог капитала, преко проституције и порнографије, конзумме-

ризма, наркоманије, до ЛГБТ и „гендерне равноправности“. Односно, Запад је владао помоћу зла – ратова, пљачке, освајања, колонизације, конфронтације и индивидуализма, обмане, насиља и убиства. Од времена Јулијана Апостате врховни принцип западних властодржаца је древно гесло „завади па владај“. И зато имамо хиљаде година континуитета владалаца огрезлих у злочину, који имају два покретачка мотива – сачувати злочином освојену власт и – избећи казну. Похлепа је ту споредни мотив – она је само једно од средстава за манипулисање масама на бази људских слабости.

Та два мотива доводе и до тога да је опсесивни задатак који колективни Запад све време пред себе ставља – уништити систем заснован на добру и на сарадњи, уништити Русију, Кину, православље и друштвену правду, јер већ само њихово постојање прети да укине доминацију Запада, те антицивизације засноване на злу и злоупотреби људских слабости. Како? Свим средствима, а пре свега помоћу „завади па владај“, што је за Запад метод решавања свих проблема. Стога су поделе посејане и продубљене до конфликта свуда где утицај Запада допире: између раса, религија, нација, странака, компанија, спортских клубова... Становници западних земаља, па и читав свет, постају таоци врхушке која је узурпирала власт у западним земљама и која влада помоћу лажи и агресивне лажне и корумпиране демократије. Уместо тога, Нови свет доноси љубав, дијалог и саборност.

Огромне напоре и огромна средства Запад је уложио и улаже да би „легитимизовао“ свој нечовечни злочиначки систем – путем пропаганде, субверзије, организација и институција, а у првом реду помоћу вере и науке. Ако је у свест обичног човека у англосаксонском свету уграђена представа да богате треба поштовати и да је нормално да они имају највећи утицај у друштву, „јер је Бог одлучио да они буду богати“, онда можемо разумети да Запад не преза ни од чега, односно да непочинства на која је Запад спреман, наш ум тешко може да замисли. Истовремено, морамо бити на опрезу чак и у односу на најшире прихваћени појмовни систем у друштвеним наукама, јер и он долази са Запада.

Данас је већина човечанства, предвођена Русијом и Кином, изван пуне контроле Запада, и моћнија је од Запада. Али, Запад данас за подстицање конфликта користи најмоћније технологије: злоупотреба друштвених мрежа доводи до атомизације конфликта и њихове свеопште распрострањености у друштву.

Садашња криза је настала када је Русија постала најмоћнија сила на војно-политичком плану, а Кина на економском. Западу је преостала само хипертрофирана доминација на пропагандном плану, јер Русија и Кина се никада нису озбиљно бавиле хиперпродукцијом технолошких средстава за манипулацију људском свешћу. Нису ни осећале за тим потребу, јер никад нису планирале да се баве лагањем у стилу „хиљаду пута поновљена лаж постаје истина“, што Запад стално чини. И чиниће, док год види и најмању наду да може победити помоћу обмане. Зато никакве начелне и принципијелне преговоре са Западом не треба очекивати. Слажемо се и да Западу треба укинути сваку наду у победу. То је данас и могуће и неопходно: јер су у

његовом очајању и агонији, са Запада пале све маске – остала је само ужасна слика Доријана Греја, коју данас сви виде и која не може више никога да привуче.

Најновији, и можда последњи крупни агресивни потез Запада, за којим је очајнички посегао 2014, када је у Сирији постало јасно да више нису могуће америчке војне интервенције и „обојене револуције“, јесте детонација деценијама припремане украјинске кризе, која је принудила Русију на специјалну војну операцију и омогућила Западу да започне незапамћену у историји политичко-пропагандно-медијску хистерiju.

Многи људи на Западу се критички односе према систему у коме живе. Пошто је сарадња наш принцип, управо тим људима треба објаснити разлике цивилизације и антицивилизације, предност нашег система над њиховим. Па ако су Русија и Кина могле да преузму све оно што је на Западу било вредно, можда ће доћи време, када ће Запад, зарад свог опстанка, бити у стању да учи од нас.

IV

Иако постоје разлике и у квалитету и у квантитету, ипак се може рећи да смо ми у Југославији и Србији 90-их пролазили кроз све оно кроз шта сада пролазе Русија и Украјина – и разбијање велике државе, и коришћење фашиста и терориста, и стварање унутрашњих сукоба, и ускраћивање права својима у новим државама, и санкције, и медијску сатанизацију, и лажне трибунале, и „прокси“, па чак и прави рат са НАТО. И ми смо такође помагали својим народним републикама. Највећа од њих – Република Српска, опстала је до данас. Ми једино нисмо имали снаге да покренемо специјалну војну операцију да бисмо предупредили агресију НАТО.

Русија и Кина су наши савезници, ствараоци Новог света. То што су оне постале водећа војно-политичка и водећа економска сила, дало је целом свету наду у бољу будућност. Али то је значило и крај светског предаторског система „колективног Запада“. И зато се догодио очајнички покушај да се сачува, макар привремено, доминација лажова, лопова и убица, уз помоћ „пројекта Украјина“ и уз отварање глобалног хибридног рата против Русије, православља и целог слободног човечанства.

Деведесетих, носиоци светске олигархијске диктатуре из САД, Велике Британије и ЕУ су водили рат против српског народа и Европе. Они до данас нису одустали од покушаја да учине трајним резултате тог неправедног агресивног рата.

Данас, међутим, видимо оно што смо већ тада предосетили – да је тај рат био само припрема за рат против Русије. И данас исти носиоци, са истим фашистичким и терористичким помагачима, воде (истина, још увек) хибридни и прокси рат против Русије, Европе и – целог света!

Русија и Кина данас предводе Нови свет у коме Велика Евроазија представља најмоћнији замајац брзог и праведног светског раз-

воја. Наш други велики савезник, Кина, покренула је Глобалну развојну и Глобалну безбедносну иницијативу, које ће окупити оних 80% човечанства, којима је доста западне агресије и учена. Кина и Русија подржавају проширење БРИКС-а, који ће ускоро постати централни светски чинилац, уместо посрнулог и изанђалог Г-7. «Колективни Запад» засад вуче очајничке, губитничке и самоубилачке потезе, који га изољују, гурају у страшну кризу и на маргину светског развоја. Дуго одлагани Блинкенов «стратешки говор» свео се на план САД да «међународни блок који се противи руској инвазији Украјине», постаје шира коалиција за супротстављање, озбиљнијој и дугорочној претњи – Кини! Једина нада за део Европе под америчком контролом је управо постојање српско-руског савеза! Само тим путем се Европа може вратити у светски развој и прикључити Новом свету.

Западне државе данас не делују у интересу својих народа, већ у интересу врхушки које су у њима узурпирале власт, а то нема никакве везе ни са демократијом, ни са међународним правом.

Русија није нарушилац, већ творац и најмоћнији бранилац међународног права.

Већ почетком марта 2022, група истакнутих српских правника, на челу са др Бранком Ракићем, редовним професором и шефом Катедре за међународно право и међународне односе Правног факултета Универзитета у Београду, објавила је своје образложено стручно мишљење о томе да је руска специјална војна операција у складу са међународним правом. Са друге стране, кључне земље западне коалиције, укључујући садашње и бивше чланице ЕУ, паралелно са слањем оружја украјинским нацистима (које ови највише употребљавају против сопственог цивилног становништва) и минирањем европске и светске стабилности, врше притисак на Београд и охрабрују анти-српске и антируске снаге у Загребу, Сарајеву, Приштини и Подгорици на дестабилизацију Балкана.

V

Још 2020. познати руски политолог Сергеј Караганов је констатовао: «Одузевши САД и Западу војну супериорност, на чијој основи се заснивала њихова петстогодишња доминација у политици, економији и култури, ми смо ослободили свет, створили услове да народи и државе слободно бирају свој пут.»

Отуда и садашња украјинска перипетија, која не може ни да заустави, ни да промени историју, која је већ наступила. Западна олигархија сада води Други европски рат после Другог светског, који је истовремено и Први светски хибридни рат. Први европски рат је вођен директно против Србије, а Други – истог типа, води се индиректно против Русије. У међувремену је западна олигархијска диктатура извршила огромне униполарне злочине у Авганистану, Ираку и Либији. Али већ у Сирији је била руском војно-политичком силом спречена да учини огроман злочин и зато је тада, 2014. године, покрене

нула последње средство које је имала у резерви – украјинску паклену машину. Русија је тада поступила и принципијелно и мудро, дошавши у позицију да њен данашњи изнуђени реванш буде неодољив.

Истовремено увиђамо да је владајућа западна олигархија била дубоко неискрена у свим великим питањима Првог и Другог светског рата. Ипак, тековине Другог ће бити очуване, јер тако хоће Русија и Кина, а за Запад је последњи час да се томе прилагоди, да не би био осуђен као носилац новог фашизма.

Србија је весник Новог света, који предводе Русија и Кина. После два века обнављања своје државности, које јој је омогућила Русија, али које се одвијало у западном културно-привредном и правном миљеу, можемо да захвалимо својој вери и Божјој промисли што смо и даље на правој страни историје и што смо нада за целу Европу (а о Балкану да и не говоримо). Зато све наше интелектуалне и стваралачке способности данас морамо усмерити ка једном циљу: како да што пре и што потпуније материјализујемо своје духовно братство са Русијом.

VI

Данас добро плаћени евробироократи, без обзира да ли заузимају управљачке позиције у Бриселу или у некој од престоница ЕУ, већином делују против интереса народа и против принципа демократије, а по наређењима англоамеричке олигархије. И усуђују се да прете Србији.

А та олигархија је 1999. изазвала Први европски рат на тлу бивше Југославије, и 2022. Други европски рат на тлу бивше Украјине. Оба су били и против Европе. А пошто је Други рат, већ по традицији, страшнији од Првог, они су на време склонили Велику Британију са европског попришта. И сасвим у свом „постмодерном“ антиљудском и антихришћанском стилу пандемије, „великог ресета“ и ЛГБТитд, за виновнике су прогласили Србе и Русе.

Први европски рат је био проба за Други. Међутим, испоставило се да је Први био резултат обести униполарне светске олигархијске диктатуре, док је Други резултат очајања због заувек изгубљене светске доминације.

У овом часу, суверена Србија, у савезништву са Русијом и Кином, главни је извор европске наде и једини гарант европске будућности. И зато, упркос хистерији која влада међу евробироократама, морамо, слушајући и глас народа, још мало храбрије водити своју независну спољну политику и развијати је на следећи начин:

а) задовољити се придруженим и одустати од пуноправног чланства у ЕУ и смањити ниво сарадње са НАТО на уобичајени ниво „партнерства за мир“, бар док те организације не одустану од своје антидемократске и неоколонијалне политике;

б) ући у придружено чланство или партнерство у дијалогу са Савезном државом Русије и Белорусије (а ту своје место могу добити само Србија и будућа ослобођена Украјина), Евроазијским економским савезом, ОДКБ-ом, Шангајском организацијом за сарадњу и

БРИКС-ом (што су већ учиниле многе значајне земље света, само није јасно зашто Србија још није).

Курс независне спољне политике Србије је потпуно исправан и изазива поштовање многих у свету. Ипак, он се мора даље развијати на предложени начин да би наша независност била потпуна, јер у периоду 2000-2012. независности није било и створена је потчињеност западним центрима моћи у многим областима, што нашу међународну позицију још увек чини рањивом.

Србија широм света има велики углед, поготову код својих најмоћнијих савезника, Русије и Кине. У том угледу постоји део који се темељи на тековинама два светска рата и несврстане политике, али његов највећи део произилази из нашег отпора међународној диктатури 1990-их, када смо иницирали настанак праведнијег Новог света, који данас предводе Русија и Кина.

У свету, реално, победа се већ десила. За само неколико деценија, без ратова, колонизација и уцена, Русија и Кина (и остале водеће државе независне од САД), претекле су САД и њихове вазале у свему!

Почео је да живи Нови свет, у коме су људски живот, људско достојанство, људска заједница и људско стваралаштво – апсолутне вредности!

Претекле су их у свему, заправо у готово свему. По огромној количини зла и потпуном одсуству савести, Запад је и даље без премца. А по медијско-манипулативним ресурсима и технологијама, стављеним у функцију зла, Запад је такође у предности. И кренуо је у очајнички противнапад, доказујући на делу да је у стању да не трепнувши, стави у своју функцију и жртвује животе стотина хиљада Украјинаца, али вероватно и других људских бића у Европи и на Блиском Истоку, чији животи за њих немају никакву вредност. Сврха овог противнапада није победа, која није ни могућа. То је очајнички покушај да се испробају још неиспробане манипулативне технологије и колико-толико поправи свој положај и умањи победа Новог света. *Први европски рат*, онај против Срба, водио се на ограниченом простору бивше Југославије и на глобалном медијском простору.

Други европски рат, онај против Руса, води се на неограниченом простору. Он је у правом смислу глобални, и с обзиром на своју очајничку димензију, само ће убрзати дефинитивни историјски пораз западне геноцидне хегемоније. Већ сада морамо констатовати да је политички Запад рак-рана на ткиву човечанства, чији опстанак противречи опстанку живота.

Осим Русије, Кине, БРИКС-а, Евроазије, од покорности Западу су се дефинитивно одрекли и читава Африка и Латинска Америка. А Србији су све ове земље братске и пријатељске. Неминовна скоро победа Русије на украјинском фронту довешће Русију у делту Дунава, дакле на Балкан, па ће и „аргументи“ о томе да је Русија далеко – пасти у воду! У мутно Дунаво или у Црно море, свеједно.

Да ли је Србија део света у коме су САД, НАТО, Велика Британија, Немачка, Италија? Несумњиво да није, иако се добро познајемо – и кроз сарадњу и кроз ратове. Од свог удруженог злочиначког

подухвата против Срба, започетог 90-их, после бројних увертира у ранијим вековима, они до данас не одустају, иако смо им исправно нудили и сарадњу и шансу за „поправни“. Ипак, могли смо се кладити да ће нам захтев за признање „Косова“ испоставити пре евентуалног пријема у ЕУ.

Међутим, они су одлучили да то учине већ данас, и то – ултимативно!

Морамо бити свесни да овај ултимативни захтев изискује корекцију наше спољне политике. Разуме се да захтев не можемо прихватити, али исто тако нам ни интеграција са онима који нам тај захтев упућују више не може бити прихватљива, а камо ли приоритет. Уз инсистирање на равнопарвној сарадњи са свима као приоритету, ми морамо појачати све облике сарадње и интеграције са пријатељским земљама – Русијом и Кином у првом реду.

VII

Нови свет је претекао Запад у свему, јер је сарадња, а не злочин – темељ стваралаштва. У прави час, јер једино тријумф Новог света у свему, може спречити Запад да покрене нуклеарни рат.

Када би злочиначка олигархија била сигурна да ће она преживети, заједно са довољним бројем своје послуге, не би се либила да уништи човечанство.

Србија је била претеча, весник Новог света. Наш отпор НАТО агресији није био очајнички, већ духовно и морално супериоран и зато 19 западних земаља нису успеле да нас победе.

Први Косовски бој, 1389, који нисмо изгубили, учинио је крај Душановом, последњем реалном сукцесору Ромејског царства. Тек после тога се уздигло Руско царство.

Други Косовски бој, у коме је Слободан Милошевић пострадао попут Лазара Хребељановића, такође нисмо изгубили.

Он је отворио пут уздицања Путинове Русије. Може се рећи да Други Косовски бој, или његов епилог, још увек траје и да нису случајно главне полуге западног притиска на нас управо захтеви да признамо независност Косова и уведемо санкције Русији.

Рат против Југославије, односно против Срба, почео је, не случајно, одмах после распада Совјетског Савеза.

Србија је била духовно и морално дорасла искушењу пред којим се нашла. У најтежим околностима, у Србији су јачали православље, независна економија и социјална правда. Иако без подршке великих, парирало се и на геополитичком плану.

Непосредни повод за раније планирани терористички прокси рат на Косову и Метохији 1998. и директну НАТО агресију 1999. био је самит земаља Југоисточне Европе на Криту 1997, на коме су Милошевић и албански премијер Нано договорили мирно решавање проблема КиМ. Био је то у ствари савремени покушај стварања Балканског савеза, којим би се одстранио деструктивни западни утицај. НАТО то није могао да поднесе.

У априлу 1999. Савезна скупштина је донела одлуку о приступању СР Југославије Савезу Русије и Белорусије. Иако због Јељциновог страха није остварен, то је био највећи искорак у остваривању вековних духовних и историјских тежњи српског народа.

Сутрадан, после почетка агресије, 25. марта, Савезна влада СРЈ је донела одлуку о прекиду дипломатских односа са САД, Великом Британијом, Немачком и Француском, као најодговорнијим државама у НАТО агресији. Тај предлог је, на јутарњем проширеном колегијуму савезног министра, изнела моја маленкост.

Није случајно што је ових дана Русија одбацила иницијативу Волфганга Ишингера да баш ове четири државе буду „посредници“ у мировним преговорима Русије и Украјине. А да је после 5. октобра наше исхитрено обнављање дипломатских односа са ове четири земље било преурађено, а свакако у случају САД и Британије, доказује и недавна одлука Републике Српске да прекине дипломатску комуникацију са ове две земље.

Још су два крупна примера из тог доба, који доказују величину политике Србије, док је била у пуној мери суверена. У фебруару 2000, на 4. Конгресу СПС, Слободан Милошевић је затражио да се ускрати гостопримство „срамној мисији“ међународне заједнице на КиМ, под чијим окриљем је настављен геноцид и етничко чишћење Срба.

У оквиру истог конгреса, одржана је велика међународна конференција са представницима преко 100 партија из целог света, у чијем сам организовању непосредно учествовао.

Конференција је својим геслом „За свет равноправних“ афирмисала главно питање данашњице и антиципирала настанак Новог света.

Савез са Русијом, дистанцирање од САД и Британије (бар док темељно не промене своју политику), одустајање од чланства у ЕУ, ослобођење Косова и Метохије, стварање новог Балканског савеза и све то у Новом свету равноправних, који предводе наши пријатељи Русија и Кина, биле би одреднице спољне политике истински слободне и суверене Србије, на шта нас обавезују и наши пали хероји и цивилне жртве НАТО агресије.

Други европски рат, који Русија у бившој Украјини води против НАТО, Запад је покренуо по истој историјској формули и обрасцу као Први европски рат против Срба. У ствари та два рата су један исти рат – епилог Другог Косовског боја, односно егзистенцијални, васељенски рат, како каже Нарочњичка.

И зато морамо бити заједно са Русијом.

Када ће бити могуће повући који конкретан потез у политичкој, економској и другим сферама, треба пажљиво извагати, али ово мора бити наша стратегија, јер то је услов нашег опстанка и спасења.

VIII

Нас из «гарнитуре» коју је предводио Слободан Милошевић, и која је била на челу најважнијег општеномског покрета у новијој српској историји, засипали су лавином оптужби измишљених у склопу

хибридног рата против Срба. Међу тим оптужбама посебно, «опште» место заузима оптужба да «нисмо разумели пад Берлинског зида». Та се оптужба најчешће изриче без објашњења, као нешто неспорно и општеприхваћено, а што би можда требало да значи: нестало је, заувек или на дуже време, свет социјалне правде, а заменио га је гангстерски свет, који је сам себи залепио на чело «демократску» етикету. Тај свет је богат и моћан и треба му се прилагодити, па ћемо живети боље.

Али, у свакој работи иза које стоји нечастиви, и у овом резонувању је све «наопачке-наглавачке». То је пут право у «царство земаљско», заправо пут у пакао, пут у којем на кратко добијеш цркавицу, а изгубиш душу. Да су мењали веру да угоде богатим и моћним агресорима, Срби би одавно нестали. Да опросте наша браћа и комшије, данас би били, што Бошњаци и Албанци, а што Хрвати. А да ли би им због тога било боље, закључите сами.

Први Косовски бој Србија је водила 1389. против Османлија, а други 1999. против НАТО. Због наше духовне и моралне супериорности нису успели да нас победе. Косовски завет је крвљу потврђен. Лазар и Слободан су пострадали.

Данас, када је после три деценије свима јасно да смо деведесетих били у праву, а над Европом се поново надвијају сабласти Берлинског зида и «гвоздене завесе», ми смо ти који морају да упуте упозоравајући вапај: да ли је могуће да не видите и не разумете највеће револуционарне промене – настанак Новог света у којем водећу улогу имају наши историјски савезници и да ли сте свесни колико би такво превиђање било лоше по српски народ?

Али идимо редом и поређајмо неке важне чињенице:

1. Супротно наративу западне пропаганде, Берлински зид и «гвоздена завеса» нису били производ социјалистичког света, него западног распиривања конфронтације и покушаја настављања Хитлеровог рата против Русије (СССР). Прво је Черчил у Фултону 1946. објавио тај рат, лансирајући термин «гвоздена завеса», а онда је она и формално настала 1949. под називом НАТО пакт (настанак Варшавског уговора шест година касније је био изнуђен, као и изградња Берлинског зида 1961.). Али уместо врућег, кренуо је «хладни», односно хибридни рат. Тек када је због његовог дејства и неспособности (такође изазване западном субверзијом) да своје друштво духовно утемељи, СССР доживео крах, кренула је војна офанзива НАТО: Први европски рат (против Срба, на 50-годишњицу НАТО), чија је последица био улазак целе Централне, Источне и Југоисточне Европе (осим Србије и Српске) у НАТО и продор до граница Русије, и Други европски рат (против Руса, на 75-годишњицу НАТО), у којем, за разлику од Наполеоновог и Хитлеровог рата, Запад против Русије нема никакве шансе. Зато се овај рат и води туђим (украјинским) рукама, а покренут је из чистог очајања и са надом да ће Русија бити економски и политички дестабилизована, па онда поражена изнутра револуцијом, као 1917. Од тога, наравно, нема ништа, и зато јер уз Русију стоје Кина и највећи део света. А ратови вођени уз помоћ (нео)нациста, без обзира на најмоћније пропагандне технологије у историји света, не могу да

задобију снажну народну подршку ни у земљама НАТО.

2. Ми деведесетих, наравно, нисмо могли тачно предвидети да ће НАТО кренути у напад на Русију преко Украјине баш почетком 2022. и да ће тај напад Русија за неколико дана предухитрити. Али смо све трендове јасно видели: знали смо ко је историјски агресор, српски и руски непријатељ, куда води сарадња са усташама и балистима (чак смо се са нашим украјинским пријатељима солидарисали у протестима против пенетрације НАТО у ту земљу), знали смо да су наше духовно утемељење и социјална правда историјске одреднице које се не могу победити ни избрисати, знали смо да је будућност Балкана у геслу «Балкан – балканским народима» и у новом Балканском савезу и зближавању са Русијом, дакле – без НАТО. А знали смо и то да се под налетима НАТО хорди, слободна Србија и слободни Балкан, као извориште духовности и наде за читаву Европу, могу створити само ако буду имали Савез Србије са Русијом и Белорусијом као своју окосницу. Наравно, да то знамо и данас. Због свега тога, НАТО није успео да нас порази 1999. А чак ни пораз, који смо доживели у «обојеној револуцији» нешто касније, није био потпун, па је Србија смогла снаге да 2012. уклони са власти НАТО колаборационисте, у значајној мери обнови своју сувереност и успостави стратешко партнерство са Русијом и Кином.

3. Русија и Кина баштине православну веру, конфучијанску доктрину и достигнућа социјализма, победу над фашизмом и колонијализмом, као и међународни правни и политички поредак настао на њеним темељима. Поред тога, оне су данас најмоћније земље света у војно-политичком, економском и духовно-моралном смислу. Оне су најмоћније и у демократском смислу, јер је код њих демократија заиста власт народа, а не параван за власт бескрупулозне и у злочину огрекле олигархије. Преко БРИКС-а, ШОС-а и других регионалних интеграција и глобалних иницијатива, оне данас предводе човечанство у процесу коначног ослобођења од ратова, експлоатације и западне олигархије. Наступа крај капитализма, неоколонијализма и светске олигархијске диктатуре и ствара се нови светски привредни систем. Рађа се Нови свет, мултиполарни и демократски, свет равноправних, свет добра и духовно-моралних вредности, заједница заједничке судбине човечанства. У том свету Србија, као весник, први носилац отпора таласу агесије и историјски пријатељ Русије и Кине, треба да заузме своје заслужено и достојно место. У Новом свету има места за све, и за народе Европе и Северне Америке, који су дуго били инструмент, а све више су жртве олигархијске диктатуре, али који су дали свој значајан допринос научном и технолошком развоју човечанства. Србија може, и треба, да помогне њиховом укључивању у Нови свет.

4. «Морамо да се прилагођавамо Западу, јер смо у НАТО окружењу, а Русија нас је оставила иза гвоздене завесе.» Од више познаника сам чуо ту тезу. Као у свим опасним заблудама, и у тој процени има истине. Та теза се, нажалост, шири без великог отпора.

Очигледно је да НАТО прижељкује или своју победу или нову «гвоздену завесу», али таква могућност је практично искључена. Је-

дине две могућности су победа Русије или – уништење човечанства. Врло ускоро, можда већ за годину или две, свет ће изгледати сасвим другачије – неће бити Запада, каквог смо навикли да гледамо последњих пет векова, а нарочито оног ужасног из 20. и са почетка 21. века. НАТО и ЕУ ће се највише изменити, ако уопште буду постојали.

За гажење међународног права и своје европске ратове и освајања у садејству са фашистима и терористима, укључујући покушај отимања Косова и Метохије, НАТО главешине ће морати да одговарају по истим критеријумима као нацисти у Нирнбергу.

А Русија нас није нигде «оставила». И из изјава њених високих званичника, и из најновије Концепције спољне политике, јасно је да ће Русија и војно бранити своје савезнике, где год да се налазе, што је доказала у Сирији.

Што се пак тиче «страних инвестиција», јасно је да су могућности Кине у том смислу веће од оних које нам нуде ЕУ и САД, а о односу према нама да и не говоримо.

Деведесетих смо прижељкивали овакве промене у свету. Сада су наступиле. Ратови против Срба и Руса су један исти рат. Ми нисмо у рату поражени, а Русија ће победити и за нас. Можемо вратити све што нам је отето – треба само да објавимо да смо савезник Русије.

Србија, наравно, треба да чува мир. Али пре свега, Србија мора да разуме суштину највеће промене у историји човечанства – настанка Новог света, за који је и сама поднела велике жртве. Србија мора да разуме своју духовну, историјску улогу и снагу. И ради свог опстанка и спасења, и ради опстанка и спасења човечанства, и на Истоку и на Западу, она не сме да у одсудним временима чини велике уступке злочиначкој западној олигархији, која ће ускоро и на западу бити одбачена и осуђена.

NATO-FASCISM, EUROPEAN WARS, SERBIA, RUSSIA AND THE NEW WORLD

Summary

It is argued that the NATO wars, with the use of fascist formations, against Serbia and Russia have the same civilizational essence, with the fact that the current war in Ukraine is a desperate and doomed attempt by the genocidal Western oligarchy to preserve its hegemony and prevent, postpone or at least make it difficult for the New world, with a just humanistic international order, which today is led by Russia and China, and which was initiated by Serbia.

Key words: NATO, Serbia, Russia, the New World

CYBER CONFLICTS AND NEW PATTERNS OF POLITICAL PROPAGANDA ON THE EXAMPLE OF THE CONFLICT IN UKRAINE

Summary

The traditional concept of state sovereignty is shifting towards virtual reality as a result of the development of digitalization and the expansion of cyber warfare techniques and skills, particularly towards the contents of the so-called soft power that are used to attract public support. The case study of the conflict between Ukraine and Russia confirmed to us that, in the current geopolitical landscape, cyberattacks are used as a legal, low-cost strategy to debilitate the opposing side's material and spiritual well-being. Also, this is how a new form of an asymmetric conflict emerges, which enables actors to inflict significant damage on political opponents and technologically and militarily superior enemies, with the potential for widespread impacts on the members of civil society. Fake news, misinformation, rumors, spins and various forms of unverified content are prevalent in the propaganda war between Ukraine and Russia. This paper also demonstrates how the digital revolution, with its sophisticated seduction techniques, is drawing us further into the world of algorithms, encrypted messages and social media with personalized accesses, along with the trends highlighting the growing power of smart filters controlled by artificial intelligence which determine the accuracy of information even before it is visible.

Key words: national sovereignty, cyber conflict, political propaganda, Russia-Ukraine war, algorithms, artificial intelligence, new reality.

INTRODUCTION

A propaganda discourse on a just war and the necessity for the democratic world to support one of the sides in the conflict is the main topic of discussion in the Western mainstream media, as well as in the scientific interpretation of the Ukrainian and Russian conflict. Political scientist John Mearsheimer, one of the leading theorists of realism in international relationships, considering the relations between the two leading nuclear powers (the USA and Russia), as well as the equally important roles of the European Union, China and India, singles out the power of the media as a type of strategic support essential in the repositioning of the geopolitical

---

⁵⁶ zoran.jevtovic@filfak.ni.ac.rs

⁵⁷ jevtovic.ana@gmail.com

relationships. In his opinion, “liberal hegemony highlighted as a military shield of the American foreign policy is leading to a new rearrangement of the world”, whereby wars aided by media campaigns violate human rights and democratic values (see in Mearsheimer, 2019).

Changes in the scientific paradigm are expected because sociological theories of the social sciences cannot precisely explain what is happening to us, since evolutionism as a continual progress was unable to foresee the scope and depth of the new reality that was emerging. Francis Fukuyama’s glorified theory of the end of history (Fukuyama, 1997) was popular at the time of the collapse of the Eastern Military Alliance, which is why ideas about societies advancing towards modern capitalism with developed technology, political democracy and guaranteed human rights were implemented in a large number of countries.⁵⁸ However, a Chicago sociologist’s claim that “in the global world society there is no more domination, big conflicts and wars” was inaccurate since actual events show the opposite. There have never been more conflicts on various points of the planet, and their number has been minimized by the control of media images.⁵⁹ The transformed political landscape after the end of the Cold War further encouraged “the proliferation of local, ethnic, religious and national conflicts”, while fundamentally altering the meaning of the phrases *sovereignty and territorial integrity* (Drašković, 1999: 11-12). Also, we do not refer only to the physical inviolability of state borders defined by the international law, but the contemporary understanding of communication sovereignty without which the state cannot function and which is increasingly threatened in the Internet era. Theoretical teachings have long been based on the idea that “sovereignty is the absolute and eternal power of a republic” which provides the power “to establish the law and command everyone in general and everyone individually” (Bodin, 1977: 22). Academician Radomir Lukić was among the first to point out the dichotomy in the interpretation of this concept: some perceive sovereignty as nothing more than a right, while others see it as a state’s property. Representing another viewpoint, Lukić emphasized that one can actually act against sovereignty, including by violence, and that is why it is “actually relative”, because that action might restrict power to a certain extent. In addition, “because there are no legal restrictions, sovereignty is legally absolute” (Lukić, 1995: 272). Furthermore, Lukić indicated the three elements of the content of the concept of sovereignty: a) “independence of state power”, b) “supremacy of state power”, c) “legal unlimitedness of state power”, suggesting that the first two elements constitute the basis for the third.

The authors of this paper also point to the sophisticated nuances in

⁵⁸ Yoshihiro Francis Fukuyama is an American political scientist famous for his analyzes of social capital in modern economic life, as well as his predictions of the social consequences of technological changes. He gained world fame after the publication of the book *The End of History and The Last Man*, printed in the USA in 1992.

⁵⁹ In 2022, wars were fought in the following countries: Afghanistan (2,710 victims), Myanmar (13,646), Ethiopia (4,790 victims), Yemen (5,548 victims), Mexico (5,393 victims in the war against the mafia), Israel and Palestine (around 600 victims). However, the war in Ukraine dominates as the topic in the global media, indicating that it is the most important issue on the agenda of all political interests worldwide.

the changes in the international law that create rules aimed at what might be considered a society rather than the international community. The new reality does not imply a unique space with equally sovereign states (members), but a community of interests organized on the spheres of influence that shape the perception of the public opinion. In addition, the end of the 20th century marked the disappearance of the world's bipolar division, along with new asymmetric threats that were the consequence of the processes and actions of numerous non-state actors. Moreover, the collapse of the Soviet empire contributed to the depolarization of the world and established a market for the separation of geo-interest spheres, as history demonstrates. Russia refused to relinquish its centuries-old influence over developing nations in the neighborhood, while simultaneously attempting to combat the Western influence that was noticeable on all sides. By uniting with Crimea, Russia protected its geopolitical aspirations to drive itself out of Europe, while Ukraine served as a testing ground for approaching NATO and Russia's increasingly obvious isolation.

For some time, military power was hidden under the shadow of the media centric battle with the two opposing sides, with the West gradually entering the conflict more openly and transparently. In such circumstances, information is a key resource because the human senses are bombarded with a bewildering cloud of ideas, images and symbols. New media are transforming the entire structure of society, since depersonalized individuals searching the social media determine which information to trust. In modern political practice, hidden propaganda campaigns are recognized as *soft power*⁶⁰, *soft warfare*⁶¹, *smart power*, etc. During the conflict in Ukraine, the term *hybrid warfare*⁶² appeared among military experts and was used to indicate the combination of armed and unconventional techniques of the Russian side. Throughout history, wars have always involved a combination of actions by military forces, intelligence operations, networks of information that turned the conflict into a propaganda-psychological sphere of battle, in which not only armies, but entire nations and governments have taken part. In the field of the Russia-Ukraine conflict, the most visible change is in the usage of new information technologies, which not only affect the forms of war, but also its nature.

---

⁶⁰ The term was introduced into the academic vocabulary by the American political scientist Joseph Nye, Jr. and under the term power he implied - "the ability to change the behavior of others in order to get what you want". There are three main ways to achieve this: coercion (sticks), payments (carrots) and attraction (soft power)" (Nye, 2006).

⁶¹ The famous Soviet dissident Alexander Zinoviev, in his book *The Collapse of Russian Communism* (Zinoviev, 2003), views the means of public information as a technical apparatus for building mentality "by affecting people's emotions, aiming to persuade individuals to engage in specific behaviors that are desirable to those who produce and disseminate such information". Western strategists only disguised the propaganda from the Cold War, which lasted almost half a century, into a uniform of *soft warfare*.

⁶² It is defined by NATO as "the threat posed by any current or potential adversary including states, non-states and terrorists, with the ability, whether demonstrated or likely, to simultaneously employ conventional and non-conventional means adaptively, in pursuit of their objective."

THE ACCELERATION OF INFORMATION AND RESHAPING OF THE PUBLIC

With the expansion of digitalization and the development of cyberspace, the traditional state has gained a dangerous competitor with a variety of invisible functions in the domain of political influence. In the following section of the paper, through the analysis of events in Ukraine and Russia, some important aspects observed in the usage of propaganda have been indicated. We examine the beginning of the Ukrainian crisis through the model of non-violent communication and organized protests that took place on Independence Square (Maidan Nezalezhnosti) on November 21, 2013, since we can observe the strategic role and positioning of social media in them.⁶³ The conflict began when the president at the time Victor Yanukovych decided not to sign the Association Agreement with the European Union. Nikolay Azarov, the prime minister at the time, said that implementing European industrial standards would cost the country 160 billion euros. It is uncertain what the government wanted to achieve with the lengthy negotiations with the EU, but Yanukovych's decision had provoked outrage. After its announcement (November 21), the blogger Mustafa Nayem invited his fellow citizens to oppose the decision via social media: "We shall gather at 10.30 p.m. at the Independence Monument. Dress warmly, bring umbrellas, tea, coffee, good mood and your friends." When various political figures joined the opposition blogger and the students, it soon became clear they were not alone. In a television interview nine days later, MP Irina Gerashchenko claimed that the police had used excessive force on the demonstrators and that some Western journalists had been injured. In reality, the conflict did occur, and political opponents believed it was a deliberate spread of misinformation, whereas the truth was revealed the following day. Since then, however, the attention of the public has shifted towards virtual space. According to the analysis, one of the most prominent media outlets *Hromadske.ua* received \$50,000 from the American embassy in September 2013 as a support for "expanding democratic capacities in information" and another \$95,000 from the Dutch embassy. Alexander Yakimenko, the former head of the Ukrainian Security Service, later admitted that there had been an increase in diplomatic dispatches to Western power centers at the time.⁶⁴

One of the features of the manipulation process, according to theorists, is that it must overcome resistance and opposition, which means the gradual acceptance of what is being persuaded (Breton, 2000). In our example, it was necessary to persuade the Ukrainian public that Russia,

---

⁶³ Symbolically known as Euromaidan and due to the citizens' desire for stronger European integration of Ukraine, the protest was organized in response to a tweet posted by Arseniy Yatsenyuk, who was the leader of the opposition party "Fatherland" at the time, regarding the alleged refusal of the Ukrainian authorities to sign the "Stabilization and Association Agreement with the EU".

⁶⁴ The Maidan protests were openly supported by Western politicians, while certain diplomats even attended the demonstrators' speeches. One of them was the State Department representative, Victoria Nuland, who later revealed that the U.S. had spent five million dollars on promoting democracy in Ukraine.

which skillfully conceals its conquering aspirations, is their enemy. The digital revolution has enabled the expensive minutes in television contents to be replaced by more aggressive, pervasive and cheaper forms of manipulation on the web, including the advantage of creating and distributing persuasive messages to a precisely filtered target group. Moreover, the overabundance of content is a reality rather than a danger. Thanks to the quick, massive and skillfully generated dissatisfaction, the citizens were led into protests and the conditions for the change of the government were created. Digital media practically affect all of the senses, continually “refreshing” them with more diverse information that is frequently distorted and false, whereas traditional media use to focus the attention on one or two of them. In addition, it once again confirmed the theorists’ assumption that: “What starts in the online world, ends in the real world.” (Holiday, 2012). In a media centric society, public communication is conditioned by political, economic, cultural, religious, security and other actors which secretly exert influence over the media and the digital platforms in order to provoke certain mental reactions by the agenda setting, framing and priming. The Ukrainian crisis ensued as a complex product of historical, identity and geopolitical circumstances and ultimately escalated with an open Russian invasion on February, 24, 2022. Although the conflict was considered to be brief and controlled, it continued to escalate, with various aspects and interpretations depending on the selected level of analysis and the author’s ideological affiliation. In the anarchic structure of the distorted international relations, the mechanisms that prevent major conflicts (economic interdependence, democracy and international institutions) have loosened, proving once more that states resort to aggression when their security is threatened.⁶⁵ The foreign policy reasons for Russian aggression, NATO relations, the occupation of Crimea, mutual fears and threats will not be discussed further in this research paper.⁶⁶ Also, we will not explain in detail the new international relations that have united Europe in an effort to condemn only one party for all that has happened in recent years. The topic is not even an economic blockade and an attempt to isolate Russia, whose current invasion strategy is estimated to have cost at least 100 billion dollars, but may have actually cost as much as 150 billion dollars, according to international financial experts.⁶⁷ A larger decrease in GDP did not occur due to the alternative export of Russian energy products to China and some Asian countries, but the economic consequences will be visible

---

⁶⁵ The example most comparable to Ukraine is the Cuban Missile Crisis in 1962. At the time, the installation of nuclear missiles by the Soviet Union only a few hundred kilometers from Florida was perceived as a direct act of aggression in Washington. With the naval blockade of Cuba, while not excluding the possibility of a direct invasion, the USA demonstrated its determination to preserve its vital interests, at the cost of causing the third world war.

⁶⁶ The understandable desire of the former members of the Eastern Bloc to assure their security through the membership in the NATO military alliance caused justified concerns in Moscow. In political theory, a mutual sinister attribution error occurs, according to which each of the conflicting parties interprets the behavior of the other as offensive and threatening.

⁶⁷ It is expected that the gross domestic product in Russia will fall by a third at the end of this year - from 1,700 billion to about 1,100 billion dollars.

for a long time in the future for the entire world. An example illustrating the manipulation campaign is the media coverage in which any possibility of a dialogue with Moscow is compared to an agreement with fascism (in other words, Moscow is regarded as the new “Berlin”). Only when the International Monetary Fund (IMF) revealed that Russia’s growth rate of 0.3% in 2023 was higher than that of Germany (0.1%) and the United Kingdom (-0.6%) did the campaign eventually reach an end (IMF, 2023). Moreover, the Western media do not emphasize this as important information, but shape the public space with propaganda narratives that glorify the opponents of the Kremlin: on January 27, the French newspaper *Le Figaro Magazine* wrote in honor of a battalion of Russian legionnaires in Ukraine whose dream is to assassinate the president of Russia, Vladimir Putin. Furthermore, the public is skillfully reshaped without the audience even noticing it. On March 1, Bruno Le Maire, the French Minister of Economy and an experienced diplomat who became Dominique de Villepin’s advisor in the Ministry of Foreign Affairs in 2002 declared that: “We will wage a total economic and financial war against Russia.” and “We will bring the Russian economy to the edge of collapse.” Le Maire had to retract his statement at the request of the French president, although this was never reported in the media. However, as soon as a new topic is introduced into the public domain, another follows, and the audience quickly forgets what was initially discussed. The terminology used in describing the opposing side plays an important role in the audience’s perception - by the Western and Ukrainian media, the opposing side and their actions are labeled as “terrorist and separatist”, while the established Russian rhetoric was that the opposing side consisted of “the Banderites and neo-Nazis.” Social media rapidly accepted the imposed hate speech, which developed into a training ground for the gathering of like-minded people ready to emotionally support their side in the conflict.

BATTLES IN THE VIRTUAL SPACE

Cyber warfare takes place in the virtual spaces of internet portals and social media, with the aim of imposing an agenda and obtaining the support of the recipients, which theoretically leads to the application of Wilbur Schramm’s model of persuasive communication (Schramm, 1973). Its importance is reflected in the efficiency of a massive, significant and rapid mediation of messages and ideas to small groups by individual recipients, which results in capturing the audience’s attention. On social media, Schramm’s model is taught on the example of the options *share* and *retweet*, which allow an emotionally and interest-targeted user to transmit a post, or quote a source of information, with just one click. In this manner, a certain message gains visibility through other users, without checking its authenticity and accuracy, which is important for manipulative purposes in times of crisis and war situations.

At the beginning of this century, cyberattacks (also known as denial-of-service attacks) were part of the conflictological arsenal of unconventional actions, but the first examples were documented in the case of

Estonia in 2007 when the hackers targeted the websites of the government, ruling parties, major banks, pro-government media and influential corporations. In the same year, it was discovered that the United States Cyber Command (USCYBERCOM) and Israel's Unit 8200 carried out an operation in which they infected multiple Iranian computers with the Stuxnet virus. Since new weapons have the advantage of being invisible, the virus did not immediately destroy the computer software it invaded, but used them to sabotage the information system of Iran's Natanz nuclear power plant. Similar attacks on information systems (telecommunications, the government website, the Ministries of Foreign Affairs and Defense) in Georgia in 2008 preceded the beginnings of the military conflict in South Ossetia. Additionally, Russia had reported on the Stuxnet attack on one of its nuclear power facilities in 2013, but the international public did not accept that it happened. In the introductory section of this paper, we have already noted that cyber conflicts precede the use of armed force, which is confirmed by the example of the Ukraine-Russia conflict. In their report for 2022, experts from the specialized cyber agency Kaspersky analyzed the activities in cyberspace.⁶⁸ Unusual cyber activity was immediately noticeable in the days and weeks leading up to the military conflict. Following that, on February 24, a major wave of ransomware and wiper attacks occurred, randomly targeting a variety of military, security and civilian entities across Ukraine. Some were very sophisticated, but their scope was quickly reduced, so that the attacked country did not realize it was being targeted. The general impression was insignificant, as if someone was trying unsuccessfully to play in the digital space, because ideologically motivated groups that had previously been active, did not make a statement this time.

Experts in the field of cyber activity could detect that something unusual had occurred. For example, Europeans who receive the signal via the ViaSat satellite, noticed that on the same day, there were multiple interruptions in the Internet access that lasted for a considerable amount of time. It may seem like a coincidence that this "cyber event" started less than two hours after the Russian Federation announced the beginning of a "special military operation" in Ukraine to the world community. Targeted attacks on satellite communications demonstrate that cyber attacks are the main course of action in modern military conflicts and serve as centers for armed turning points in military operations. Numerous self-(organized) cyber groups were formed immediately after Ukraine became involved in the armed conflict, with the goal of breaking into enemy organizations, publishing their confidential data in order to ideologically undermine and label them as the "enemies of democracy." As a result, a media image of the Manichean background of the conflict emerged, in which the collision of good and evil (black and white) illustrated identity theft, the purposeful creation of fake websites and the deluge of misinformation that obscured the essence of the conflict. In addition, the extreme side of this action was reflected in the complete deletion and destruction of enemy data.

---

⁶⁸ The report is part of the Kaspersky Security Bulletin (KSB) which provides predictions and analysis of key changes every year in the field of cyber security.

Networks enable everyone to interact with everyone and share multimedia messages, making such media more “social” than traditional media, which only allow a one-way communication flow. Another important component for our research paper is the theorists’ assertion that “online communication affects not only the imposing of certain topics on the public’s attention and the shaping of the public opinion, but also the relationship between the representative and the represented, the audience and the broadcaster” (Kamps, 2011). As shown in the graph, hackers have increased the number of attacks, which became daily and randomly targeted. Some organizations, such as the *IT Army of Ukraine* or *Killnet*, are officially sponsored by the government (financially, organizationally, technologically, reinforced by personnel and propaganda teams), which enabled their *Telegram* channels to attract millions of followers worldwide. According to Kaspersky analysts, the average DDoS attack lasted 18.5 hours during that year, almost 40 times longer compared to 2021 (approximately 28 minutes).⁶⁹

Graph: Total duration of DDoS attacks detected by Kaspersky Protection, measured in seconds per week in 2021 compared to 2022 (Diagram: Kaspersky/Promo).

⁶⁹ A distributed denial of service (DDoS) attack disrupts network services by consuming application resources, causing websites and services to crash. Hackers overload the site with enormous amounts of data, causing it to perform poorly or go entirely offline. The goal is to break into the database and obtain all security-sensitive data.

We assume that both sides, particularly the Russian side, expected the military conflict to be short-lived, so they used quick and effective methods of intrusion into other people's IT territories at the beginning of the cyber war. However, as the war progressed, programmers and hackers began using programs, the so-called open source that targeted significantly more than the software, using Trojans and similar viruses to entirely destroy and obtain other people's content. Trolls created a special field of conflict by attempting to expand their sphere of influence through the use of various misinformation techniques on social media. Therefore, fueled by the activism of propaganda experts, the cyber conflict intensified on both sides, with the West putting technological and media infrastructure at Ukraine's disposal.

BOT ACTIVITIES AS A CRISIS-INFLUENCING SKILL

Every day, the classic media (the press, radio, television) publish a series of propaganda content in order to attract as many followers as possible through positive publicity. With digitalization, we experienced changes in all phases of the communication process: sources of information (open and less controlled access, collection, sorting and processing of information); information (combination of all multimedia components – text, graphics, animation, sound and video, links, hashtags); the transmitter; the channel and the receiver (technically improved, less noise); and the recipients (a simplified access to content, filtering, technically supported selection and more opportunities for personal involvement). Nevertheless, the power of social media has evolved into a new kind of persuasion. *Twitter*, *Facebook*, *Instagram*, *YouTube* and *Tik Tok* have all become the platforms of continuous misinformation campaigns, with the goal of portraying their side as the one fighting a just war, while also mobilizing new sympathizers. The audience, fascinated with the opportunity to post content themselves and believing they have a chance for the truth, becomes even louder, larger, faster and more expressive. Bots (trolls, spammers) take advantage of this, integrating with civilian forces that actively participate in the conflicts. It is common for them to post their own messages less frequently and comment on other people's posts more often, discrediting the authors or diverting attention from the topic to other matters. In the example of Russia, a state agency pays “spammers” to write thousands of pro-Kremlin comments per day. “Spammers then go to large group chats, such as forums on various social media, to instruct thousands of trolls which platforms and articles to target. The group selects certain content, such as news concerning Russian crimes, and then sends trolls to cover that content with falsehood and pro-Kremlin viewpoints, using both real and fake accounts”, as stated on the *Twitter* account of the British Ministry of Foreign Affairs. Also, the norms of professional processing of information are increasingly being violated, with potentially enormous consequences in the public opinion. Social media and portals directly depend on the popularity – on the number of clicks, likes, comments, shares and reactions.

“It indicates a peculiar form of web dictatorship in which the data on the number of clicks affects the work in the newsrooms (rooms for selection and editing). *Clickstream* shapes the content on social portals, but also increasingly in traditional media, while the editor easily identifies a popular or a breaking story that can generate a large number of visitors, including the influence and marketing” (Milašinović i Jevtović, 2017). From the perspective of international politics, truth is a value that is fundamentally exploited and described in interpretatively different ways, depending on the views and interests of power centers from which the information is received. We have already pointed out that the British government was among the first to officially declare that social media posts are a highly dangerous propaganda instrument. According to a scientific study requested by the government itself, at least one third of social media users saw at least one Russian propaganda video during 2022, and many respondents stated that almost half of their “wall” on social media consisted of posts concerning Russian propaganda or conspiracy theories justifying the aggression against Ukraine. In addition, the research indicated that the Kremlin employs *troll farms*, which are specially organized technological complexes with thousands of computers and servers that, using a special software, can create thousands of new accounts on social media and upload the previously selected video clips and photos every day. In this manner, numerous bans and limitations introduced by *Meta*, *Twitter* and *Snapchat* to prevent the spread of propaganda content are efficiently avoided.⁷⁰

The Russian encrypted messaging application *Telegram* has launched a channel “Cyber Front Z” (the letter Z represents the support for the invasion of Ukraine), and behind the patriotic rhetoric is a well-organized propaganda influence that should spread support around the world. Moreover, the new media which should be a stronghold of civil society and democracy, can easily become the hidden instruments of surveillance in the hands of the powerful, the holders of capital and military dominance.

MEDIA IMAGES OF THE CONFLICT AND THE RECRUITMENT OF FOLLOWERS

Media images, persuasion, and military actions are all intertwined in the synthesis of armed conflicts. A proactive example of the Russian propaganda demonstrates how the process unfolds in practice: even as members of the Russian mercenary group Wagner participated in the battles for Bakhmut (a city in the eastern Ukrainian region of Donbas), one of Wagner's closest associates, Yevgeny Prigozhin, was assigned a specific task - using propaganda to gain public support in the areas under the Russian control behind the front lines. Alexander Malkevich was strategically prepared for this type of action: from the beginning of the war at the end

⁷⁰ One of the largest “troll farms” is located in the small town of Gachina (near St. Petersburg) and has more than 15,000 servers and almost 1,200 full-time administrators. By producing and distributing online propaganda content, they actively post images on the *Telegram* messaging application, through which they find new “collaborators” (sympathizers), who further spread such content on their pages and social media.

of February 2022, he assisted in the establishment of pro-Russian TV stations in the crucial areas occupied by Russia. Prior to that, he collaborated with Prigozhin on media-propaganda actions of the Russian influence from Africa to the United States, which is why he was very quickly sanctioned by the West (for spreading misinformation).⁷¹ Malkevich's job was to run a state-funded television in Prigozhin's hometown of St. Petersburg, but in the summer of 2022 he relocated to the occupied regions of Ukraine. In addition, his primary task was to establish a network of pro-Russian television stations in the conquered regions in order to obtain the support of the local population. In a short period, he launched *Tavriya TV* in Kherson, as well as television stations in Melitopol and Mariupol, for exchanging news and other (mis)information. Also, the reporting of those channels was based on the pre-selected Kremlin propaganda narratives. Another major obstacle Malkevich encountered was the lack of people willing and able to work for his channels. In order to educate new employees, he established a "media school" in Kherson, appointing himself the head of the journalism department at the local university and even wrote a textbook *Real Russian Journalism for New Regions* for future media professionals in the Russia-occupied parts of Ukraine. The goal was simple - to influence young people, justify the military intervention and recruit new supporters for the war option.

Furthermore, neither side adheres to impartial and truthful journalism. For example, two months later, journalist Ruth Elkrief interviewed the former Foreign Minister Hubert Vedrine about "two Russian missiles that probably fell on Poland" (LCI, November 15, 2022), wanting to "find out if it was Putin's conscious decision".

Although the interlocutor diplomatically suggested to her on several occasions to "check the information first", she did not. When it was revealed that the news was spread by Ukrainian sources and was false, no Western media mentioned it again. The fear of ruining Ukraine's image as a victim sometimes borders on self-censorship: when *The New York Times* published an article titled "Scandal. Corruption in Ukraine fuels American fears about the use of its aid" (January 27, 2023), after a few moments the text was corrected to: "U.S. Officials Overseeing Aid Say Ukrainian Leaders Are Tackling Corruption"... An image of the fairness of Ukraine's struggle for freedom must not be damaged, so that all negativity is silenced or distorted, so that the audience's perception remains undisputed. In the spotlight is the glorification of Ukrainian President Volodymyr Zelensky, who has become the most famous influencer on the planet, gaining access to all important world events. As a result, his video address introduces every major political summit, economic forum, book fair, film festival and American football game. Also, the global media reports on all of his statements, emphasizing the importance of his words, even when there is no

⁷¹ Malkevich rose to prominence in 2018 after launching *USA Really* – a website set up in the United States by RIA FAN, which employed associates from Prigozhin's "troll factory" that promoted pro-Kremlin views via social media and the Internet from the offices in St. Petersburg. They are active on eight social media platforms, support Putin and Russia's invasion of Ukraine, and target the Western media and the social media accounts of Western politicians.

justification for it. When on February 25, 2022 he replied to the American rescue offer with a famous sentence: “I need ammunition, not a ride.”, the *Associated Press* journalists concluded that this message reflected “the full weight of the war waged by the people of this suffering country”. Although there is no evidence that the sentence was ever spoken, it was enthusiastically received by the West's mainstream intellectual community (Bernard-Henri Lévy, Raphael Glucksmann, Léa Salamé, Edwy Plenel, etc.). The glorification of the personality is such that the chief controller of *The Washington Post*, once the most widely read and trusted American newspaper, stated that: “The answer is so strongly associated with Zelensky’s courage that, at this point, fact-checking will have no impact.”

Western media is causing a chain reaction all over the world and across all communication platforms. Its initial message (Zelensky’s statement), becomes the most important message every day, leading to the general mobilization of the public, so the message itself abandons the strict domain of information and pervades all means of fast communication, from news programs to social media. It then enters a chaotic phase in which the leaders of the most diverse political organizations, non-governmental organizations, civil forums, and similar organizations make public announcements, competing with each other in astonishing statements and harsh condemnation of the Russian side.

THE STATE AND THE PROPAGANDA APPARATUS

The social, conflictological and propaganda changes that are the subject of our research are not visible to the wider community since the use of social media and the Internet occurs simultaneously in the online and offline sphere. Nowadays, cyber conflicts have become a typical component of military actions, but in many respects they are far more dangerous because they are invisible, broad and multidimensional, with devastating consequences for the civilian population. For example, the day before the armed attack on Ukraine, several important Ukrainian websites were blocked - the parliament, the government, the Ministry of Foreign Affairs, security and other state institutions.

Hackers carried out the “DDos” (Distributed Denial of Service) attacks on computer services aimed at denying access to users. In addition, the service becomes overloaded with a large number of specially created accounts which causes congestion and a system’s slowdown, preventing it from being used at crucial moments. The threat is also spreading on the energy infrastructure, the financial sector, hospitals and universities, with the goal of causing unrest and insecurity in the society. Also, the so-called Wiper – a program that silently destroys large amounts of data was identified on Ukrainian computers. In addition to mobilizing its army in the conflicts, Ukraine immediately appointed its IT experts trained to combat Russian hacker attacks, while also preparing attacks on the Russian IT infrastructure. Given that it maximally used the help of the West, the global hacker group, *Anonymous*, which declared the digital war against the Kremlin, had joined the information battle. Several websites of the Russian government were targeted by the blockade, as well as the most impor-

tant national media, the portal of the Russian state television *rt.com* and *Sputnik*.

The manner in which the conflicts are represented also has an impact on how they are perceived, both in the state and around the world. Additionally, the narratives are divided, depending on the perspective of the observer explaining them. For the political elite of the West, Ukraine is fighting for freedom and democracy, so it must be supported. On the other hand, for Russia, the war is a response to Western imperialism and NATO's unrestricted expansion. The black and white image is further mediated by the official media, but even more and faster by social media spreading the kinetic war, which symbolizes a new dimension of the conflict. We can already assert that the largest digital propaganda conflict in the history of society is unfolding in front of us, with all parties, regardless of whether they participate in armed operations, contributing entirely to this field. The Center for Information Resilience, an American independent and non-profit organization based in London, has been given the task of verifying and geolocating incidents and attacks on Ukrainian civilian infrastructure. Similarly, Russia has established special cyber units and propaganda teams with the goal of creating dominant media impressions of the conflict.

This indicates the process of change: security discourses continue to be defined within state borders, concepts, policies, and strategies of national security are developed, but at the same time, a propaganda framework is developed in the cyber environment that explains the development of activities on the ground, generates a conflictological narrative, and provides support for further military, security, diplomatic, economic, and international interventions. Both countries recognize the importance of media images depicting the nature of the conflicts that arise in the sphere of international action, so they strive to influence their own and the global opinion by documenting their activities as widely and rapidly as possible. For instance, along *Twitter*, Russian propaganda is particularly present on the social media *TikTok*, where a huge number of Russian politicians, journalists, and propagandists created accounts after the start of the invasion of Ukraine. They considered this social media more reliable for their propaganda activities because it originated from friendly China. Also, the majority of clips they upload are skillfully produced inserts of Vladimir Putin's statements and the footage of Russian officers and soldiers on the ground. The traditional concept of state sovereignty has begun to disappear from the geopolitical environment, implying that the state-centric approach to security has to change in accordance with the changes in digital practices. A similar situation occurs in foreign policy, where propaganda targets neutral states and their citizens. This can be illustrated by the coverage of the official media in China, the country with a strict censorship policy and a noticeable friendly attitude towards one of the warring parties. Already at the end of February 2022, the Chinese state television CCTV and the newspaper *Global Times* cited Russian officials' claims that Ukrainian President Volodymyr Zelensky had fled Kyiv. The video and its content, which was later confirmed as fake, received over 510 million views within days on the influential Chinese platform *Weibo*, and the material was downloaded and reproduced in 163 media outlets across the state. Also, the state-funded

newspaper *Global Times* reported that dozens of Ukrainian soldiers had surrendered on the first day of the invasion, citing only one source (Russia's state-run RT network).

In the age of *Google*, *WikiLeaks*, *Facebook*, and other social media and portals, information can have different purposes, depending on the creator's needs. They are used to inform, question, provoke, encourage, persuade, influence or provide knowledge, which means that the echo (effect) in the public depends on the functionality. By one-sided reporting, Western media create an atmosphere of an uncompromising commitment to the side conducting a "just" war, prompting French journalists to release the following statement: "Whether they report from the war zone or from Paris, from the epicenter of reporting, journalists, presenters, columnists, and reporters are all united and in solidarity with Ukraine." This announcement by the French public broadcaster (France Télévisions, on March 4, 2022) is a brief summary of the media coverage in France at the beginning of the war. It is evident from the content that, instead of neutral and impartial information, the public broadcaster is mobilizing the public by openly supporting one of the participants.

A similar situation is also noticeable in the diplomatic environment. Following the statements of British Prime Minister Rishi Sunak and Ukrainian President Zelensky, the second part of the joint press conference had begun. However, at one point, the BBC's correspondent in Ukraine said: "Welcome, Mr President. I would like to hug you so much, but I'm not allowed." Ignoring the advice of the security, Zelensky steps down from the platform and hugs the journalist, followed by the applause of the colleagues and Sunak. Then, neglecting professional independence and objectivity, the journalist asks the British Prime Minister: "You know that Ukrainian soldiers die every day. Don't you think that the decision on fighter aircrafts has taken too long?"⁷² Through a strategically organized leader campaign, Zelensky turns into an ideal person identified with the image of the good, so that every normal person should support him.

Furthermore, in France, the founder of the renowned daily newspaper *Le Monde*'s code of conduct, which included the "contact and distance" was also disregarded. At least when it refers to the media's portrayal of the Ukrainian president: "Actually, he's likable, pretty cool, often funny, and doesn't look at the time," said Isabelle Lasserre, a diplomatic correspondent for *Le Figaro*. Also, she is a favorite of other media, especially of *France Inter* and the *LCI* channel, ever since she expressed strong views on Ukraine: "His leadership style is incredible, his charisma is very strong, he gets right to the point and always speaks with confidence" ("C politique", *France 5*, February 12, 2023).

States appear to have abandoned the concept of sovereignty, but the difficulty is that the same can be said for the independence of media policy. In the Western world, reporting is a justification of a foreign policy led

⁷² During the invasion of Iraq in 2003, the practice of "embedded" journalism with American soldiers caused widespread outrage in the journalistic community. Twenty years later, "hug" journalism won the Ukrainian war, without voices calling for professional neutrality in reporting.

by the U.S. State Department and Europe, which was summarized in the statement of Germany's foreign minister on January 25: "We are waging war against Russia." Due to the absence of pluralism, which is more and more evident, the potential leftist opponents or pacifists are either silent or hiding. During war and times of crisis people retreat, as propaganda theorists have noticed a long time ago: "The human being, male or female, is a herd animal", wrote Edward Bernays in his 1923 book *Crystallizing Public Opinion*, stating that: "A man is fearful of solitude. He is more sensitive to the voice of the herd than to any other influence." (Bernays, 1923)

CONCLUSION

When analyzing the screen media, communicologists identified the phenomenon of attracting attention with sensationalist and provocative information, which is becoming increasingly important with the development of the digital media and portals. Shane Bowman and Chris Willis explain it using the model of unlimited surfing the infinite oceans of information, in search of the truth and understanding the situation: "We are witnessing an increased number of experts on the news trying to explain market fluctuations, political maneuvers and medical advances,...However, this fails to entirely satisfy the audience, bloggers, forum users, Internet users and other social media forms that have become sources for discovering meaning on any topic with the help of like-minded groups in real time." (Bowman and Willis, 2003).

Prior to and throughout the state of war, both Russia and Ukraine have developed close connections with the media, with the purpose of gaining an advantage in creating an image of their own role, using a proactive approach. Propaganda is an unavoidable companion in military conflicts, although it is skillfully concealed in the explanations. By analyzing the typical narratives, we easily identified multiple examples of spins, misinformation, rumors, the use of stereotypes and generalizations as distinctive techniques utilized by various media actors. The Crimean conflict will be remembered as one of the first wars fought primarily on the Internet rather than on the classic battlefield. Since the "relocation" of the battlefield to Donbas, in addition to the official information channels (traditional press, radio, television), bloggers from both sides of the "truth" have taken on the role of informers, distributing the selected images of crimes. Posts, blogs and video clips caused even more noise and congestion in the public space, making it difficult for the official media to deliver the desired message without hindrance, particularly regarding the referendum's purpose - the annexation or unity. The war has shifted from information transmitted by small screens to commenting on the news concerning Crimea, with extensive use of "bots" (internet trolls), so that numerous portals around the world have reported a sudden increase in pro-Russian comments. It is believed that media outlets in the countries of the former USSR still have modest capacities, with inadequately trained crisis management, and were indifferent in joining the condemnation, and that was one of the goals of this conflict - to weaken Russia's position in the neighboring countries. The

cyber conflict has demonstrated the advantage in military actions owned by states that have developed a set of propaganda actions. Additionally, the expansion of internet access points, mobile technology, and the ever-expanding spectrum of devices available in cyberspace has given Ukraine, through the US and NATO allies, a significant advantage in all aspects of the digital war. It is clear that future propaganda warfare will incorporate substantially more artificial intelligence and new information technologies, while man will organize all of this from a more secure position.

All three participants in the Ukrainian conflict (Ukraine, Russia, the West) believe they are confronted with existential threats, which implies the far-reaching consequences on the geopolitical architecture of power. The defeat of Russia would strategically mean its disappearance as a world power, which is why it has the imperative to win, while turning Ukraine into a dysfunctional state; The US and NATO allies are deeply involved in all forms of the military conflict, with an open advocacy for a propaganda image of a collision between autocracy and democracy for which “security and international peace depend on the victory of Ukraine” (118th Congress, 2023), while the attacked country, forced to defend itself against the imminent disintegration, views the outcome through a potential membership in the EU and NATO, as an integral part of the West. Taking into account the level of intolerance and potential obstacles (ideological, historical, ethnic, economic, religious, cultural, security, etc.), reaching peace, so far, seems challenging. Growing nationalism, additionally fueled by the media, has only increased mistrust towards others, contempt and hatred as stereotypes tearing all spiritual ties apart, including the relationship between the Ukrainian and Russian Orthodox Church. Also, the motivational power of social media and digital platforms has rekindled the fire of hatred, creating a new reality in which a lasting peace remains an unlikely possibility.

REFERENCES

- 118th Congress. *H. Res. 322 – Expressing the sense of the House of Representatives on Ukrainian victory*. <https://www.congress.gov/bill/118th-congress/house-resolution/322/text>, 2023.
- Bernays, E. L. *Propaganda*. New York: H. Liveright, 1928.
- Bodin, J. *Les Six Livres de la Republique*. Aalen, Scientia, Paris, 1977.
- Bowman, S. and Willis, C. *We Media – How audiences are shaping the future of news and information*. Reston: The Media Center at The American Press Institute, 2003.
- Breton, F. *Izmanipulisana reč*. Beograd: Clio, 2000.
- Drašković, D. *Savremeni ratovi*. Beograd: IŠ Stručna knjiga, 1999.
- Fukujama, F. *Kraj istorije i poslednji čovek*. Podgorica: CID, 1997.
- Holiday, R. *Trust Me, I'm Lying, Confessions of a Media Manipulator*. New York: Penguin Group, 2012.
- International Monetary Fund. *Perspectives de l'économie mondiale. Mise à jour*. Washington D.C., januar 2023.

- Kamps, K. "Internet i politika". U *Menadžment političke komunikacije: osnove i koncepti*, prir. A. Zerfaß i M. Radojković, 277–327. Beograd: Fondacija Konrad Adenauer, 2011.
- Lukić, R. *Teorija države i prava: teorija države*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, BIGZ, 1995.
- Milašinović, S. i Jevtović, Z. "Lažne vesti' na društvenim mrežama kao činioci kriznih situacija". U *Globalizacija i glokalizacija*, uredili i priredili U. Švaković, V. Čolović i O. Marković-Savić, 497–510. Kosovska Mitrovica: Filozofski fakultet Univerziteta u Prištini; Beograd: Srpsko sociološko društvo i Institut za političke studije, 2017.
- Miršajmer, Dž. *Velika zabluda – liberalni snovi i međunarodna realnost*. Beograd: CIRSD, 2019.
- Nye Jr J. S. "Think again: Soft Power". *Foreign Policy* 22/2. Available at: http://www.foreignpolicy.com/articles/2006/02/22/think_again_soft_power, 2006.
- Schramm, W. *Men, Message and Media*. Harper & Row, University of California, 1973.
- Vuksanović, D. "Nova normalnost: bez dijaloga, kulture i umetnosti?". U *Umetnost, mediji, komunikacije: novi pristupi, nove paradigme*, ur. D. Čalović, i D. Filipović, 10–28. Beograd: Fakultet savremenih umetnosti, 2022.
- Zinovjev, A. *Slom ruskog komunizma*. Beograd: BIGZ Publishing, 2003.

САЈБЕР КОНФЛИКТИ И НОВИ ОБРАСЦИ ПОЛИТИЧКЕ ПРОПАГАНДЕ НА ПРИМЕРУ СУКОБА У УКРАЈИНИ

Резиме

Ширењем дигитализације и све бројнијих техника и вештина сајбер ратовања традиционални концепт суверенитета државе сели се ка виралној стварности, посебно садржајима тзв. меке моћи којима се придобија подршка јавног мњења. Студија случаја украјинско-руског конфликта потврдила нам је да се у актуелном геополитичком позиционирању сајбер напади користе као легитимна нискобуџетна операција која материјално и духовно оштећује противничку страну. Тако настаје нови облик асиметричног сукобљавања који актерима омогућава да наносе значајну штету политичким противницима или технолошки и војно супериорним непријатељима, при чему последицама може бити изложен велики број припадника цивилног друштва.

Пропагандни рат Украјине и Русије карактеристичан је по мноштву лажних вести, дезинформација, гласина, спинова и бројних облика непроверених садржаја. Рад указује како нас дигитална револуција софистицираном техникама завођења води још дубље у свет алгоритама, шифрованих порука и друштвених мрежа са персонализованим приступима, при чему трендови указују на растућу моћ паметних филтера којима управља вештачка интелигенција и који одлучују о легитимности информација и пре него што се појаве.

Кључне речи: национални суверенитет, политичка пропаганда, руско-украјински рат, алгоритми, вештачка интелигенција, нова реалност.

ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ: СЛУЧАЈ УКРАЈИНЕ

Резиме

Рат као друштвена појава обележио је историју човечанства, стога се често с правом каже да је историја цивилизаце заправо историја ратовања. Рат и ратовање мењали су своју улогу, своје циљеве средства, и прошао је пут од вештине или чак уметности како је о њему писао Сун Цу, преко Макијавелија који је прагматизам промовисао као главну карактеристику онога што ће назвати уметност владања и ратовања, до Клаузевицовог схватања које је посебно актуелно данас и који, спаја рат са политиком. Самим тим разлог за ратовање сада не налазимо нити у ресурсима, нити у стварању заједнице, већ или у самом рату или у недостатку политичких решења. Иако у први план увек падају оружане операције, јер то и јесте оно што га обележава, рат има и читав низ других димензија - правну, психолошку, социолошку, социјалну, економску, културолошку, и друге. Стога се о њему може говорити из разних углова, као што се, с друге стране, могу идентификовати и разне врсте ратова, и то не само у чисто војном смислу. Рат (Специјална операција) у Украјини изазива различите тумачења. За једне је реч о праведној и неопходној интервенцији за друге је реч о нелегалном и неправедном оружаном нападу Русије на суверену државу. Овај рад има намеру да учини осврт на различита схватања праведног и неправедног рата, и да то примени на случају Украјина.

Кључне речи: праведан и неправедан рат, врсте ратова, Украјина, Русија.

УВОД - РАТ КАО ДРУШТВЕНА ПОЈАВА

„Зло чинити од зла се бранећи, ту злочинства нема никаквога“

Петар Петровић

Његош, Лажни цар Шћепан мали

Рат као друштвена појава обележио је историју човечанства, стога се често каже да је историја цивилизације заправо историја ратовања. Безмало целокупна историја човечанства исписана је крвавим и суровим сукобима, па се са правом може посумњати да је људски род у својој историји имао бар један дан без сукоба. Како пише Владета

⁷³ profapetar@gmail.com

Јеротић, „човек зна за ратове од како зна са себе као човека и као представника људског рода“ (Јеротић, 2002: 282). Може се констатовати да је рат једна од најужаснијих, најдраматичнијих, али и најсложенијих друштвених појава. Имајући у виду ужасе које производи, Еразмо сматра да рат „више приличи дивљим зверима него људима“ (Еразмо, 2000). Мада у први план увек падају оружане операције, јер то и јесте оно што га обележава, рат има и читав низ других димензија - правну, психолошку, социолошку, социјалну, економску, културолошку и друге. Стога се о њему може говорити из разних углова, као што се, с друге стране, могу идентификовати и разне врсте ратова, и то не само у чисто војном смислу. Када рат крене он захвата све слојеве друштва. Имајући у виду ову чињеницу, Мајкл Волзер суштински дочарава ову бит свеобухватности рата, када парафразира чувену мисао Троцког – „можда вас не занима рат, али он се занима за вас“ (Волзер, 2010: 64). Ратовање је још од давнина третирано као вештина или чак уметност. Сун Цу је писао о умећу ратовања. Макијавели је прагматизам промовисао као главну карактеристику онога што ће назвати уметност владања. Много касније, Клаузевиц, спаја рат са политиком, самим тим разлог за ратовање сада не налазимо нити у ресурсима, нити у стварању заједнице, већ или у самом рату или у недостатку политичких решења.

Први забележени рат био је око 2700. године пре наше ере у Месопотамији, између Сумера и Елама, данашња територија Ирака. Најкраћи рат у историји трајао је четрдесетак минута, а догодио се 27. августа 1896. године између Велике Британије и источноафричког острвског султаната Занзибар. С друге стране, има више ратова који би могли да се сврстају у најдуготрајније, као што је Стогодишњи рат између Енглеске и Француске, који је трајао од 1337. до 1453. Када је реч о жртвама, Први светски рат и данас носи ореол крвавог ратног сукоба чији су симболи митраљеви, бојни отрови. Други светски рат је такозвани тотални рат који мобилише све постојеће људске и привредне потенцијале. То је рат супротстављених идеологија, праћен геноцидом и масовним ратним злочинима. Историја српске државе такође је обележена ратовима. Колико важно место у историји модерне српске државе заузимају ратови видљиво је из анализе академика Љубодрага Димића, *Историја српске државности*. У тој анализи је записано да је у два века модерне српске државе, од 1804. до 2004. године, било 12 ратова, мноштво буна и устанака, неколико грађанских ратова, више геноцида, четири економске блокаде, неколико окупација, 15 великих дипломатских криза, више револуција и диктатура и неколико егзодуса (Димић, 2004). Полазећи од различитих критеријума, према мишљењу Гроздића у књизи *Православље и рат* постоје десетак различитих класификација ратова: међународни и грађански; конвенционални и неконвенционални. По величини и броју учесника у њима можемо их поделити на: локалне, регионалне и светске ратове. По карактеру: агресорске и одбрамбене (ослободилачке). По стратегији на: офанзивне и дефанзивне ратове. По другим карактеристикама на: ограничене ратове, ратове са ограниченим циљем и тотални рат.

Постоје поделе на: праведне и неправедне ратове, копнене, поморске, ваздушне као и космички рат. По посебности можемо их класификовати у: верски и етнички; хладни, специјални као и царински и економски. (Гроздић, 2001: 12). У оквиру неконвенционалних ратова Гроздић издваја: герилски, асиметрични, еколошки и АБХ рат. У оквиру специјалног рата: психолошки, медијски и информациони рат, и тако даље (Исто: 13).

ДЕФИНИЦИЈА РАТА

Феномен рата један је од већих изазова у анализи друштва с могућим многим одговорима. Неоспорно је, да о овако значајној друштвеној појави, постоје бројна тумачења и објашњења. Од Хераклитовог да је „отац свију и цар свију“, до данас вероватно најцитираније дефиниције рата, која је највише у употреби, она Клаузевицева, која каже да рат није ништа друго него „наставак политике другим средствима“, односно: „Рат није ништа друго до државна политика продужена другим средствима“ (Клаузевиц, 1951: 35). Оксфордски речник дефинише рат као „стање оружаног сукоба између држава или различитих група унутар државе“ (Oxford dictionary, доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/war>). Порука француског филозофа Андре Гликсмана у делу *Говор рата* гласи: „Рат нема смисла, али има функцију“ (1991:109). Бирајући међу многобројним дефиницијама које су плодови дуге историје ратовања како у свету тако и на нашим просторима, Гроздић рат најопштије дефинише кроз међународно право као „оружани сукоб држава у циљу постизања политичке надмоћности, средствима која предвиђа међународно право“ (Гроздић, 2019: 17). У теорији међународног права сусрећу се, међутим, и многе друге дефиниције, као што је на пример, ова: „Рат је положај једне нације која тражи да силом постигне оно што сматра својим правом“ (Валтер), или, „Рат представља скуп принудних мера помоћу којих свака ратујућа страна покушава да другу потчини својој вољи“ (Исто).

У настојању да да одговор на питање *Шта је рат?* у истоименој књизи, норвешки аутор Osterud сматра да је међународна стручна лексика „у великој мери сагласна у томе да је рат насилни конфликт између више учесника, често између држава и, углавном, вођен ради остваривања политичких циљева. Стручњаци су сагласни у томе да је рат тешко ограничити само на насилне феномене и да правни и политички интереси могу бити одлучујући за дефиницију масовног конфликта као рата“ (Osterud, 2016: 18). Исти аутор такође тврди да се током времена, са новим друштвеним околностима појам о рату променио. „Када говоримо о насилном обрачуна племенских група у првобитној заједници, употребљавамо ријеч рат, док би се обрачун одговарајућег обима у нашем дијелу свијета данас називао другачије. Тако гледано рат је, без сумње, камелеон, како је то теоретичар рата Carl von Clausewitz рекао; рат се прилагођава различитим друштвеним односима и отвара се променљивим социјалним увјетима“ (Исто).

Рат, академик Љубомир Тадић, дефинише на следећи начин: „Рат се једноставно може одредити као најжешћи облик сукоба међу политичким заједницама (од племена до модерних држава) са циљем или да се уништи непријатељска страна или да се присили да прихвати диктиране услове мира“ (Тадић, 1999:118).

За објашњење теме којом се бавимо у овом раду посебно је важно и православно схватање рата. Кључна дилема у вези са ратом у хришћанско-православној традицији која се поставља гласи: да ли је човеку хришћанину, који тежи моралном савршенству, допуштено да се злу супротставља, када је то неизбежно, и физичком силом? Да ли је хришћански супротставити се злу физичком силом када више нису делотворни молитва, разговор, апеловање, уверавање и друго? Основна идеја у вези са ратом која произлази из Старог завета јесте да Бог управља ратом и миром. Извор рата је првородни грех. Први рат на земљи је рат Каина против Авела, што је последица греха њихових родитеља и њих лично, а затим се настављају сви ратови у историји. Ако „изабрани народ“ не живи по Божјим законима уколико не поштује и не држи се завета, „Бог на њега може допустити и рат“. Све у вези са ратом је у Божјим рукама. Уколико „изабрани народ“ верно служи Богу, имаће мир. Према библијском схватању, рат почиње по Божјој вољи и по њој „изабрани народ“ побеђује или губи у рату. Уз Његову помоћ неупоредиво јачи противник може се уништити. „Када отидеш на војску на непријатеља својега и видиш коње и кола и народ већи од себе, немој се уплашити од њих, јер је с тобом Господ Бог твој, који те је извео из земље Мисирске“ (5 Мој 20, 1). За разлику од Запада, у православљу доминира схватање да је рат нужно зло. Критеријум према коме можемо оценити када је рат праведан, а када неправедан у православљу је одсуство злобе, које уопште не претпоставља одсуство праведног гнева јер постоји веома велика, суштинска, разлика између злобе и праведног гнева. Други услов, или, тачније, друга страна истог овог принципа – то је љубав, која се на социјалном плану изражава првенствено у праведности и некористољубљу. Једно од битних обележја по којима се може судити о праведности, односно неправедности оних који ратују јесте начин на који се води рат, као и однос према заробљеницима и цивилном становништву непријатеља, пре свега према деци, женама, старијим људима. Чак се и приликом одбране од агресије у исти мах могу чинити свакојака зла те због тога по свом духовном и моралном стању не бити изнад нивоа самог освајача. Рат мора да се води уз праведни гнев, а не са злоробом, похлепом, похотом (1. Јн. 2. 16). Најисправније мишљење о рату – да ли је то подвиг или, напротив, разбојништво – могуће је дати једино ако се буде полазило од анализе моралног стања оних који ратују: „Не радуј се смрти човековој, иако је тај и био најзлонамернији према теби. Памти да ћемо сви умрети“ (Сир. 8, 8). Код хришћана се хумани однос према рањеницима и заробљеницима темељи на речима апостола Павла: “Ако је дакле гладан непријатељ твој, нахрани га; ако је жедан, напој га; јер чинећи то угљевље огњено скупљаш на главу његову. Не дај се злу надвладати, него надвладај зло добром” (Рим. 12, 20-21).

Објашњавајући православно схватања рата Гроздић истиче да у православљу постоје неколико трајних садржаја, којима се оправдавају само строго одбрамбени и ослободилачки ратови, уз инсистирање да примена насиља буде лимитирана степеном нужности, а понашање у њима оријентисано веома строгим системом јасно дефинисаних вредности. У том смислу истиче да се одбрамбени и ослободилачки ратови заснивају на следећим битним вредностима: „рат и ратна насиља јесу последње средство које следи тек када су исцрпена сва друга средства одвраћања од рата (савет, молба, указивање, упозорење, протест, разумна понуда праведних договора и друго); разлози и циљеви рата морају да буду праведни, сагласни са Божјом правдом; рат се може водити само за одбрану части и слободе народа, земље и за одбрану вере („за крст часни и слободу злану”); рат мора да буде отаџбински и витешки; рат мора да буде народни; рат не сме да буде ради уништења било ког народа или вере, и не сме да буде пљачкашки и уперен против достојанства човека“ (Гроздић, 2019: 210). Према томе може се закључити да побројане вредности у суштини забрањују сувишно насиље, мучење, масовно уништавање, силовање, геноцидно понашање, уништавање материјалних услова за живљење и тд.⁷⁴ Овакво схватање има изузетно велику моралну и инструменталну вредност. Моралну, јер постојећи систем вредности не дозвољава да се ни у најжешћој борби и највећим страхотама изгуби људскост и почине нечасна и безбожна дела. Инструменталну, јер уверење о праведности борбе и часном понашању јача борбе ну способност ратника, спречава расипање енергије и обезоружава непријатеља. У оквиру датог схватања и система вредности ратни злочини су искључени.

Значајан и велики допринос идији супростављања злу силом дао је Иван Иљин у свом делу *О супростављању злу силом*. Питање борбе против зла основно је морално питање сваког човека сматра Иљин. „Ако човек сматра да у овом свету нема вредности које су достојне одбране, онда се он из света повлачи и не подиже мач; ко је одбацио свет, одбацио је и мач (мада не мора да важи обратно). Ко користи добра овог света, тај треба и да га брани. Људи који су се одрекли овоземаљског блага Бога ради и отишли у монаштво, свет прихватају кроз крст, на себи својствен начин – ни они га не поричу нихилистички, попут толстојеваца, него га молитвено преображавају” (Иљин, 2012: 542). На Христовом путу човек прихвата свет, али не и зло у свету, он ће се борити против зла и бити спреман да страда у тој борби. Иљин у свом раду тврди да је утопија да се злочинац може преобратити личним примером, то је маштарија јер се злочинац мора

⁷⁴ Чини се да ћемо тешко наћи бољи пример православног виђења допуштености рата од клирика у српској историји, који су узимали активно учешће у оружаним сукобима. Само неки од примера су „Данило II, у одбрани Хиландара од Каталонаца, Свети Петар Цетињски, супротстављајући се Турцима, поп Лука Лазаревић, у Првом српском устанку, поп, касније војвода, Момчило Ђујић“ (Grozdić, 2013: 95).

Такође, хришћанство је канонизовало много војсковође и ратнике, сврставши их тако у ред светаца. У својој књизи Свети ратници Борислав Д. Гроздић обрађује чак 182 житија хришћанских „маченосаца“ – ратника који канонизовани. Шире у: Гроздић, 2013.

лично преобратити а за то није довољан утицај туђег добра. Зато се и прибегавало сили “мачу”. “Постајем крив и неправедан, и морам бити свестан тога. Оно што ћу урадити са мачем у руци не приписујем Богу – мач користим ЈА, и ЈА прихватам последице и одговорност” (Исто: 543). На основно питање да ли је у духовном смислу допуштено супротстављати се злу и физичком принудом и спречавањем, присиљавањем, односно праведном силом Иљин одговара позитивно, уколико је задовољено пет основних услова (Исто: 60-68): Први, ако је реч о стварном злу, а не о нечму што је налик на зло (слабост, заблуда, омашка, случајност, болест), односно ако постоји зла људска воља, јаросна, агресивна, безбожна, бестидна, која се манифестује као спољашња сила. Ако се излива у спољашњем деловању и не зауставља ни пред каквим средствима; Други, ако постоји стварна перцепција зла; оно се мора најпре уочити, сагледати његово спољашње делање и прозрети последња, скривена његова злба. Треба ли или не треба физички спречавати злочинца, за то је компетентан само онај ко је сагледао и осетио реално зло, искусио га, али се њиме није заразио, примио га, али га није прихватио. Многи људи, унапред стрепећи од неопходности и физичког супротстављања злу, окрећу се од њега као да га не виде; Трећи, постојање истинске љубави према добру у души онога који пита и решава о супротстављању злу. Према томе, само уочавање разлике између добра и зла није довољно, јер ако се та разлика и уочи, може се према њој остати равнодушан. Дакле, да би се злу супротставило потребно је осећати истинску љубав према добру које је угрожено; Четврти, постојање воље за деловање; осим живе љубави, потребна је и решеност за деловање, и то не само у границама сопствене личности него и на душевно-духовни живот и душевно-телесну делатност других људи. Жив и здрав дух не може да не учествује на страни добра; он не може да не воли, да не решава, да се не напреже, помажући добро а спречавајући зло; Пети, кад се покаже да осталим средствима и начинима није могуће одвратити другог човека од злочинијења; кад се осети да је физичко деловање неопходно и, практично, једино право средство у датим околностима, то јест да човеку преостају само две могућности: или попустљиво неделање или физичко супротстављање, ограничавање воље злотвора. Према томе можемо закључити да Иљин оправдава физичку силу и уколико постоји истинско зло, а не неки привид зла; ако је то зло несудииво уочено; затим, ако су љубав и воља у души онога који се злу супротставља и, најзад, уколико је потребно његово практично спречавање. Тада је не само допуштено, већ и неопходно спречавати зло физичким присиљавањем.

И наш познати духовник и теолог владика Николај је доста труда уложио у објашњењу у којим случајевима је неопходно супротставити се злу и када је рат праведан. Пишући *Национализам Светог Саве*, посебно у делу Народна држава, владика Николај Велимировић успоставља јасну и оштру разлику између империје, с једне стране, и праве народне државе, с друге стране: „Не иде народна држава докле мач може ићи, него мач сме ићи само до граница једне народне држа-

ве, то јест отаџбине. Ако се дозволи да се држава простре докле мач може досегнути, онда држава престаје бити народна, престаје бити отаџбином и постаје империјом. У том случају држава добија територијално али губи морално; добија у материјалним димензијама али губи у интензивности духовне и моралне снаге; јер постаје мешавином крви, језика и расположења а таква мешавина производи страх, немир, себичност, грабеж, и осећање сталне несигурности“ (Велимировић, 2014: 305–318).

ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ

Рат као један од најсложенијих друштвених феномена представља и вечито философско питање. Осим што је компликована социјална, рат је и сложена морална појава, па као такав предмет је етике, прецизније етика рата, једне од дисциплина примењене етике, која има задатак да најпре идентификује проблеме у вези са ратом као моралне проблеме а затим понуди одговоре на њих, односно укаже, колико је то могуће, које је исправно понашања човека и друштва у целини према рату и у току рата. Савремени филозофи, како истичу Дулић и Ромчевић у својој књизи *Етика рата и мира*, темеље своје идеје о праведности рата на основу онога којој етичкој теорији су склони, и онеме шта сматрају кључним у проблематици моралности рата, па тако: „Walzer (1977) своју елаборацију заснива на теорији права; Childress је (1986) заснива на теорији prima facie дужности; Stanley Hoffmann (1981), Jean Bethke Elshtain (2003) и Brian Lepard (2002) на деонтолошкој етици; John Rawls (1999) на равнотежи између деонтологије и консеквенцијализма; Larry May (2007) на етици врлине; James Page (2008) на етици бриге; Martin Seidel (1987) на утилитаристичкој етици; Marry Kaldor (2007) на концепту људске безбедности као алтернативе теорији праведног рата; док други аутори то чине на неотомистичкој теорији природног закона“ (Дулић, Ромчевић, 2010: 55). У савременим условима, у помућеном систему вредности, где се зло промовише као добро, лаж као истина... етика рата непрестано се суочава са новим и све тежим моралним изазовима⁷⁵. Питањем праведног рата бавили се бројни теоретичари од страних аутора посебно је значајан Волзнер и његово дело *Праведни и неправедни ратови*. Од домаћих аутора поред Јована Бабића, ту су и Владета Јеротић, Илија Кајтез, Драган Станар и други.

Најпре, доктрина праведног рата заснива се на филозофском постулату да постоје виши, универзални принципи и објективне вредности чије се утемељење налази у природи ствари, Божијој промисли или људском разуму. С друге стране, класично међународно право заснива се на принципу суверенитета који по дефиницији не познаје више принципе и на позитивистичкој теорији која право од-

⁷⁵ Нелегално и ничим оправдано бомбардовање СР Југославије, и то забрањеним касетним бомбама и посебно бомбама са осиромашеним уранијумом, од стране Запада представљено је као „хуманитарна интервенција“ и које ли ироније названа *Милосрдни анђео*.

ваја од политике, морала или филозофије. Значајно запажање са којим се слажемо износи Јован Бабић који сматра да теорија праведног рата настаје када као продукт хришћанства, „у тренутку када је политика ‘окретања другог образа’ била замењена политиком обезбеђивања новозадобијене моћи“ (Бабић, 2004). Дакле, у хришћани се дошли од позиције у којој „ономе ко их удара у образ нуде и други“ (Јеванђеље по Луки, 6:29) и у којој је „прихватљивије бити убијен него убити до позиције у којој црква проглашава убијање у оквиру крсташких похода не само дозвољеним него и пожељно. Допринос разумевању, посебно би рекли моралне дилеме, у којим условима је рат праведан а када то није дао је Волзер својим делом *Праведни и неправедни ратови*. Класична теорија праведног рата састоји се из два одвојена дела – *Jus ad Bellum*, који поставља критеријуме помоћу којих се процењује оправданост неког рата; и *Jus in Bello* дела који се бави питањима моралности у рату, тј. анализира сам процес ратовања и понашање у рату. Волзер тврди да само на овај начин, користећи два одвојена сета критеријума можемо правилно анализирати, јер се „рат увек просуђује два пута, прво с обзиром на разлоге које државе имају за борбу; друго, с обзиром на средства која користе“ (Volzer, 2100: 55). Он сматра да је управо овај дуализам два дела теорије оно „што је најпроблематичније у моралној стварности рата“. *Jus ante Bellum*, који испитује моралност током периода пре самог рата, односно током активне припреме рата; и *Jus post Bellum*, део теорије који анализира период после завршетка рата.

Доктрина праведног рата заснива се на шест основних критеријума:⁷⁶ 1. Праведан разлог/повод. Овај критеријум је најважнији међу елементима доктрине праведног рата. Дакле, мора бити реч о довољно јаком разлогу да се започне рат; 2. Праведна намера: рат се мора водити да би се дата неправда исправила и постигао мир. Не сме се искористити за постизање било ког другог циља; 3. Последње средство: рат никад не може бити оправдан ако је циљ могао да се постигне на други начин. Рат мора представљати последње средство; 4. Легитиман орган власти: Овај услов је посебно био важан у ранијем периоду у циљу сузбијања приватних ратова. Данас он подразумева пре свега да буде одобрен од стране легитимног међународног органа пре свега Савета безбедности; 5. Пропорционалност: резултат рата не сме бити гори од саме неправде. Другим речима, ако рат направи већу штету од постојећег стања пре рата, његова оправданост је доведена у питање; 6. Могућност успеха: Као логичан след претходног услова, рат мора имати одређене шансе на успех иначе га је бесмислено (неоправдано) покретати јер се на несрећу (неправду) додаје несрећа (неправда) (Mellon, 2000: 295-299).

⁷⁶ О томе је посебно писао Christian Mellon, у више својих радова између осталог и у “Guerre juste”, in: Thierry de Montbrial, Jean Klein (dir.), *Dictionnaire de stratégie*, Paris, P.U.F., 2000, p. 295-299.

УКРАЈИНА И УКРАЈИНСКИ НАРОД?

111

Питање са којим крећемо гласи да ли се историјски може оправдати постојање украјинског народа, слично као што би могли проширити и на питање, постојања македонског, црногорског па и хрватског народа.⁷⁷ Најпре, „Украјинско питање“, како је констатовао Александар Огородников, није једноставно, јер је потребно и иде у прилог свим непријатељима Русије. Са геополитичке тачке гледишта, држава Украјина је „тројански коњ“, ако не за распарчавање Русије, а оно за њено максимално слабљење и одсечна даска снага НАТО-а у случају прелаза политике Запада у агресивнију фазу (Огородников, 2014: 11). Врло је значајно запажење Зорана Милошевића, који се детаљно бави „украјинским питањем“⁷⁸ и који износи тезу да до 2014. године „украјинским питањем“ су се користиле САД, Велика Британија, Европска унија, Ватикан и НАТО, али од те године на геополитичку позорницу ступа нови „играч“ са вишеструким (помало недефинисаним) ликом – Хазари – Јевреји и Израел. Заправо, активација Израела и Хазара има дубљи геополитички разлог⁷⁹. Наиме, догађаји на „арапској дуги“, укључујући Либију, Египат и Сирију показали су се повезаним са догађајима у Украјини – тј. планом стварања „Нове Велике Хазарије“, која би се простирала од Суецког канала до Прибалтика и контролисала све нафтоводе, гасоводе и транспортне путеве „новог

⁷⁷ Не улазећи у ширу расправу око историјских основа постојања хрватског народа, јер ово није тема овог рада, али зато што је паралела очигледна, читаоце упућујемо на Грујићев рад Српска насеља по северу Хрватске до 1578. године и посебно на рад хрватског историчара Горана Шарића, који у свом личном ставу објављеном у Гласу јавности, 23.08. 2023. иноси став како су настале хрватска, словенска и муслиманска нација. У тексту између осталог каже: „На развалинама своје државе Срби су другим јужним Славенима саградили њихове. На српским жртвама изграђене су темељи кућа других балканских Славена. Границе Словеније, Хрватске, Босне, Македоније су донде, докле је стигла српска војска. Тачно тамо рђе је стала српска чизма. Српски опанак. И ни метар више“ (<https://www.glas-javnosti.rs/vesti/licni-stav/tekst-hrvatskog-istoricara>).

⁷⁸ Посебно је значајно дело: Милошевић, 2008.

⁷⁹ За дубље разумевање настанка украјинске државе и улоге Хазара у том пројекту посебно је важан рад руског историчара Вјачеслава Мањагина Хазари у руској Историји, где он детаљно описује како су Хазари стварали Украјину, како је године 965. кнез Свјатослав Игорјевић срушио је Хазарски каганат — огромну државу, упоредиву по размерама са европским делом савремене Русије. На југу, Хазарија је укључивала цео Северни Кавказ од Дагестана до Таманског полуострва, Северни Крим и Прицрноморје; на западу — леву обалу Украјине (Кијевску и Черњиговску област) и део савремене Белорусије (Витебску област). На северу, у зону утицаја каната улазиле су земље по Дону, Оки и Волги (до Каме), а на истоку — заволшке степе између Урала и Каспија. Лав Гумиљов почетак хазарске историје смешта у 557. годину, када су се ујединила два народа: седелачки Хазари, који су обитавали у долини Терека, и скитачки Туркути, који су заузели степе у троуглу Северни Кавказ-Волга-Дон. Посебно је важан податак који објашњава да је 1991. године настао документ који је разорио изнутра Совјетски Савез. Ради тога су се политичари, који су стајали на челу највећих совјетских република — РСФСР, Украјине, Белорусије и Казахстан — тајно, као завереници, окупили у неприступачној Бјеловешкој гори. Због чега управо ту? Вјачеслав Мањагин: Операција „Бела Кућа“: Хазари у руској историји <https://sloven.org.rs/srb/?p=352>

великог пута свиле“ који иде из Азије у Европу, а то је значило да се мора деловати у Украјини. У хазарским медијима од обојене револуције у Кијеву 2014. године траје кампања за заузимање „Ерец Украјине“ (земље Израела) (Милошевић, 2019: 98).

Из ових али и других анализа може се закључити да је стварање Украјине и украјинског народа геополитички пројекат у функцији сукоба са Русима и Русијом. Посебно је то очигледно након обојене револуције 2014. године када су власт у Кијеву освојили Хабадовци, тј. Хазари, и када су ојачали позиције у Вашингтону. Наиме, када су на власт у Сједињеним Америчким Државама дошли Бил Клинтон и Алберт Гор, Хабад је ојачао своје позиције, јер је потпредседник ове државе био припадник ове религиозне организације Хазара. Поред тога, припадници Хабада су добили важна места у бројним министарствима и државним институцијама, а преузели су и органе Врховног суда у Сједињеним Америчким Државама, којима и данас доминирају. Поред тога, успели су да свог човека, Алана Гринспена, поставе за председника Федералног резервног система, створеног 1913. године, и који има право на самостално штампање долара. Другим речима, дошли су до неограничене количине новца. „Јавност није упозната са чињеницом“ тврди Зоран Милошевић, „да је 21. и 22. фебруара 2014. године, у Украјини, уз непосредно финансирање локалних „јеврејских“ олигарха и Сједињених Америчких Држава, и уз учешће више од 300 бораца и инструктора израелских специјалних јединица позваних у Украјину лично од главног рабина Кијева, извршендржавни преврат којим је са власти свргнут легални председник и његова влада, Виктор Јанукович (Исто: 100-101).

Не постоји дилема, историја, наравно она права, „учитељица живота“ је то несумњиво потврдила, да када је однос Запада према Русији, да је Запад Русију сматрао цивилизацијским непријатељем. То су се временом уверили и бројни руски интелектуалци који су најпре били одушевени западом да би касније променили став. У тексту *Запад Русију сматра цивилизацијским непријатељем* (2022) Леонид Решетњиков директор Руског института за стратешка истраживања, износи изванредан преглед историје односа Аустроугарске, Пољске, Римокатоличке цркве и Царске Русије као и СССР-а на подручју Украјине доказујући непрестану руску присутност на овом подручју. Он темељно објашњава да руско-украјинско питање уопште није ни постојало пре 120 година. Та земља се звала Малорусија односно Јужне руске земље. Није било никакве Украјине, није било никаквих Украјинаца, то нигде није записано, ниједан документ то не потврђује, не постоји уопште нигде реч Украјинац. То су били Руси са јужног дела руских земаља. Они су након монголско-татарског напада потпали под Пољску, под Жеч посполиту — Пољско-литванску државу је потпао значајни део територије, велики део тих земаља је био изложен нападима кримских Татара, тамо су се стално дизали устанци од стране руских људи, они су себе управо тако и називали „руски људи“ и на крају је један од устанака под вођством Богдана Хмиљицког успео, тако да је ослобођен део данашње централне Украјине. Када је

дошло до уједињавања те Малорусије, руских земаља, други део је остао под влашћу Пољске, потом је велики део тих земаља потпао под Аустроугарску. То је она територија коју ми сада називамо Западна Украјина — Лавов, Ровењ, Тернопољ, Ивано-Франковск, Луцк. То су те територије које су потпале под Аустроугарску, односно под Пољску и под Аустроугарску. Тако да су оне биле под притиском ове две државе и тада је кренуло и етничког али верско чишћење путем католичења. Да би се нанео удар Русији, у Аустроугарској се зачала идеја „украјинства“.⁸⁰ Негде у другој половини 19. века, крајем 19. века Аустроугари су почели да развијају теорију о постојању посебне украјинске нације. Промовисали су идеју, међу становништвом да „Ви нисте Руси, ви сте Украјинци“. Тамо је било доста отпора, били су формиран концентracиони логори, у те концентracионе логоре су слали све оне који су тврдили и инсистирали на томе да су Руси. Тамо је погинуло много људи, посебно почетком 20. века. Њих су стално прогонили и упорно промовисали ту идеју „украјинства“. Потом су ту идеју, наставили бољшевици.⁸¹ Они, комунисти, практично раде све у корист украјинских националиста, али као обрнуто. Они стварају Украјинску републику, а то је 1918. година. Они дакле формирају Украјинску совјетску републику, а да та република не би изгледала патуљасто и смешно, односно немоћно и слабо, они, а тачније Лењин, јер је то била његова иницијатива, припаја овој републици чисто руске земље, а то су Донбас, Луганск. Почетком 20. века у Централној Украјини, такозваној, исконској Украјини, скоро 80-85 процената становништва себе сматра Русима⁸². Таком ће бољшевици формирати нову националност. Према томе јасно је да Украјина као таква у историји никада није постојала. Није постојао такав народ. Вештачки су је створили бољшевици и зачетник тога је био управо Лењин, а наставио је на томе да ради Стаљин, па Хрушчов. Запад је наставио даље да развија ту идеју и да од Украјине прави Анти-Русију.

КА ЗАКЉУЧКУ: ПРАВЕДАН И НЕПРАВЕДАН РАТ - СЛУЧАЈ УКРАЈИНА

Имајући у виду оно што је предходно речено о рату, посебно о праведном и неправедном рату, а такође и став да „идеални типови“ о којима говори Вебер, могу постојати само у теорији у пракси је то немогуће, сматрамо да је тешко дати јединствену оцену о рату у Украјини. Готово је немогуће на питање да ли је тај рат праведан или не дати одговор са да или не. Покушај трагања за објективним одговором, ако је уопште могућ, упућује нас на примену оних шест критеријума праведности на овом случају. Најпре, да ли је постојао праведан повод и довољно јак раз-

⁸⁰ Опет можемо јасно видети паралелу. Исто онако како је својевремено настала идеја „македонства“, па затим не тако давно идеја „црногорства“, ето тако се зачала и ова идеја.

⁸¹ Опет потуна иста паралела са комунистима у Југославији, који су вештачки створили и македонску и црногорску и бошњачку нацију.

⁸² Готово идентичан број црногораца је себе сматрало Србима.

лог да се започне рат? Када је реч о томе да ли је постојала постојала праведна намера да би се дата неправда исправила и постигао мир, свакако да би одговор био позитиван. Уместо да на основу Минског споразума гради мир, режим у Кијеву, уз свесрдну помоћ и наговор запада, га је искористио како би се припремио за оружану акцију против проруских устаника у Доњецку и Луганску. Колективни Запад, пре свега САД су у том периоду украјинске снаге наоружавали и обучавали како би што ефикасније спровели нову „Олују“ на истоку Украјине, док су Москва, Доњецк и Луганск безуспешно позивали на преговоре и спровођење онога што је већ договорено. Такође, треба имати у виду и биолошке лабораторије на тлу Украјине које су радиле на производњу биолошког оружја против руског народа. Да ли је интервенција била последње средство након што су си други начини да се мир постигне исцрпљени? Русија која је деценијама настојала да избегне сукоб, склапала споразуме и са НАТОМ, о неширењу на Исток, и са Украјином, такође је имала пред собом слику етничког чишћења српског народа у Хрватској 1995. Међутим док Србија (или њено руководство) тада нису имали снаге (или воље) да се супротставе „Олуји“ и потпуном етничком чишћењу Срба из Хрватске, Русија је то могла и није чекали да „Олуја“ почне, него су извршили превентивни удар како би спречили страдање руског народа у Доњецку и Луганску. Када је реч о томе да ли је рат одобрио легитиман орган власти, пре свега Савет безбедности јасно је да је одговор негативан. Наравно, он није ни могао да буде одобрен у Савету безбедности имајући у виду супростављене интересе који у том телу постоје. Имајући у виду у којој мери Русија у овој операцији настоји да заштити цивилно становиштво, колико избегава бомбардовање цивилних објеката, иако је то врло сложено, јасно је и да по овом критеријуму (пропорционалност) специјална операција се може сматрати оправданом. И на крају када је реч о могућности успеха сви показатељи указују да овај рат има велике шансе на успех којим би се несреће и неправде које су предходно учињене исправиле. Такође, и ако погледамо православне критеријуме према коме можемо оценити када је рат праведан, а када неправедан видимо да и у овом случају не постоји злоба, не постоји мржња према народу који живи у Украјини (Малорусији), већ да се Русија на све могуће начине уздржава од примене прекомерне силе. Приметан је осећај љубави према људима који тамо живе, јер се сматрају део истог народа. Гнев је усмерен према Западу који немосрдно гура овај народ у сукоб. Дакле, можемо закључити, мада још једном наглашавамо да је свакако готово немогуће дати јасан, јединствен одговор, да када се анализирају ових шест критеријума као услови праведног рата, пет се може, у највећој мери, сматрати испуњеним, а само један (легитимност) не. Према, томе можемо закључити да је ова Специјална операција коју је започела Русија савим оправдана, и да се она може сврстати у категорију превентивних ратова⁸³

⁸³ превентиван и пре-емптиван, који је посебно популаран у XXI веку, посебно након терористичких напада 11. септембра и промене америчке доктрине свечешће се говори о преемптиван рату. Наравно разлика између превенције и преемпције често је ‘замућена’, као што је и хуманитарна интервенција врло често злоупотребљена. Волзер преемпцију објашњава као рефлекс, као „дизање руку у одбрану у последњем

који је Русија нужно морала да покрене у циљу заштите руског народа.

На самом крају овог огледа, коју поуку и поруку можемо, посматрајући ствари са „српског становишта“ (Црњански) извући из овог рата (Специјалне операције)? Уз сво жаљење за невино страдале, сматрамо да је ово што се дешава велика шанса и за нас Србе. Обновом угледа и моћи Русије, носиоца и заштитника православне цивилизације, и Србији се отвара могућност избора. Управо се и слобода огледа у могућности избора између различитих алтернатива. Најопасније и најпогубније, како за самог човека, тако и цео народ, јесте када стоји пред путем који нема алтернативу. И Бог је човеку дао могућност слободе избора, избора између два пута. Добро је да пред нама стоји данас та могућност и да имамо алтернативу да изаберемо, док не буде касно, којим путем да кренемо даље у будућност. На нама је да размислимо који је то пут добра, а који пут зла и пропасти. Ком идеалу човека тежимо: оном који је победио на Евровизији 2014, а који Запад промовише, или православном човеку? Православље је, на срећу, поред осталог и вера наде или, ако хоћемо, и вера у наду: остаје нада да ће српски народ схватити који је прави пут, пре него што буде прекасно. Нека нам као путоказ, али и упозорење буду речи блаженопочившег Патријарха Павла: „Понижавати нас може свако, али понизити нас не може нико осим нас самих.“

ЛИТЕРАТУРА

- Велимировић, Н. „Национализам Светог Саве“. У Епископ Николај, *Сабрана дела Епископа Николаја у XIII књига*, књига IX, Шабац: Манастир Светог Николаја 2014.
- Volzer, M. *Pravedni i nepravедni ratovi*. Београд: Službeni glasnik, 2010.
- Гликсман, А. *Говор рата*. Београд: ВИНЦ, 1991.
- Гроздић, Д. *Православље и рат*. Београд: Војска, 2001.
- Гроздић, Б. *Немањићи и православно предање о рату и ратовању*. Београд: Патријаршијски управни одбор, 2019.
- Гроздић, Б. *Свети ратници*. Београд: Медија Центар Одбрана, 2013.
- Димић, Љ. *Историја српске државности*. Београд: Филозофски факултет, 2004.
- Дулић Д. Рочевећ, Б. *Етика рата и мира – хрестоматија*. Београд: Факултет безбедности, 2010.
- Клаузевиц, К. *О рату*. Београд: Војна библиотека, 1951.
- Clausewitz, C. *On War*. Princeton: Princeton University Press, 1976.
- Јеротић, В. „Рат и православље“. У Драган Симеуновић, *Теорија политике*, ридер, I део, Београд: Удружење наука и друштво, 2002.
- Иљин, И. *О супротстављању злу силом*. Београд: НИЦ Војска, 2001.

- Милошевић, З. „Русија, Украјина и нова Хазарија: Геополитички аспект“. *Политичка ревија* 1, 59 (2019) (XXX): 97-127.
- Милошевић, З. *Од Малоруса до Украјинаца, прилог проучавању промене културног и националног идентитета Малоруса*. Источно Сарајево: Завод за уџбенике и наставна средства, 2008.
- Mellon, C. “*Guerre juste*”. In *Thierry de Montbrial, Jean Klein (dir.), Dictionnaire de stratégie*, 295-9. Paris, P.U.F., 2000.
- Osterud, O. *Šta je rat*. Sarajevo: Univerzitet u Sarajevu-Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, 2016.
- Огородников, А. „Да ли је тако једноставно ’украјинско питање’?“. У *Украјинско питање данас*, приредио Зоран Милошевић. Шабац Центар академске речи, 2014.
- Ротердамски. Е. *Похвала лудости*. Београд: Култура, 1995.
- Станар, Д. *Праведан рат - између апологије и обуздавања рата*. Београд: ДОБРОТОЉУБЉЕ, 2019.
- Тадић, Јб. *Наука о политици*. Београд: Рад, 1988.

Интернет извори

- Бабић, Ј. (2007). Теорија праведног рата и морални статус неизвесности његовог исхода. Доступно на: <http://www.nspm.rs/savremeni-svet/teorija-pravednog-rata-i-moralni-status-neizvesnosti-njegovog-ishoda.html?alphabet=1>.
- Горан Шарић, Лични став, Глас јавности, 23.08. 2023. Доступно на: <https://www.glas-javnosti.rs/vesti/licni-stav/tekst-hrvatskog-istoricara>.
- Мањагин, В. (2014). Операција „Бела кућа“: Хазари у руској историји. Доступно на: <https://sloven.org.rs/srb/?p=352>.
- Леонид Решетњиков, Л. (2022). Запад Русију сматра цивилизацијским непријатељем. Доступно на: <https://sloven.org.rs/srb/?p=23470>.
- Oxford dictionary, доступно на: <https://en.oxforddictionaries.com/definition/war>.

JUST AND UNJUST WAR: THE CASE OF UKRAINE

Summary

War as a social phenomenon has marked the history of mankind, therefore it is often rightly said that the history of civilization is actually the history of warfare. War and warfare changed its role, its goals and means, and it went from skill or even art as Sun Tzu wrote about it, then Machiavelli who promoted pragmatism as the main characteristic of what he would call the art of government and warfare, to Clausewitz's understanding which is particularly relevant today and which combines war with politics. Therefore, the reason for war is

not found in resources, nor in the creation of a community, but either in the war itself or in the lack of political solutions. Although armed operations always come to the fore, because that is what marks it, war also has a whole series of other dimensions - legal, psychological, sociological, social, economic, cultural, and others. Therefore, it can be discussed from various angles, just as, on the other hand, various types of wars can be identified, and not only in a purely military sense. The war (special operation) in Ukraine causes different interpretations. For some it is a just and necessary intervention, for others it is an illegal and unjust armed attack by Russia on a sovereign state. This paper intends to review the different understandings of just and unjust war, and to apply it to the case of Ukraine.

Key words: Just, unjust war, types of wars, Ukraine, Russia

ИНТЕРВЕНЦИЈА У УКРАЈИНИ – ЛЕГАЛИСТИЧКА ПАРАДИГМА

Резиме

Специјална операција у Украјини, свакако има епохални карактер. Потпуно неочекивано у жижу јавности изнова су присутни појмови као што су међународно право, агресија, територијални интегритет, суверенитет и сл. Међутим, да ли се употребом ових појмова може доћи до разоткривања суштине овог значајаног догађаја по међународно друштво. Одговор који нудимо у овом тексту је негативан. Једноставно, рат у Украјини, представља последицу модернистичких визија о крају историје и вечном миру. У том смислу, овај сукоб представља нови почетак. У томе је специфичности легалистичке парадигме коју нудимо.

Кључни речи: међународно право, агресија, суверенитет, крај историје.

I

Двадесет и четвртог фебруара 2022. године, Русија је објавила почетак „специјалне војне операције у Украјини“. Као разлог наведено је угрожавање права руског становништва. Међутим, прави разлог може се сазнати из историјског обраћања Владимира Путина (Јанковић, 2023: 181). Из овог обраћања јасно је да узрок новог рата на територији Европе није искључиво заштита права (про)руског становништва, већ да сукоб представља одблесак процеса који иако су одувек били присутни, добијају на убрзању од окончања „хладног рата“.

Догађаји у Украјини, свакако имају епохални карактер. Није потребан протек времена да утврдимо како након руске интервенције више ништа неће бити исто. Последња дешавања су и овешталу тезу о "крају историје" претворили у разоткривену заблуду доказујући промашеност ове самодовољне идеолошке перцепције (Ђорђевић и Давидов, 2021), које се одрекао и њен творац. Једноставно, присуствујемо историји која се вратила кући – на почетак. И ту лежи нада!

II

Имајући у виду величину феномена који је наглашен на самом почетку, јасно је да је значај овог догађаја изазвао значајне расправе и у домену основних појмова међународног права и теорије међународних односа. Тако су наједном, из оставе, на светла разорене позорнице поново извучени омаловажени појмови - међународно право, сувере-

⁸⁴ adv.goran.dj@gmail.com

нитет, сецесија, агресија, међународно друштво и сл. И зато ваља нагласити, да међународно право још увек није дало одговоре на напред наведене појмове који би истрајном и доследном употребом издржали пробу времена. Илустративан пример представља инструкциони закључак Међународног суда правде у Саветодавном мишљењу из 2010. године, да "међународно право не забрањује сецесију!". Насупрот томе стоје прокламовани ставови о територијалном интегритету и суверенитету држава, који (још увек) представљају топос међународног права и вредност по себи. На истом трагу је и незаборавна сцена са почетка „Другог заливског рата“, када Џорџ Буш, на питање новинара „Да ли је интервенција у Ираку у складу са међународним правом“, лаконски одговара: „Међународно право, шта је то – мораћу да питам свог адвоката!“. Шта тек рећи о бриљантном закључку Хане Арент, која резингирано одређује домете позитивног права: „Ти злочини, чини ми се, више не могу бити схваћени јуристички и баш их то чини чудовишнима. За такве злочине више не постоји адекватна казна: обесити Геринга је, додуше неопходно, али сасвим неадекватно. То значи да та кривица насупрот свеколикој криминалној кривици надмашује и разбија сваки правни поредак. То и јесте разлог што су нацисти у Нирнбергу тако задовољни; они то наравно знају“ (Arendt und Jaspers, 1985: 90). Можда ипак, најилустративнији нововековни пример представља знаменита изјава официра Хуту војске који на питање новинара каква ће бити судбина заробљених арабљанских војника, смерно одговара: „Они не морају да брину за своје животе, са њима ће бити поступљено у складу са традицијом нашег народа“!

Али, циљ овог огледа је да прошири дискурс сагледавања ствари, кроз указивање на легалистичку парадигму догађаја у Украјини. Из тог разлога, на почетку треба нагласити да су јалови и погрешни сви покушаји да се ова интервенција сагледа и оспори - једнако и оправда са аспекта међународног права, или онога што је од њега остало! Стидљиво, а опет благовремено, теорија међународног права је давно прихватила тзв. факторску теорију међународног права која је борбу идеологија и политички фактор учинила материјалним извором међународног права:

„доктрина међународног права одавно је схватила да се његово формирање не може објаснити не водећи рачуна о свим аспектима међународног живота. Још увек се не говори довољно, као што смо напоменули указујући на значај материјалних извора, о факторима као генераторима његовог развоја, али се може приметити како се све више открива међузависност између материјалних као ванправних и формалних елемената који карактеришу специфичну природу међународног права. То је, несумњиво, последица важности политичког фактора израженог у последње време, нарочито у облику борбе идеологија што је допринело све већем коришћењу социолошког приступа“ (Шаховић, 2008: 31).

Такође, теорија међународног права прва је прихватила тезу да „космополитизам пориче морални значај структура постојећег неофествалског поретка“ (Anstus, 2008: 351). Тренутно стање у међународном праву представља израз антиплурализма схваћеног у светлу Симпсоновог мољакања о „додељивању благодети суверености појединим државама на основу њиховог прихватања одређених стандарда понашња или на основу њихових моралних особина“ (Симпсон, 2005: 155), па се искуство прошлости у домену теорије и праксе међународног права, ипак може означити као једно у најмању руку контроверзно наслеђе! То упечатљиво потврђује Џејмс Крофорд кад каже „међународно право је дијалог моћи, а његова неједнака примена на различите државе није случајна него фундаментална“. Постамент срушеног споменика је „хуманитарна интервенција“ против СРЈ из 1999. године, са својим наставком из 2008. године који се тако невешто представљају као случајеви *sui generis*. Примера је безброј, али овај пример је осликао будуће поступање „беневољентних хегемона“.

Све ово потврђује да је догађај коме смо сви сведоци по свом карактеру истински историјски. Руска интервенција у Украјини је указала на све антагонизме и историјске депресије у којима се нашло човечанство у XXI веку. Огољени су сви талози којима су затрпавани историја, латентни сукоб између природног и позитивног права, односи између држава, идеја једнакости, те покушаја стварања вештачких идентитета свих боја и врста - од нације до киборга, као и сву беду и немоћ међународног друштва које је сматрало да већина мора да купује своју (какву такву слободу) као милост од "неравноправних суверена". Реакције на руску интервенцију представљају доказ како су стари нарцизми и колонијални ресентимани (које по правилу прати нескривени расизам) прокључали. Видљив је покушај да се на сцену анархије уведе хијерархија, али у којој нема места за Русију и друге играче. Изнова присуствујемо напорима да концепт *De jure praedae*, оживи⁸⁵. Али ови процеси су одвећ препознати и контуре будућег антиплураног света су већ видљиве и упозоравајуће, о чему сведоче и актери догађаја (Јанковић, 2023: 207).

III

У условима када је будном оку видљив буктећи сукоб између природног и позитивног права, указујемо да је погрешно догађаје у Украјини правдати правнополитичким појмовима. А агресија, сецесија и суверенитет представљају правнополитичке појмове. Неколико примера у стању су да разбију сваку позитивноправну парадигму: САД су 2002. године (на нивоу билатералних односа) једнострано изашле из антиракетног споразума, ставивши уговорне обавезе и позитивно право ван снаге. Онда, посматрано са аспекта дијалектичког надмудривања, какав је статус споразума у очима других уговорница?

⁸⁵ Концепт који прави разлику између цивилизованих и одметничких држава (тај статус делили су хронолошки Турска, Кина, Русија, вајмарска Немачка, Ирак, Србија, Сирија итд.).

Са једне стране, они су и даље обавезани одредбама ових споразума, али у циљу заштите егзистенцијалних потреба, имају ли право на предузимање радњи и мера које би представљале одговор на новонасталу нескривљену и противправну ситуацију? Указујемо на један „локализам“ кроз хипотетичку претпоставку: „Да ли Србија крши међународно право, када (би) предузела мере и радње у циљу јачања или повратка суверених права на Косову и Метохији, у условима када је од међународног права (у виду Резолуције 1244) остао само (драгоцен) оквир који егзистира у Савету безбедности?“ Не, то не би било кршење међународног права.

Агресија као кривично дело, које је проистекло из правнополитичког поимања сурове стварности међународних односа, представља вероватно најкомплекснији појам у теорији међународног права. Сама чињеница да је појам агресије утврђен тек 2010. године, на Ревизионој конференцији у Кампали (не спорећи покушаје дефинисања агресије из 1974. године), са још увек неизвесним исходом стварне кодификације, говори да појам агресије уз појмове као што су геноцид или тероризам представља најкомплекснији (опет) правнополитички појам међународног права. Наравно, посебан изазов за даљи развој појма агресије на конкретан случај, представља (још један) правнополитички појам – „хуманитарна интервенција“. Додатни импулс генералном ставу овог текста, видљив је у ставу 1. члана 8 бис. Амандмана из Кампале, као и задржано решење из 1974. године, које као радњу агресије третира и „остајање снага на територији државе пријема“, те „стављање на располагање територије“. Ово решење представља својеврсни тријумф политичког јер представља увођење на мала врата и друге радње, ван радњи оружаних акција, и то на нивоу координације политичких акција које немају оружани карактер, као и кроз радње нечињења, посебно у виду „стављања на располагање територије“ уграђујући и ове акције у појам агресије. У том смислу и Статут Међународног кривичног суда не представља изузетак, имајући у виду преовлађујући значај и улогу Савета безбедности. Уколико прихватимо као релевантне све одредбе појма агресије, јасно је да се сходно амандману из Кампале из 2008. године, управо агресијом могу означити и активности Украјине и тзв. политичког Запада од 2014. године. Или, налажу ли превласти политичког у односу на правно резервацију овог појма само за једну страну. И шта ће се онда десити са Клаузевицким универзумом?

Од свих појава и појмова којима је опхрвано међународно друштво и међународно право, сецесија је суочена са највећим примесамма и правног и политичког одређења. Искуства су неумољива. Појам сецесије се не може делотворно одредити спрам постојећих правних норми из разлога што су постојеће правне норме нестабилне и подложне како непоштовању, тако и различитом тумачењу. Подсетимо само на теорије сецесије: дозвољена или недозвољена сецесија, Вуова неказуална теорија сецесије, Хехтерова теорија отцепљења, право *uti possidetis*, Хоровицева теорија, економске или нормативне теорије сецесије, деколонизациона сецесија, сецесија као етнополитичка побу-

на (Гур и Мур), ремедијална теорија сецесије са свим својим подврстама (Бирч, Бјукенен, Тамир), као и Вилсонова или Лењинова теорија самоопредељења. У суштини, појам сецесија суштински се своди на фактичко стање, кроз прихватање или неприхватање сецесије (Bishai, 1999: 40). На исти начин као што се и теорија стварања држава и признања држава у суштини заснива на фактичком стању, а тек онда у увођењу фактичког стања у правни поредак (кроз признање или непризнавање фактичког стања). Сликвит је пример из судске праксе, односно пресуда Врховног суда САД у интригантном случају *Willims v. Bruffy* (1877): „Ваљаност његових поступака (мисли се на акте сецесиониста – прим. аут.), усмерених како против матичне државе, тако и против њених грађана или субјеката, у потпуности зависи од његовог крајњег успеха. Ако не успе трајно да се конституише, сви такви поступци ишчезнуће са њим. Ако пак успе, и п остане признат, његови поступци сматраће се од почетка његовог постојања поступцима независне државе“ (Ђорђевић и Давидов, 2022: 161).

У успостављеним али опет прихваћеним критеријумима фактичког стања, сецесија Панаме 1903 била је успешна, сецесија Хрватске од СФРЈ је била успешна, сецесија Срба у Хрватској, као и Јермена у Азербејџану била је неуспешна, сецесија Срба у Бих је делимично успешна, сецесија Албанаца на Косову (од 2012 и Бриселског споразума) – делимично успешна, сецесија Албанаца у Македонији-обећавајуће успешна. Исто је са дисолуцијом СФРЈ или и Либије која је била успешна, док је дисолуција Сирије окончана неуспехом. У овим примерима приметно је постмодерно кретање ка контролисаном фактичком стању као јединој преосталој логици међународних односа. На другом нивоу, као критеријум се успоставља „цена коштања“, која је као једна материјална категорија, постала легитимна морална компонента и облик моралног резонавања према одлучивању о елементарним вредностима људске цивилизације (фаустовски однос политичког Запада према судбини Украјине у контексту санкција према Русији довољно говори).

Зато су непотребни покушаји оправдања руске интервенције путем позитивног права. Оваква врста помоћи Русији није потребна. Ова борба не одвија се на нивоу међународног права. Чин се одвија на највишем нивоу – на нивоу добра и зла, историје и неисторије, истине и "постистине"! На делу је видљив судар постмодерне и традиционалног духа, односно позитивног и природног права. Позитивно право, које се одавно поставило као предзнак легализоване хегемоније, нужно је себе довело у сукоб са вредношћу, тако да се повратак природном праву јавља као једина алтернатива ове странпутице. Дакле, позитивно право је срушено, заједно са пантеоном модерне – али не кривицом Русије.

IV

Руска интервенција у Украјини се не може и не треба посматрати кроз правнополитичке појмове као што су сецесија, агресија,

суверенитет и сл. Јер, позитивно право одавно се претворило у ковчег из којег свако узима само оно што му треба. Из свих напред наведених разлога, руска интервенција у Украјини, враћа садашњост (и будућност) на ниво природног права. На исти начин као што су тужиоци у Нирбергу, приговор легитимитета оптужнице (у одсуству позитивног права), одбили позивајући се на норме природног права. У том смислу ни интервенција није изашла из легалистичке парадигме. Данас, указивање на развалине међународног права, руску интервенцију у Украјини не чини мање законитом!

У историји, важни су тренуци који у условима хаоса и безумља враћају ствари на почетак. Рат у Украјини – без обзира на исход, означава нову фазу у развоју међународног друштва. То најпре подразумева јавно одређење да поредак који је изграђен након Другог светског рата више не постоји. Време је за нови поредак. У циљу креирања основа поретка мора се поћи од основних постулата: „Мултиполаризација, која се огледа и у измени сфера интереса, аправо је трећи пут у коме је могуће истовремено постајање више различитих система организације политике и привреде“ (Јанковић, 2023: 261).

Догађаји у Украјини јасно упућују на један закључак. Историја је дошла по своје, време је за велику реконструкцију!

ЛИТЕРАТУРА

- Anstuc, Mark R. *Међународна етика*. Београд: Службени гласник, 2008.
- Arendt, Hanaah und *Karl Jaspers.*, *Briefwechsel, 1926-1929*. Munchen: Piper, 1985.
- Bishai, Linda Suzanne. *Secession and the Theory & practice of international relation*. London: London school of Economics & Political science, 1999.
- Ђорђевић, Горан и Исак Давидов. *Преподобни Прохор Пчињски -950 година односа традиције и експерименталног научног духа*, Тематски зборник Преподобни Прохор Пчињски – 950 година у српском народу. Врање, 2021.
- Ђорђевић, Горан В. и Исак Давидов. *Споразум из Вашингтона и правни поредак*. Београд: Укронија, 2022.
- Јанковић, Слободан. *Жаришта светског рата*. Београд: Catena Mundi, 2023.
- Симпсон, Гари. *Велике силе и одметничке државе – неравноправни суверени у међународном правном поретку*. Београд: Београдски центар за људска права, 2005.
- Шаховић, Милан. *Међународно право у међународним односима – друга половина XX века*. Београд: Службени гласник, 2008.

INTERVENTION IN UKRAINE – A LEGALIST PARADIGM**Summary**

The special operation in Ukraine certainly has an epoch-making character. Completely unexpectedly, concepts such as international law, aggression, territorial integrity, sovereignty, etc. are once again in the public spotlight. However, can the essence of this significant event be revealed to international society by using these terms? The answer we offer in this text is negative. Simply put, the war in Ukraine is a consequence of modernist visions of the end of history and eternal peace. In that sense, this conflict represents a new beginning. This is the specificity of the legalistic paradigm that we offer.

Key words: international law, aggression, sovereignty, end of history.

„УКРАЈИНА“ БИ ЉУДИМА МОГЛА ПОМОЋИ, ДА СТВАРНО ВИДЕ КАКВИ СУ!

Резиме

Опште је уверења да „Украјина“ много шта мења, али не потребу за рационалном политиком и одговарајућим друштвом. Чак је појачава! Слажући се са једним и другим, аутор управо на примеру „Украјине“ показује да очекивање остварења те потребе није рационално, без кориговања у теорији и пракси владајуће слике човека као рационалног. Супротно њој, већина људи, укључујући оне који доносе пресудне одлуке, често је ирационална. Или ограничено рационална, тражећи рационална средства за циљеве које не бира рационално.

Кључне речи: *Украјина, разум, рационално, ирационално.*

Не знамо како ће се завршити, рат Русије и Украјине. Зна се да је једна варијанта више него непожељна, она којом би се завршило и присуство људи на планети. Или блажа, некада помињана: Трећи светски рат водио би се нуклеарним и сличним оружјима, а Четврти – тољагама и каменицама... Ако до ње не дође, претпостављамо да ће се завршити неком врстом *споразума* (компромиса), који ће помоћи па и исфорсирати, формално Уједињене нације. А фактички Кина, Турска и Иран, са једне, САД и Европа (односно НАТО) са друге стране. Који „имају разумевања“ за Русију или Украјину, и *властити интерес* да споразум настане, и не буде противан њиховим интересима... Знамо и како је до рата дошло, тачније: „свако“ зна друкчије. Зависно од информисаности? Не баш, него (и) *става* према Русији и Украјини. И не само њима него и данашњем подељеном свету, и рату као начину решавања међудржавних проблема. Да ће се и после споразума (компромиса) много шта променити, такође знамо. Донекле и шта би све *требало*, да се промени...

Бавићемо се једном таквом променом, на коју се одавно указује. Без илузије да ће још једно указивање бити довољно, али у уверењу да актуелни и потенцијални рат, може довести бар до више размишљања о њој! Ради се о потреби за напуштањем владајуће слике човека: као *рационалне животиње*, или *рационалног аутомата*. На коју смо толико навикли, да се и не размишља шта то значи! И о *умности*, као више од разумности, не само по Аристотелу, Канту, Хегелу, Николају Хартману., него и „нашем народу“. Вредном размишљања: „Разумни разумију, а умни умију!“. Због последица „у пракси“, *требало би напустити пратећу слику разума и разумног: нечег по себи доброг!*

⁸⁶ rade.marjan@gmail.com

Сходно „трнутку“, покушаћемо да покажемо како би после тога изгледале оцене неких историјских догађаја, и актуелних стања. Сам овај рат, пошто за руски напад уз толике жртве и украјинску одбрану такође уз толике жртве (још веће материјалне), многи тврде да су *разумни*, а многи да су *неразумни*!

ЧОВЕК, ОНАЈ „НАЈЧЕШЋИ“, НИЈЕ (САМО) РАЗУМАН

Пре више од пола века, за писмени задатак на матури, од понуђеног сам одабрао и „бриљантно“ обрадио тему: „И у мраку поларне ноћи, јарко сија Сунце људског разума“ (Максим Горки). Доста брзо, на студијама, негде сам прочитао „додатак“ (који је значио да сам лупетао, како се и очекивало): „...тражећи ново средство за *убијање људи*!“. Који ме пробудио „из рационалистичког дремежа“: уобичајеног слављења и тражења разума, подвргавања свега разуму... У коме се практично и *не зна*, шта значи „користити разум!“ . Код нас, ваљда Кир-Јањино „Све сас рачун, све сас меру“? Без помисли да је у „све“, стрпано и нешто немерљиво! И од стране толико „образованих“, да знају за Паскала и његов захтев за *логицом срца*, поред логике мозга...

Наставио сам са читањем и *довођењем у сумњу*, уверења озбиљнијих познавалаца, заправо идеализатора „људског разума“. Рецимо Канта, јер парафразом његовог: „Моја способност произвођења нечег доброг, обавезује ме да то чиним“, добијамо: „Моја способност произвођења нечег рационалног, *обавезује ме* да то чиним“. Закључно са Чарлс Сандерс Персовим идеалом: бити члан „једне обухватне републике рационалних бића“. Или Хабермасовом и Апеловом „идеалном комуникативном заједницом“. Свака част њима и њиховим уверењима, али шта са *друкчијима*, почев са оним Максима Горког? Који указују да је свет опасно место за живот, и то не због злих и опасних људи колико добрих и безопасних, који на прве не реагују благовремено (Алберт Ајнштајн)! Због егоцентричке грешке: гледања на *све људе* као на (идеализовану) слику и прилику *своју*. Поменути „животињу“, или „аутомат“!

А још се Аристотел (да не идемо даље), бавио *одсуством разума*, у оном што сада зовемо акцијом. Као уобичајена *неуздржаност* не може бити ствар *навике*, пошто поступање које проистиче из навике садржи неки принцип по коме се поступа. Неуздржана особа поступа супротно сваком принципу, „не придржава се сопственог избора“ или се „не придржава закључка до кога је сама дошла“. Тако да у строгом смислу речи *неуздржаност* није *порок*, *неуздржаност* се противи избору док је порок сагласан избору (Dejvidson, 343-4). Резултат је ирационална акција, али као *не-рационална* (ванрационална, исходећи из нечег другог а не из разума). Што не треба бркати са ирационалним као *нерационалним*, односно противрационалним. Које је такође предмет, давнашњег интересовања. Једним обликом бавио се још Тома Аквински, истичући да „*Пожуда* подстиче вољу на то да жели објекте пожуде. Последица дејства пожуде је, дакле, да се ради о интенционалном“ (Kolakovski, 347). А интенција је *почетак акције*...

ОД ВИШКА ГЛАВА НЕ БОЛИ: ЈОШ НЕКЕ „СМЕТЊЕ“ РАЗУМНОСТИ...

После и независно од филозофских система Шопенхауера, Ничеа и Бергсона који га скидају са уобичајеног пиједестала, могућности разума се озбиљно ограничавају. Можда Хјум и претерује тврдећи да је чак и „ум *роб страсти*, и тако треба бити и остати“ (Попер), али прво се често заиста дешава! Умни су тога увек свесни, па рационалност код Платона, Аристотела и других, има есенцијалну функцију регулисања, управљања и контроле *пре-рационалних* импулса, инклинација и диспозиција (Пол Грајс).

Разум највише ограничава (некад и искључује!) *воља*, због које треба одбацити разликовање акта и добровољног акта, пошто је антецеденс (оно што претходи акцији), увек воља (Alan R. White). Бавећи се акцијом, најпре треба разликовати три ствари. Прво, саму акцију, нешто оригинерно. Друго, вољу, која то нешто захтева, и треће: *жељу* за њом (Н.А Prichard, *Philosophy of Action*, 5,60). За вољу (нешто тамно и нејасно иза већине нашег „Хоћу!“ и „Нећу!“), давно је речено да би заслужио статус генија онај ко би нам омогућио да је упознамо. Али га нема, па и зато у моралу ни о једном питању није толико дебатовано, као о *слободи воље* (Carritt, 129). А за жељу се зна да „доводи до веровања не дајући никакву евиденцију у прилог тог веровања. У таквом случају веровање је, наравно, ирационално“ (Kolakovski, 378). Ствари не стоје једноставно, ни са „слободом“, генерално. У вези са акцијом, тако се разликују слобода способности *одлучивања*, слобода *моћи чињења*, и слобода *самог чињења*. Значење толико цењеног „слободног акта“ односно „слободног бића“ /Freiseins/, није једноставно. Прво које се појављује у свести је „способност“ /Koennens/, али у двоструком смислу. У првом је свест о вољној моћи да одлучи, а у другом да може тако и тако или друкчије. Бити слободан и бити *само-делујући*, једно је и исто (Scheler, 157,170,174). Али размислимо, о „само-делујућем“!

Поменута „неуздржана особа“ је она која допушта жељи да свргне разум са његовог трона (Dejvidson, 358), па је и конфликт између жеље и *савести* (Carritt, 7), нормална појава... *Емоције* и „логика срца“ ретко су „ван сцене“, напредак у *духовности* па и рационалности састоји се у такозваним вишим интелектуалним процесима на штету директног чулног опажања, значи у сећањима, размишљањима, закључивањима. Али касније се догађа да сама духовност буде надвладана потпуно загонетним емоционалним феноменима *веровања*. То је познато *Credo quia absurdum* (Freud, 563-4). Уопште, емотивне потребе имају базичну улогу не само у раној онтогенези него током читавог живота (Wolfgang Hochheimer, *Die autoritaere Gesellschaft*, 77). И било је случајева, када је већина тога била свесна. Атињани су разумели да поштовање закона представља подвргавање њихових *нижих интереса* њиховом вишем разуму (Бернс, 27). Случајева негде, не навике свуда! Слично важи за *карактер*, људи се често услед његове *нестабилности* опредељују за ближе добро, иако знају да је мање

вредно. И то чине „не само када се ради о избору између телесног и духовног задовољства, него и када се ради о избору између два телесна задовољства“ (Џон Стјуарт Мил, по Kolakovski, 350). Важи и за *менталне диспозиције*, ако су са њима повезани извесни степени доброте (Carritt E.F., 80), повезани су и извесни степени рационалности. Разуме се да у различитим случајевима до израза долази нешто од поменутог, или заједно са непоменутиим. Тако, супротно Раслу, Попер мисли да већина ратова у модерним временима не избија због људске *агресивности*, већ из *страха* од агресије. И једно и друго, често или у већини случајева, ирационалне је природе...

У сваком случају, не треба да чуди што често *подлегнемо искушењу* мирно, па чак и на отмен начин (Остин), или *немоћ да се прихвати адекватан закључак* (Kolakovski, 349,371). Поготову кад додамо како је понашање људи у *социјалном пољу* регулисано тројством: послушношћу нагона, послушношћу учења и послушношћу савести (Александар Мичерлих). *Слепа послушност* јесте и остаје ирационалном (Wolfgang Hochheimer, 82,88), а *Милграмов експеримент* (са којим смо се на нашем језику могли упознати 1990.), убедљиво је указао на узнемаривајуће последице послушности *ауторитету*. Сваком, што значи и ирационалном!

РАЗУМ СЕ НЕ „ДОБИЈА“, НЕГО СТИЧЕ ИЛИ НЕ СТИЧЕ...

Стварна рационалност била би као и све друго стварно: пре свега, створено у историјски установљеним правилима људске комуникације (Kolakovski, 22). А затим: оно за чим људи *стварно* *чезну* (Јасперс)! Што значи да је, углавном, нема... Да би био рационално биће или биће које може да мисли, човек усто мора бити у стању да изрази многе мисли, и изнад свега, да интерпретира говор и мисли других (Dejvidson, 255). А да би све то био, за то мора бити *васпитан*. Што углавном није случај, напротив! „Дете се не пита“, или „Дете нема властиту вољу“ (Guenter Hartfiel, Die autoritaere Gesellschaft, 67), него подвргава наглашеном *нијетету* и *верности*. И данас (као кад је ово писано!), у претежно конзервативно-ауторитарном одгоју, имају посебно важну улогу! Уз стереотипове „здравог народног осећања“, „опште моралности“, „поверења и вере“, „кривице“, „захтева за правдом, помирењем, казном и осветом“ (Wolfgang Hochheimer, o.cit., 67,71).

Уопште, у школи је доста механизма који спречавају васпитање за *пунолетство* (Hans-G.Rolff, o.cit., 100), и важно је „бити прилагођен“ (Олпорт) а не рационалан! Усто рационалност подразумева *критичност*, а „критика увек значи -у свим варијантама те речи -да се човек понаша социјално-аутономно наспрам социјалног поретка у коме живи“ (Guenter Hartfiel, 9,11). Значи довођење у питање свих социјалних и нормативних ауторитета: религиозне моћи, државу, друштво са његовим различитим забранама и табуима. Сам „разум државе“, видљив у њеним актима и њиховим консеквенцама (Hare, 9)! Зато ауторитети радо „оружје критике“ замењују „критиком оружјем“,

и коначни исход је забрињавајући контраст између блиставе интелигенције једног здравог детета, и *мисаоне слабости просечног одраслог* (Фројд). Наше: „Остарио, а памети није стекао!“, код научника и филозофа „психолошка беда маса“ (Wolfgang Hochheimer, 78), „болесно друштво“, друштво садо-мазохиста (Фром), демократија малолетних...

Може се и рационално је питати: ко је ту, уопште човек? Као *sapiens*, дух или Декартов *res cogitans* (мислећа ствар, ствар која мисли), величанствени господар и власник света? Или је *res extensa* (протежна ствар, ствар која има мерљиве димензије)? Или је мислећа али ограничена на „мишљење у границама“: различитих догми и наредби, стереотипа и предрасуда. Последње важи и ако кажемо да је *animal rationale* (разумна животиња, животињу која има разум). Разум му служи превасходно (многима *искључиво*), да мисли као животиња (она то чини нагонима): на свој опстанак и продужење. Уз битну разлику: не врсте него *себе*, и не само као живог него бића са постојећим (и жељом и надом за вишим) *положајем, улогом, моћи...*, у свом делу света (друштву).

У сваком случају и уз мало „разумевања“ (и као оправдавања) људи, мало су вероватне рационалне акције. Па и у сложеној и нејасној ситуацији која је претходила „Украјини“, присутној и сада и будуће! На пример, шта значи толико помињано и њиме објашњавано и оправдавано, „национално добро“? Успех у дипломатији огледа се у одржању и увећању националне моћи (Моргентау), али рационалан припадник нације питао би и шта значи „национална моћ“, и шта он има од ње! Као што се велики боксер Касијус Клеј питао да ли му је ишта крив, Вијетконг... Да је дефиниција агресије такође јако компликована (Ethics..., 1,57), не треба доказивати. Јасно је да разум рационализује акцију само ако агент познаје њене *консеквенце* (Davidson, Philosophy of Action, 92), за шта је нужно „дебело мишљење“! Зауврат, прави процват *ирационалних ставова* није могућ, уколико се озбиљно практикују рационални методи или аргументи (Hare, 54, 66). А не заборавимо: ставови непосредно претходе акцији!

И КАД ЈЕ ЧОВЕК РАЦИОНАЛАН, ОБИЧНО СЕ РАДИ О „ИНСТРУМЕНТАЛНОЈ РАЦИОНАЛНОСТИ“

„Основно је то да могућност ирационалности почива на великом степену рационалности. Ирационалност није у томе да се уопште немају разлози, него да се имају *мањкави или лоши разлози*“ (Dejvidson, 253). Што се лако дешава, из још неких разлога!

Најједноставније: за заиста рационалну акцију, потребна је и одговарајућа припрема. А за њу, *извесно време*. Кога често нема! За то се зна и људи се за то припремају, али не и за свест о лаком настајању рационалног, само *за дати тренутак*. За *жељено*, без размишљања о могућем *нежељеном*! У случају због кога пишемо, Украјини (њеном руководству) приликом осамостаљења било је *рационално* да пре-

пусти нуклеарно оружје са своје територије Русији, не мислећи да од ње (њеног каснијег руководства), може бити угрожена... Сада је Русија (актуелно руководство) желела да спречи долазак НАТО-пакта на њену границу са Украјином, и рационално јој било да то спречи „специјалном војном операцијом“. (Као да већ није на њеној граници, преко Турске!). Не видећи сасвим реални страх код држава до тада ван НАТО-пакта, могућности да операција не остане „специјална“ него прерасте у рат, и да добије 1.200 километара нове границе са НАТО-пактом.... Додатна *доза ирационалности*, при оваквим случајевима нежељених последица, јесу повређена сујета, и стид или срамота! Никако у моралном смислу, тако да наводе на понављање жељеног акцијом. Чак интензивирање и проширивање, тако да нежељено бледи и губи се из вида. Код актера, али и других...

Шире гледано, васпитање за мишљење *замене* васпитање за мишљење намењено једној врсти „делања“ (акције), *вредносно-рационалном* (Вебер). Чиме настаје *инструментални разум*, који се пита за најрационалнија средства за *задати циљ*. Пропитивања рационалности циља нема, као у случају *циљно-рационалног*. Усто нема ни промишљања односа између тог циља, и циљева људи из *друге делатности*. Такорећи нужно, ограниченост на кретање и мишљење унутар друштвене делатности којој се припада (жељено фахманство и нежељени фахидиотизам), свачија је *реална ситуација*. Од које у принципу зависи већина човекових *реалних обавеза*, па ако се и толико тражена „једнакост“ већином дефинише ситуацијом (Carritt, 20, 156), то важи и за „рационалност“. Нема једне већ више рационалности, па има и *сукоба* међу њима! Укључујући онај унутар једног актера, кад се бави различитим делатностима и у различитим је *друштвеним улогама*. Рецимо Хегеловог приватника (*burgeoi*), и грађанина (*citoyen*). На нижем и конкретнијем нивоу, чест је контраст између *моралности* и *експедитивности*, а најпознатији је и за нашу тему најважнији, између *моралности* и *политичности*. Политичка одлука доноси се на основу политичких разлога а не моралних принципа, тако да је велико питање могућност спајања моралног суда и политичке акције (Nare, 9, 10). И не само морала него и *економије* и политике! Пошто је она „прљави бизнис“ (*politics is a dirty business*), како гласи једна популарна подсмешљива примедба (Carritt, 142).

Имајући то у виду, оценити неку акцију као неразумну, исправно је за оног ко *није актер* акције него њен посматрач, и није из њене делатности. И не зна њен жељени, прави циљ, за који је акција била средство! Она је разумна *за актера* и његов циљ, и за људе из исте делатности... Исто важи за *животне оријентације* актера, њихове „фокусиране вредности“, независно од делатности у којој су тренутно или стално. Сасвим друкчије гледају на циљеве (и средства за њих), код људи друкчије оријентације! На пример, тачно је да *одржавање обећања*, са чим се лако повезује *истинољубивост*, представља једну од највише самоевидентних облигација. Али код људи извесних животних оријентација, никако свих! (Одмах би се рекло политичке, али сетимо се „посвећене лажи“, код људи религиозне). Отуда и про-

блематичност другог изједначавања о коме говоримо: рационалности и добра. Инструмент остварења добра, рационалност нужно није. На пример, извесни Грин, сажима схватања многих: „Мотив за сваки акт..., јесте жеља за личним добром (Carritt, 123). Слично се може рећи за *појмовне оквире*: начине организовања искуства; системе категорија који обликују садржаје наших осета; становишта са којих појединци, културе или периоди сагледају пролазне појаве (Dejvidson, 87).

СВЕ ОВО НЕ БИ БИЛО „НЕЗГОДНО“, ДА ТАКАВ РАЗУМ НЕ ПОГОДУЈЕ ИРАЦИОНАЛНОСТИ

Само помињемо озбиљне анализе *односа* (оваквог!) разума и воље за моћ, разума и нагона, разум и Ероса, Разума и Танатоса... Односа у коме је разум слабија страна, инструмент! Поготово према *вољи за моћ*, прилично видљиво у „случају Украјина“.

Овде и другде разум је, у најблажем случају, инструмент за заобилажење *стварних разлога* за акцију. Без обзира на *истину*, и против истине! Користи се за рационализацију *post rem*: „уразумљивање неразумног“, акције која се показала неразумном. Не само (толико) због последица, него у поређењу са разлозима који су тражили акцију пре ње, рационалном рационализацијом *ante rem*. У том погледу, упоредимо касније разлоге за „специјалну војну операцију“ у Украјини, са првобитним! Силна помоћ НАТО -пакта у оружју и новцу Украјини, слично се „уразумљује“. Јесте одбрана од преседана који може постати пракса (да не улазимо у детаље), али са тим оружјем поодавно се не зна чему ће. А треба да се производи ново! Према томе помоћ је сасвим рационална, тим пре што и тај новац превасходно служи за куповину оружја, управо од НАТО-пакта. А ирационална је, на штету рационалног трагања за производњом нечег другог. Трагикомична је „специфична рационалност“ (да не кажемо баш ирационалност), *подразумеваног* које није за јавно испољење. У овом случају: Русија не сме да изгуби овај рат... И то мисле Запад и НАТО-пакт, рационално. Не што би врло вероватно пао Путин, него што би га врло вероватно заменио неко још опаснији (ирационалнији)! Спреман да активира, стално спремне нуклеарне и остале окидаче... Без обзира на уверење које се стално испољава: тај рат није смео да почне! Опет, рационално гледано...

„Служење“ озбиљнијем ирационалном односно *неистини*, особито је присутно када се користи при решавању проблема *леgitимизације власти*. Вечито, јер је Вебер с правом указивао на елемент *унутрашњег признања* у облику веровања у легитимитет, као *неизбежну* претпоставку сваке владавине (Guenter Hartfiel, 32). Ређе се појављује као проблем: како преокренути *de facto*, у *de iure* власт? Оба пута се прибегава рационално неодрживом *национализму* (позивањем на неупитно „национално јединство“ због угрожавања од стране друге нације), који лако прелази у апсолутно ирационални *фанатизам*! И што није монопол ниједне посебне партије, или идеологије (Nare, 71,72,90). Чешће, заправо свакодневно а особито у време *избо-*

ра, ради се о легитимирању *de iure* власти која жели да то буде и даље. Данас је то тешко чинити као некад, традиционално или харизматски. Нужно је *рационално легитимирање*: резултатима у унутрашњој и спољној политици, у ближој прошлости и садашњости па сходно томе вероватних у будућности... Ако погледамо како то изгледа у демократским државама, видимо да се то ради углавном цифрама. А кад цифре говоре, и Богови ћуте! Када то „не иде“ или цифре чак говоре нежељено, посеже се за *окретањем прошлости*. Наводном раду за „обнављањем“ великог у њој, овде велике Русиј. Ради тога нужно је и ирационално *посвећивање* апсолутно световног, прокламовање „светих руских земаља“. Као и увек, пропитивања рационалности средстава за очување или одбрану светог, нема. Заправо је *недопустиво*...

Наравно да је разум често инструмент за много шта „ситније“, особито такозване одбранбене механизме. „Самообмана обично не представља велики проблем за онога ко је упражњава; напротив, њоме се особа по правилу ослобађа дела терета тегобних мисли чије узроке не контролише“ (Дејвидсон, 368).

КАКО СЕ ОВО (ЈОШ) ОГЛЕДА, У „СЛУЧАЈУ УКРАЈИНА“?

Убедљива већина друштвених догађаја има *више узрока*, „најпримитивнија експланација је она која указује на само један узрок“ (Donald Davidson, *Philosophy of Action*, 92). Тако да наше указивање на ирационалност или делимичну рационалност „специјалне војне операције“, ни случајно не претендује да је потпуна експланација. И уз ово, што следи!

У вези са пропитивањем легитимности власти, подсећамо да је нормално одлагање у време *рата*. Један од „рационалних“ разлога за изазивање актуелног, и његово продужавање без обзира на све! За друго такав разлог је и што често чујемо од руских званичника и наших и осталих русофила, како „Помажући Украјину, Запад продужава рат!“. Оба су инструментално рационална, прикривајући Путиново избегавање поређења добијених и очекиваних резултата (Попер), ирационалном *доследношћу*, а брзоплето учињено *понављањем*. Што је *међународна политика*, по дефиницији, борба за моћ (Ethics., 37), не значи да није требало рачунати са нежељеним последицама. Напротив! Међутим, то тешко иде у изразито *ауторитарном друштву*, чија је једна од илустрација, ако је тачно, Стаљиново: „Немају они толико метака, колико ми имамо војника!“.

У таквом друштву је и у „мирно време“, нормално постојање *харизматског вође*. (Од „баћушке Цара“ преко „другова“ и једног „хазјајина“, до ваљда „господина“). Тим пре што у републици не долази у обзир *традиционално легитимирање*, и одговарајуће вођство. (Легитимно је да влада, јер је наследио оног ко је владао!). А вођа не мора поседовати (обично и не поседује), „изврсност“, он *није узор*. Следбеници га не занимају као личности, он захтева само одговарајуће деловање, радњу, понашање, што ни знају. Узор је нешто друго, он захтева једно биће, један облик душе. Из кога следе *вредна* воља и

вредно делање (Scheler, 265)! Поступци вође се не пропитују пошто би то и слабило наше „јединство“, неопходно због сталних претњи од више „непријатеља“. Које само он види благовремено, не и *деперсонализовани* или безлични припадници *масе*. Које рационално по себе прави и одржава таквима, јер како су давно (и безуспешно) истицали Ле Бон и други: *разуман појединац*, у групи се осећа сасвим друкчије од оног што се од таквог очекује. Друштвене групе непрекидно испољавају *више емоције* него разум (Ethics., 31), поготову *масе* које бришу индивидуална очекивања појединца, његову *особеност*. У својој појединачности он је можда био и образовани индивидуум, али у маси је варварин, тј *нагонско биће*. Стиче и особине које иначе нема: спонтаност, жестину, дивљаштво, ентузијазам и хероизам примитивних бића... Особито *сугестибилитет*, тако да је просто хипнотисан (Freud, 67-71)! Кад такав каже: „Ја мислим...“, *слагао је* и пре него што каже „шта“. Нема Ја, а без њега ни свог мишљења... Подстицање занемаривања и кажњавање сваке индивидуалности (која почиње поседовањем свог Ја и мишљењем!), утапање у „Ми“ као маску за масу, компензовано је *идентификацијом* са вођом и његовим успехом: „Док су били угњетавани, допуштали суда буду тучени од непријатеља, јер су радили за господара“ (Бернс, 21)! А и *дивинизовањем* масе као „херојске нације“, додатно потенцирано *дијаболоизовањем* „Њих“. (Овде Украјинаца, такође без индивидуализовања, свих као „фашиста“). И као таквих нужно неморалних према „нама“, док ми нужно не можемо бити неморални према „њима“. Али суштина моралности, и тако је третирање интереса других *једнако својима* (Наге, 115)! Наглашавамо да је *нација* маска за масу у виђењу нациста, које никако не треба ограничавати на Хитлере! Уз додатно: тешко је порицати постојање корелације између успона национализма, и успона *тоталног рата* (Ethics., 39)!

Чист добитак и нешто изузетно „рационално“, овим је и „скидање са дневног реда“ једног иначе тешког проблема. (Није присутан само у Русији, тако да би о њему могли говорити у следећем делу рада). То је однос према *сарадницима државе* (Немачка), која је била непријатељ и окупатор дела Русије у којој су Украјинци живели и њој припадали. Сарађивали јесу, *мислећи* да им доноси ослобођење од Русије као дотадашњег „окупатора“, и *стварно чезнући* за самосталном Украјином! Решење проблема је: проблема нема. Били су фашисти, и узор садашњим фашистима! Без постављања рационалног питања: зашто су баш окупирани Украјинци били фашисти у толиком броју, за разлику од неупоредиво малобројнијих фашиста а такође окупираних, Руса? Зашто су *тако* мислили, односно *чезнули*? Да није за то било, и рационалних разлога?

НЕКА СТАРА ПИТАЊА, „ОДЛАГАНА“ НЕДОВОЉНОМ РАЦИОНАЛНОШЋУ!

У претходном пасусу, бавили смо се и актуелизовањем и (или) заштравањем једног старог питања „Случајем Украјина“, а не само

отварањем нових. Наравно да није једино...

Мислимо да је „најкрупније“, *јурисдикције* „помесних цркава“ после крупних промена „места“ за које су важиле. У овом случају, вековима се слушало, многи и сада слушају као ритуалну фразу која се понавља без размишљања: „Патријарх Московски и целе Русије“! Нормално, док Украјина *није била држава!* Шта сада? Уколико православна црква у Украјини (канонски) припада Руској православној цркви, не значи ли то да и даље нема државе Украјине, да је Украјина само *део Русије?* И кад православни свештеници у њој подсете вернике: „Молим, дакле, пре свега да се врше мољења, молитве, молбе, захваљивања за све људе, за *краљеве и сва поглаварства*“ (Прва Тимотеју, 2:1-2), „да се *покоравалу поглаварствима и властима*“ (Титу, 3:1), да се то односи на поглаварства у *Москви?* Наравно, него како! Тако да наилазимо на наслов у одговарајућим нашим новинама: „Курти прави своју цркву, по рецепту Зеленског“. Захваљујући „имицу“ Куртија и без свега у овом пасусу, јасно је шта се мисли о „рецепту“. Заправо, проблему ове јурисдикције. Узгред и независно од овог али сходно дискутовању недовољно рационалног, увек треба имати пред очима прастаро: *Si duo faciunt idem, non est idem!* (Кад двоје чине исто, није исто!). Не постоје два *идентична догађаја*, никада један догађај није идентичан са *другим* (Dejvidson, 182).

За нас у Србији, не би се актуелизовало него *тек поставило*, питање односа према Русији! И видело доста „новог“: како Русија није покушавала да изађе на Јадран преко Србије (у чијем би саставу, „нормално“, биле Црна Гора и Албанија), него на „топла мора“ *преко Бугарске*. И да је из тог интереса а не због „љубави“ према Бугарима, покушала да направи Санстефанску Бугарску, на штету не само аспирација Србије према вардарској Македонији, него и данашњој источној Србији. У чему су је спречиле, такође из својих интереса а не „пријатељства“ према Србима, и данас омрзнута Аустро-Угарска и „Перфидни Албион“. Што је, ваљда, било и у интересу Србије! Иначе, да је тај „перфидни“ нешто радио и раније у корист Србије, сведочи присуство његовог изасланика код књаза Милоша. Без фразирања, његов велики државник рекао је мирно и рационално: „Британија нема пријатеље, Британија има *интересе!*“. Као што данас своје има Орбан само што их не износи, рекавши како Украјина не може да *победи*. А требало је, да се *одбрани*). У чијем је интересу раније радио руски изасланик, „нешто“ говори Карађорђево однос према њему... У погледу Аустро-Угарске, не види се како је *Велика сеоба Срба*, била управо у Аустро-Угарску! Несловенску, и већински и формално, неправославну, да су ту брзо добили црквену, касније и територијалну аутономију (Војводину). А шта је са Србима било после сеоба у Русију, о којима пише Црњански?

Ирационална је та снажна потреба да *будемо вољени* од Руса, пошто њено задовољење зависи од Руса а не нас! (За разлику од такође ирационалне само мање, да *волимо* Русе. Она зависи од нас, поред осталог и што не обраћамо пажњу колико и да ли, Руси заслужују да их волимо). Али то, уз уобичајено фаворизовање „Ко“ у односу на

„Шта“, у свим сферама, опстаје. Са запањујућим примерима ирационалног! Нарочито очекивања да ће нам „помоћи да вратимо Косово јер смо браћа Словени и православни“! Русија вероватно (може и сигурно) није изазвала напад Азербејџана на Нагорно-Карабах, али је евидентно држала страну несловенским и неправославним Азерима, а не православним Јерменима. Као што је у поменутом случају држала страну православним Бугарима, а не православним Србима! А и ово данас, је необично. Украјинци су и Словени и православни, баш као и Срби. Тако да је веровање у „љубав“ или бар наклоност Руса према Србима из неког од ова два разлога (или оба), ирационално. Из чега логично и у том смислу рационално, следи: „Украјина напала Русију!“, крупан наслов на насловној страни Информера. (Обратите пажњу: Информера!). Телевизија Хепи није проруска него као да је руска, а још неке су јој блиске...

ЗАКЉУЧНИ АКЦЕНТИ

Сврха овог писања није „напад на Русију“, а што је добила оволико простора, сама је заслужна! Она је *напала*, и чак ако је морала да се „брани“, нужно је разликовање „нужне одбране“, и „прекорачења нужне одбране“. Није ни „на Русе“, и ако је уопште „напад“, онда је на њихову „врхушку“. Берково: „Ми смо у рату против једне наоружане доктрине“, не стоји. Не што су у рату Украјинци а не Берк и неко његов, него што су *дезидеологизација и персонализација* политике, учинили своје. У први план је избио *појединац*, који доноси одлуке! А за разлику од времена „херојске историје“ (Карлајл) која верује да „велики човек“ представља крајњи, необјашњиви чинилац који објашњава оно што се десило у његово време (Бернс, 6,12), у стању смо да га објаснимо...

Писање није ни „подржавање Украјине“, пошто није намењено ни странама у сукобу ни онима који ће (са) одлучити о исходу. Намењено је нашим читаоцима укључујући „русофиле“, као *прилог разумевању* веома актуелног и драматичног догађаја. И као позив да о њему *мисле*, „мечка може заиграти и пред нашом (и светском) кућом“! Чиста политика је аморална, а чиста етика је аполитична. *Конфликт* између њих је неизбежан (Ethics..., 29), али га *рационални* са обе стране, могу бар ублажити... На Ајнштајново: „Постоји ли начин, да се људи ослободе коби рата?“, не постоји (рационално гледано), потврдан одговор. Али постоје начини смањивања, те коби! *Si vis pacem, para pacem!*, никад је актуелнија парафраза старог и добро познатог (...*belum!*)! А „спремати се за мир“, значи и рачунање са људима *какви јесу*. Па и онима који диктирају акције осталима...

Како смо рекли на почетку: писање је подстицање људи да *увек мисле* и *покушају бити* рационални, уместо самозадовољног уверења да то *јесу*. Не видећи не само да нису довољно или уопште, него да су ирационални. Или на добром путу да то буду, тим пре што и као недовољно рационални, лако помажу стварно ирационалнима. У много чему, па и стварању оваквих догађаја!

ЛИТЕРАТУРА

- Apel K.-O. *Diskurs und Verantwortung. Das Problem des Uebergang zur postkonventionalen Moral*. Suhrkamp Verlag, 1988.
- Бернс Д. С. *Политички идеали*. Ниш: Градина, 1993.
- Carrith E. F. *Ethical and political Thinking*. Oxford: Oxford at the Clarendon Press, 1950.
- Kolakovski L. *Užas metafizike*. Beograd: BIGZ, 1992.
- Raz, Joseph, ed. *Practical Reasoning*. Oxford: Oxford University Press, 1978.
- Scheler, M. *Schriften aus dem Nachlass. Band I, Zur Kritik Ethik und Erkenntnislehre. Zweite, durchgesehene und erweiterte Auflage*. Bern: Francke Verlag, 1957.
- Freud S., *Fragen der Gesellschaft Urspruenge der Religion*. Studienausgabe Band IX. S. Frankfurt am Mein: Fischer Verlag GmbH, 1989.
- Hare, R. M. *Applications of moral Philosophy. New studies in Practical Philosophy*. London and Basingstoke: Macmillan, 1972.
- Hare, J. E. and Carey B. Jount. *Ethics and international Affairs*. London and Basingstocke: The Macmillan Press Ltd., 1992.
- Hartfiel, Guenter. *Die autoritaere Gesellschaft*. Koeln und Opladen: Westdeutscher Verlag, 1969.

„UKRAINE“ COULD HELP PEOOPLE, TO REALLY SEE WHAT THEY ARE LIKE!

Summary

It is generally believed that “Ukraine” changes a lot, but not the need for a rational policy and an appropriate society. It even amplifies it! Agreeing with bot, the autor shows on the example of “Ukraine” that the expectation of the realization of this need is not rational, without correcting in the theory and practice the ruling image of man as rational being. Contrary to it, most people, including those who make crucial decisions, are often irrational. Or limitedly rational, seeking rational means for ends not chosen in in rational way...

Key words: Ukraina, raison, rationality, irrationality.

BALKAN SYNTHESSES

Journal for social issues, culture and regional development

Faculty of Philosophy, University of Niš

Vol. X, Number 1

Niš, (2023)

Published by

Faculty of Philosophy

University of Niš

Niš, Ćirila i Metodija 2

Publisher

Natalija Jovanović, full profesor, Dean

Proofreading

Marija Šapić

Journal cover

Darko Jovanović

Page break

Darko Jovanović

Format

16 x 25 cm

Print

SCERO PRINT

Print run

100

www.filfak.ni.ac.rs/balkanske_sinteze

ISSN 2406 - 1190

БАЛКАНСКЕ СИНТЕЗЕ

Часопис за друштвена питања, културу и регионални развој
Филозофског факултета Универзитета у Нишу

Година X, број 1

Ниш, (2023)

Издавач

Филозофски факултет
Универзитета у Нишу
Ниш, Пирила и Методија 2

За издавача

Проф. др Наталија Јовановић, декан

Лектура / коректура

Марија Шапић

Корице

Дарко Јовановић

Прелом

Дарко Јовановић

Формат

16 x 25 cm

Штампа

SCERO PRINT

Тираж

100 примерака

www.filfak.ni.ac.rs/balkanske_sinteze

ISSN 2406 - 1190

Издавачки центар
Филозофског факултета
Универзитета у Нишу

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

3+94

БАЛКАНСКЕ синтезе : часопис за друштвена питања, културу и регионални развој = Balkan synthesis : journal for social issues, culture and regional development / за издавача Наталија Јовановић. - Год. 1, бр. 1 (2014)- . - Ниш : Филозофски факултет Универзитета у Нишу, 2014- (Ниш : Scero print). - 24 cm

Два пута годишње.
ISSN 2406-1190 = Балканске синтезе
COBISS.SR-ID 210639116

